

Kaisa Jokela

TUNNOLLISUUTTA, TURTUMUSTA JA TOIVEITA PAREMMASTA

Henkisen selviytymisen keinoja ja tekijöitä erään kapteenin
vaimolleen lähettämässä kirjeissä jatkosodan ajalta

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2020

TIIVISTELMÄ

Kaisa Jokela: Tunnollisuutta, turtumusta ja toiveita paremmasta. Henkisen selviytymisen keinoja ja tekijöitä erään kapteenin vaimolleen lähettämässä kirjeissä jatkosodan ajalta

Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2020

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen erään kapteenin, Urhon, henkisen selviytymisen keinoja ja tekijöitä, jotka näkyvät hänen vaimolleen lähettämässä kirjeissä jatkosodan ajalta. Nämä henkiset selviytymiskeinot ovat esimerkiksi hänen kirjeissään näkyviä arvoja ja hyvää mieltä tai muutoin jaksamista tukeneita asioita ja tekijöitä. Tutkimukseni alakysymyksenä myös kysyn, muuttuivatko nämä selviytymiskeinot sodan eri vaiheissa ja mistä mahdollinen muutos johtuu. Näiden ohella tarkastelen lisäksi hänen korkeamman asemansa vaikutusta hänen käyttämiinsä selviytymiskeinoin ja toisaalta niiden kokonaisvaltaista vaikutusta hänen jaksamiseensa rintamalla. Tutkimukseni liikkuu siten useilla historiantutkimuksen kentillä yhdistäen sotakirje-, mieliala- ja kokemushistoriaa toisiinsa. Lähdemateriaalina olen käyttänyt Urhon ja hänen vaimonsa Irman välistä kirjeenvaihtoa koko jatkosodan ajalta kesäkuusta 1941 syyskuuhun 1944, jonka tarkastelussa käytän sisällönanalyysejä. Rakenteellisesti tutkimukseni puolestaan yhdistää temaattista ja kronologista lähestymistapaa. Tutkimukseni rakentuu kolmesta käsittelyluvusta, joissa käsittelen temaattisesti aineistosta ilmenneitä henkiseen selviytymiseen vaikuttaneita keinoja ja tekijöitä; isänmaallisuutta ja uskontoa, huolettomuutta sekä vapaa-ajan vieton ja lomien tärkeyttä. Kukin luku jakaantuu lisäksi kolmeen alalukuun käsitellen kronologisesti kutakin aihetta erikseen hyökkäyssota-, asemasota- ja vetäytymisvaiheissa.

Kirjeiden isänmaallisuuteen ja uskonnollisuuteen liittyvät ilmaukset vaihtelivat sodan aikana niin luonteeltaan kuin esiintyvyydeltäänkin. Hyökkäyssodan aikana isänmaallisuus näkyy kirjeissä voimakkaana uhona ja optimistisena suhtautumisen sodan lopputulokseen, mutta sodan siirtyessä asemasotavaiheeseen joulukuussa 1941 nämä ilmaukset hiljalleen häviävät kirjeistä satunnaisia kirjeitä lukuun ottamatta. Seuraavan kerran Urho hakee voimaa isänmaallisuudesta kunnolla vasta vetäytymisvaiheen alkaessa kesäkuussa 1944, mutta tällöin ilmaisut ovat huomattavasti pessimistisempiä. Myös kirjeiden uskonnollisuus noudattaa tätä samaa kaavaa, sillä uskonnollisuutta kirjeissä esiintyy eniten hyökkäys- ja vetäytymisvaiheiden aikana rutiinin omaisia uskonnollisia toivotuksia lukuun ottamatta. Isänmaalliset ja uskonnolliset ilmaisut lisääntyivätkin kirjeissä erityisesti silloin, kun Urho oli ollut vaarallisissa tai muutoin jännittävässä tilanteissa ja tarvitsi tukea henkiseen selviytymiseensä. Isänmaallisuudella ja uskonnolla oli kuitenkin kirjeissä hyvin erilainen rooli. Varsinaista rohkaisua Urho haki isänmaallisuudesta, kun taas uskonto toi hänelle lähinnä turvaa ja lohdutusta.

Isänmaallisuuden ja uskonnollisuuden tavoin myös kirjeiden huolettomuuteen viittaavat ilmaisut esiintyivät tiheimmin hyökkäyssodan ja vetäytymisvaiheen aikana, kun taas asemasodan aikana kirjeissä ei vastaavanlaista huolettomuutta ollut juuri nähtävillä. Toisaalta silloinkin, kun kirjeissä esiintyi huolettomuutta, se saattoi olla ristiriidassa kirjeen muun sisällön kanssa tai muutoin näennäisen oloista. Tästä huolimatta kirjeiden huolettomuuteen ja huumoriin viittaavat sutkautukset saattoivat kuitenkin keventää Urhon mieltä ja toimia tärkeänä keinona käsitellä sodan aiheuttamaa pelkoa ja epävarmuutta. Vapaa-ajan vieton ja lomien osalta tilanne kirjeissä oli kuitenkin hyvin erilainen. Hyökkäyssodan ja vetäytymisvaiheen aikana Urho vietti vapaa-aikaansa lähinnä luonnosta ja saunomisesta nauttien, kun taas asemasodan aikana hän kävi lisäksi aktiivisesti viihdytysilloissa, teki puhdetöitä ja harrasti urheilua. Yhteydenpitäminen kotiin kenttäpostin ja puhelimen välityksellä oli hänelle kuitenkin tärkeää sodan kaikissa vaiheissa. Lisäksi lomat perheen parissa olivat hänelle tärkeä keino virkistyä, vaikka tämän merkitys näkyikin kirjeissä pääsääntöisesti rivien välissä.

Näiden lisäksi Urhon henkiseen selviytymiseen rintamalla vaikutti olennaisesti myös hänen kapteenin asemansa. Tämän myötä hän sai esimerkiksi mukavan asunnon ja mahdollisuuden käyttää puhelinta yksityisiin asioihinsa. Tärkein Urhon henkiseen selviytymiseen rintamalla vaikuttanut tekijä lienee kuitenkin hänen työtehtäviensä sijoittuminen esikuntaan rintaman selustaan, missä olosuhteet olivat etulinjaan verrattuna huomattavasti turvallisemmat, joskaan eivät täysin vaarattomat sielläkään.

Avainsanat: jatkosota, henkinen selviytyminen, isänmaallisuus, uskonnollisuus, huolettomuus, vapaa-aika

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1 Jatkosota kirjeissä	1
1.2 Tutkimuskysymys ja aineisto	3
1.3 Aiempi tutkimus	7
1.4 Metodi ja tutkimuksen käsitteet.....	15
1.5 Kirjetutkimuksen eettisyydestä.....	18
2. Järkähtämätöntä isänmaallisuutta ja turvaa tuovaa uskonnollisuutta	21
2.1 Usko uuteen parempaan tulevaisuuteen.....	21
2.2 Horrostava isänmaallisuus	28
2.3 Vielä on toivoa	34
3. Ristiriitaista huolettomuutta	42
3.1 Pullukaksi pojaksi rintamalla.....	42
3.2 Turtumuksen ja vaikenemisen aika	49
3.3. ”Antaa tulla vain, kyllä keitetään” – Vai keitetäänkö?.....	53
4. Mielenvirkistystä vapailla ja lomilla	60
4.1 Leppoisaa arkea ja varovaisia lomatoiveita	60
4.2 Kukoistava rintamakulttuuri	68
4.3 Kaipuuta ja pieniä ilonaiheita	82
5. Johtopäätökset	89
Lähteet ja kirjallisuus	96

1. Johdanto

1.1 Jatkosota kirjeissä

*”Sodan kasvot ovat moninaiset ja vain se, joka läheltä kokee ja näkee, ymmärtää ne oikein.”*¹

Näin kirjoitti jatkosodassa mukana ollut kapteeni Urho Hälikkä vaimolleen Irmalle 4.7.1944 päivätyssä kirjeessään. Kyseisen kirjeen kirjoittamisaikoihin sota oli edennyt jo puolustusvaiheeseen Neuvostoliiton aloitettua suurhyökkäyksensä kannaksella. Toteamusta voi pitää hyvin oikeutettuna, sillä Urho oli ollut sodassa mukana jo sen alusta asti ja todistanut sen kaikkia vaiheita: nopean etenemisen hyökkäyssotaa, turruttavaa asemasotaa ja epävarmuuden täyteistä puolustusvaihetta. Kuten ylläoleva lainauskin osoittaa, näihin sotavuosiin mahtui myös monenlaisia tunteita ja kokemuksia. Kukin ihminen sota- ja kotirintamalla koki ja käsitti sodan omalla tavallaan, eikä kahta samanlaista kokemusta sodasta ollut olemassa.²

Yksi koko Suomen kansaa yhdistävä tunne oli kuitenkin ikävä ja kaipuu läheisten luo sekä huoli rintamalla olijoista. Sodan syttyessä rintamalle lähti yhteensä noin 470 000 miestä, jotka kutsun käydessä joutuivat jättämään kotinsa ja perheensä pisimmillään useiksi vuosiksi.³ Suurimmillaan kenttäarmeijan vahvuus oli elokuussa 1944, jolloin rintamalla oli noin 530 000 miestä.⁴ Lomille päästiin yleensä vain muutaman kuukauden välein, joten yhteydenpito kodin ja rintaman välillä onnistui näiden vuosien aikana lähinnä kenttäpostin välityksellä. Sen seurauksena lähes jokainen rintamalle lähtenyt tarttui lopulta kynään ja alkoi kirjoittamaan kirjeitä. Puolisoiden lisäksi kirjeitä lähetettiin vanhemmille, muille sukulaisille ja ystäville. Näin tekivät myös ne, jotka eivät tavallisessa arjessaan olleet tottuneet juurikaan kirjoittamaan. Onkin arvioitu, että kirjeitä ja kortteja lähetettiin talvi- ja jatkosotien aikana noin miljardi kappaletta, mikä on huomattava määrä Suomen kokoiselle valtiolle. Kenttäpostin onnistunutta toimimista voi siten pitää merkittävänä ansiona Suomen valtiolle.⁵

Kodin ja rintaman välillä matkaavilla kirjeillä oli sodassa tärkeä tehtävä. Kuulumisten vaihdon lisäksi ne antoivat vastaanottajalleen toivoa ja lohtua, sillä kirje toimi molemminpuolisena merkinä elossa

---

¹ Kirje Urholta 5.7.1944, ei paikkaa.

² Metsberg 2012, 102.

³ Pilke 2015, 11–12.

⁴ Kivimäki 2016, 69.

⁵ Kivimäki 2016, 98.

olemisesta.⁶ Vaikka jatkosodassa suurimmissa vaaroissa olivat rintamalla sotivat, ei kotirintamallakaan täysin uhilta säästyty. Itäisillä rajaseuduilla neuvostopartisaanit iskivät siviilikyliin ja isommat kaupungit kärsivät tuhoa toistuvissa ilmapommituksissa.⁷ Lisäksi rintamamiehiä saattoivat huolettua perheidensä pärjääminen toimeentulon, ruoan riittävyyden ja terveyden puolesta, vaikkakin ne monesti tuntuivat melko pieniltä murheilta rintamalla vallinneeseen kuoleman vaaraan verrattuna.⁸ Omista vaaroista huolimatta kirjeen saaminen rintamalla kuitenkin helpotti mahdollisia huolia oman perheen voinnin ja pärjäämisen suhteen.

Kirjeiden merkitys niin rintaman kuin kotirintamankin välle huomattiin myös valtion puolella, mikä edesauttoi kenttäpostitoiminnan kehittämistä. Uskottiin, että kirjeet vahvistaisivat taistelumoraalia ja auttaisivat sotilaita jaksamaan paremmin. Tämän pohjalta valtio pyrki ylläpitämään kenttäpostijärjestelmänsä kunnossa sodan alusta sen loppuun asti ja kannusti kotirintaman ihmisiä muistamaan sotilaita reippailla kirjeillä.⁹ Kirjeiden voimaan henkisen jaksamisen ylläpitäjinä uskottiin jopa niin paljon, että valtio järjesti yksinäisille sotilaille kirjekavereita kotirintamalta. Näin jokaisella oli joku, jolle kirjottaa ja keneltä odottaa postia. Moni sotilas myös hankki kirjoituskavereita lehti-ilmoitusten avulla ja saattoi ajanvietteenään kirjoittaa samaan aikaan useammallekin naiselle.¹⁰

Kirjeiden merkittävydestä sota-aikana kertoo sekin, miten kotona ja rintamalla kirjeitä luettiin moneen kertaan uudelleen ja ne myös säilöttiin huolellisesti. Miehet myös yleensä toivat rintamalle saamansa kirjeet lomillaan tai viimeistään sodan päättyessä kotiin jatkosäilytystä varten. Ei siten ole ihme, että näitä kirjeitä ja kortteja on säilynyt sodan ajoista tuhansittain ja monet niistä ovat lopulta löytäneet tiensä erilaisiin arkistoihin ja kokoelmiin. Yksistään Tampereen yliopiston kansanperinteen arkistojen sotakirjekokoelmakin käsittää noin 40 000 kirjettä.¹¹

Kokoelmien mittavista kokoluokista huolimatta nämä sodanaikaiset kirjekokoelmat ovat herättäneet tutkijoiden kiinnostuksen vasta viimevuosien aikana. Aiemmin kirjeaineistoja ei ole lähinnä sotasensuurista johtuen pidetty luotettavina lähteinä historian tutkimukselle, eikä perinteinen historiantutkimus muutenkaan ollut kovin kiinnostunut yksityisten ihmisten sotakokemuksista. 2000-luvun aikana mikrohistoriallinen tutkimus alkoi kuitenkin saada suosiota, minkä seurauksena kehittyi niin sanotun uuden sotahistorian suuntaus. Kyseinen suuntaus on avannut perinteiselle sotahistorialle

---

⁶ Tikka & Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6–7.

⁷ Kivimäki 2016, 71, 89–90.

⁸ Kivimäki 2016, 93–94.

⁹ Taskinen 2015, 13.

¹⁰ Taskinen 2015, 17.

¹¹ Tikka & Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 7.

oven tutkia sota-aikaa laajemmista lähtökohdista käsin esimerkiksi kulttuuri-, sukupuoli- tai sosiaalishistorian valossa.¹² Samalla sota-ajan kirjeet ovat herättäneet tutkijoiden kiinnostuksen.¹³

Sotakirjeiden anti sotahistorian tutkimukselle piileekin juuri yksilön kokemuksessa ja ajatuksissa. Sotilaiden omien kirjoitusten kautta he väläyttävät pienen palan omia tunteitaan ja toiveitaan rintamalla ollessaan ja näyttävät siten sodan inhimillisempää puolta, jota virallisissa raporteissa tai sodan tapahtumien yleisteoksissa harvemmin käsitellään.¹⁴ Vaikka sota-aikana kirjeitä kirjoitettiin ensisijaisesti läheisten ihmissuhteiden ja yhteyksien ylläpitämiseksi, niillä oli myös arkisempia merkityksiä. Monelle sotilaille kirjeiden kirjoittaminen toimi tärkeänä ajanvietteenä, sillä rintamalla ei juurikaan ollut mahdollisuuksia muille harrastuksille. Samalla kirjeet auttoivat sotilaita luomaan sisältöä ja merkitystä elämiinsä poikkeusolosuhteista huolimatta. Tämän myötä ei niinkään ollut aina väliä, mitä kirjeisiin kirjoitettiin. Kirjeet sisälsivätkin sota-aikana pitkälti arkista jutustelua, joka paikkasi siviilielämän kommunikaatiota ja auttoi säilyttämään yhteyden läheisiin. Postin saapumista odotettiin malttamattomana niin koti- kuin sotarintamallakin ja saaduista kirjeistä riemuuttiin. Vastaavasti kirjeiden vähyys tai kenttäpostissa muuten ilmenneet häiriöt aiheuttivat suuria pettymyksen tunteita.¹⁵ Sujuvalla postiliikenteellä oli siten merkittävä vaikutus sotilaiden mielialoihin.¹⁶

1.2 Tutkimuskysymys ja aineisto

Jatkosota oli pitkä Suomen ja Neuvostoliiton välinen sota, joka käytiin kesästä 1941 syksyyn 1944. Pituutensa puolesta se koetteli sotilaiden henkistä ja fyysistä selviytymiskykyä, minkä sodanjohto otti vakavasti ja seurasi tilannetta säännöllisten mielialaraporttien avulla. Saatujen tietojen perusteella rintamalle järjestettiin monenlaista virkistystoimintaa viihdytysilloista harrastusmahdollisuuksiin. Sotilaiden selviytymistä koetteli kuitenkin myös huoli läheisistä sekä sodan lopputuloksesta, puhumattakaan omasta pärjäämisestä ja hengissä säilymisestä. Fyysisistä ja henkisistä haasteista huolimatta sotilaat yrittivät selviytyä rintamaoloissa parhaansa mukaan kukin tavallaan tehden päivistä, viikoista ja vuosista sodan keskellä edes jotenkin siedettäviä.¹⁷ Millaisia nämä erilaiset selviytymiskeinot lopulta olivat ja missä määrin sotilaan asema rintamalla vaikutti hänen

---

¹² Bourke 2006, 25—27, 42.

¹³ Tikka & Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6—8.

¹⁴ Taskinen 2015, 12.

¹⁵ Taskinen 2015, 17—18.

¹⁶ Pipping 1978, 190—191.

¹⁷ Pilke 2015, 13.

jaksamiseensa ja käyttämiinsä selviytymiskeinoihin? Aihe herättää monia kysymyksiä ja johdattelee tutkimaan sotilaan elämää rintamalla sekä sen ”siedettävyyteen” vaikuttaneita tekijöitä tarkemmin.

Sodassa on katsottu olleen kolme erilaista vaihetta. Ensimmäinen oli hyökkäyssotavaihe, joka alkoi sodan syttyessä kesäkuussa 1941.¹⁸ Syksyn aikana Suomen armeija valloitti talvisodan jälkeen menettämänsä alueet takaisin Neuvostoliitolta ja pysäytti etenemisen edettyään osittain vanhojen rajojen yli Neuvostoliiton puolelle.¹⁹ Etenemisen pysähtyttyä sodassa siirryttiin asemasotavaiheeseen joulukuun 1941 aikana. Tällöin Suomi yritti pitää vallatut alueet hallinnassaan ja rintama-arki koostui pitkälti odottelusta. Sodan eri vaiheista asemasota kesti pisimpään, sillä viimeiseen vaiheeseen eli puolustusvaiheeseen siirryttiin vasta noin kaksi ja puoli vuotta myöhemmin.²⁰ Puolustusvaihe alkoi, kun Neuvostoliitto aloitti 9.6.1944 suurhyökkäyksen Karjalankannaksella, ja pakotti Suomen armeijan lopulta vetäytymään kannakselta muutamasta torjuntavoitosta huolimatta.²¹ Jatkosota päättyi välirauhan sopimukseen 19.9.1944 ja lopullinen rauha Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittiin Pariisissa 10.2.1947.²²

Kukin sodan eri vaiheista oli siten varsin erilainen. Hyökkäyssodan aikana ilmapiiri rintamalla oli optimistinen, ellei jopa innokas. Asemasotaan siirryttäessä toiveet nopeasta voitosta kuitenkin oli jo unohdettu ja rintaman arki koostui pitkään lähinnä turruttavasta odottelusta. Vetäytymisvaiheen aikana puolestaan Neuvostoliiton suurhyökkäyksen aiheuttama pelko ja epävarmuus tulevasta koettelivat sotilaiden jaksamista.

Näitä sodan vaiheita mukaillen muodostui myös oman työni tutkimuskysymys. Tässä työssä tutkin, millaisia henkisen selviytymisen keinoja ja tekijöitä esiintyy erään upseeristoon kuuluneen miehen vaimolleen lähettämässään kirjeissä jatkosodan ajalta. Vastaan kysymykseen lähteistä nousseiden teemojen kautta kolmessa erillisessä käsittelyluvussa. Ensimmäisessä luvussa tutkin kirjeiden isänmaallisuutta ja uskonnollisuutta, toisessa luvussa huolettomuutta kuvaavia ilmaisuja ja viimeisessä luvussa kirjeissä näkyneitä mieltä virkistäneitä konkreettisempia asioita kuten vapaa-ajan viettoa ja lomaa. Lisäksi kukin käsittelyluku jakaantuu sodan eri vaiheisiin käsitellen kunkin aiheen osalta erikseen hyökkäyssodan, asemasodan ja vetäytymisvaiheen. Tämä mahdollistaa myös eri aikojen selviytymiskeinojen tarkastelun toisiinsa nähden sekä mahdollisen muutoksen havaitsemisen. Samalla pohdin syitä näiden keinojen ja tekijöiden muuttumiselle tai muuttumattomuudelle.

---

¹⁸ Häikiö 2005, 148—149.

¹⁹ Heinilä 2005, 286.

²⁰ Juutilainen 2005, 341, 345.

²¹ Juutilainen 2005, 789, 800—806.

²² Häikiö 2005, 822, 1100.

Tutkimukseni rinnalla kulkee lisäksi keskeisesti kysymys siitä, miten tämän upseeristoon kuuluneen miehen asema vaikutti hänen henkiseen selviytymiseensä.

Tutkimukseni aineistona on erään Suomen armeijan upseeristoon kuuluneen miehen, Urhon, jatkosodan aikaiset kirjeet vaimolleen Irmalle. Sodan syttyessä kesällä 1941 34-vuotias Urho on sotilasarvoltaan luutnantti, mutta jo tammikuussa 1942 hänet ylennetään kapteeniksi. Hän palveli panssarikenraali Ruben Laguksen divisioonan esikunnassa ja eli rintamalla varsin erilaista elämää etulinjan ”jermuhin” nähden. Hän kävi vain harvoin etulinjassa eikä oikeastaan osallistunut taisteluihin, vaikkakin kulki koko sodan ajan rintaman mukana. Pariskunnan koti sijaitsee Riihimäellä kasarmialueella, mutta sekä Urhon että Irman sukujuuret ovat kuitenkin Karjalan kannaksella. Perheeseen kuuluu vanhempien lisäksi kaksi alle kouluikäistä lasta, Kaisa ja Asta. Lisäksi jo sodan alkupuolella Irma huomaa odottavansa perheenlisäystä ja vuoden 1942 helmikuussa perheeseen syntyy kaksostytöt, Marja ja Pirkko.

Irma ja Urho kirjoittavat toisilleen ahkerasti koko jatkosodan ajan lähes päivittäin. Kokoelman kirjeet kattavat kaikki jatkosodan vuodet, sillä ensimmäinen kirje on päivätty 29.6.1941 ja viimeinen 6.1.1945, jolloin jatkosota oli jo päättynyt, mutta Lapin sota oli edelleen käynnissä.²³ Kirjeiden lisäksi Urho kirjoitti vaimolleen myös paljon kortteja erityisesti silloin, kun rintamalla oli kiireistä. Aina muutaman päivän välein Urho kuitenkin yritti lähettää kotiin kirjeen, joiden pituudet vaihtelivat muutamasta sivusta useaan sivuun. Lisäksi pariskunta lähetteli satunnaisesti toisilleen paketteja, joissa kulkivat niin pyykkiä, tupakat kuin neuvostoliittolaiset karamellitkin. Tutkimuskysymykseni rakentuvat lähinnä Urhon lähettämien kirjeiden ympärille, mutta käytän tarvittaessa myös hänen vaimonsa Irman lähettämiä kirjeitä analyysini tukena.

Kirjeistä minulla on tässä tutkimuksessa käytössä digitoitu versio, jota olen ollut itse mukana digitoimassa kesällä 2018. Digitoinnin yhteydessä kirjeet kirjoitettiin Word-dokumenttimuotoon huomioiden kirjeissä näkyneet paikkatiedot, piirustukset ja muut erikoisemmat asiat. Alkuperäiset kirjeet puolestaan ovat säilössä kirjeiden omistajalla, Irma ja Urho Hälikän tyttäreillä, Asta Kiurulla.

Korteissaan ja kirjeissään Urho usein kertoo kuulumisiaan ja kommentoi vaimoltaan kuulemiaan kotipuolen asioita. Yleensä Urho kertoo rintamaoloista hyvin niukkasanaisesti, mutta välillä hän intoutuu purkamaan kokemuksiaan ja tuntemuksiaan monisanaisemmin. Kunnollisen dialogin käyminen kirjeiden välityksellä oli kuitenkin vaikeaa, sillä posti saattoi kulkea kodin ja rintaman välin nopeimmillaan muutamassa päivässä tai viipyä matkallaan jopa pari viikkoa. Näin ollen kysymykseensä saattoi saada vastauksen parhaimmillaan viikossa, mutta hitaimmillaan vasta usean

---

²³ Lapin sota käytiin jatkosodan jälkeen 15.9.1944—27.4.1945 välisenä aikana saksalaisten poistamiseksi Suomesta.

viikon jälkeen. Kodilta rintamalle tai päinvastoin olikin matkalla yleensä samaan aikaan useita kirjeitä ja kortteja. Joskus myös kävi niin, että kenttäpostiin ilmaantui häiriöitä, jolloin kirjeitä saattoi tulla yhtenä päivänä kerralla useita.²⁴

Tutkimuskysymykseni osalta on myös todettava, että kirjeet kertovat aina omaa todellisuuttaan sodasta ja siellä olemisesta, mikä ei välttämättä ole yhteneväinen oikean todellisuuden, saati kirjeen kirjoittajan oikeiden kokemusten kanssa. Faktuaalisen tiedon sijasta tutkimukseni keskiössä on kuitenkin kysymys siitä, millaisista omaa mielenterveyttä ylläpitävistä asioista kirjeiden kirjoittaja kirjeissään haluaa kertoa tai millaisia muita mielenterveyttä tukevia merkityksiä kirjeistä löytyy. Yleisesti pohdinta siitä, mistä Urho haluaa kirjoittaa tai olla kirjoittamatta omaan jaksamiseensa liittyen on tutkimukseni kannalta mielenkiintoinen. Tähän kysymykseen vastatakseni hänen vaimonsa kirjeet ovat avainasemassa, sillä miehensä hyvin tuntevana hän usein aavistaa, mikäli hänen miehensä ei ole kirjeissään täysin rehellinen tai kirjoittaa muuten poikkeavalla tavalla.

Sotakirjeiden todellisuuteen liittyy kuitenkin vahvasti sotasensuuri, joka tulee tässäkin tutkimuksessa ottaa huomioon. Kodin ja rintaman välillä postinkulusta vastasi tavallisen postilaitoksen sijasta kenttäposti. Kenttäpostin välityksellä lähetetyt kirjeitä ei kuitenkaan vain toimitettu perille, vaan niitä myös valvottiin. Tästä valvonnasta vastasi kenttäpostin yhteyteen rakennettu sensuuri- ja tarkkailuorganisaatio. Postilähetyksistä pyrittiin sensuroimaan kaikki lausunnot ja tiedonannot, jotka jollain tapaa liittyivät meneillään olevaan sotaan tai muuten puolustusvoimiin. Samalla kiellettiin tiedonannot, jotka vaikuttaisivat haitallisesti maan puolustukseen tai yleiseen turvallisuuteen sekä rauhattomuutta tai levottomuutta herättävät lausunnot ja huhut. Sensuuri saattoi myös kokonaan pidättää sopimattomaksi katsomansa kirjeen. Sensuurilaitoksen tärkeimpänä tehtävänä oli kuitenkin varmistaa, ettei postin mukana kulkenut vihollista hyödyttävää informaatiota tai vakoilijoiden kirjeitä.²⁵ Kirjeiden toivottiin myös ylläpitävän positiivisia mielialoja, minkä vuoksi tuskallisimmista asioista ei olisi saanut kirjoittaa.²⁶ Sensuurin asettamat rajoitteet pakottivat siten myös tutkimusaineistoni kirjeiden kirjoittajan miettimään, mistä asioista ja millä tavalla hän voi kirjeisiinsä kirjoittaa.

Kenttäpostin sensuurin lisäksi sodan ajan kirjeisiin on vaikuttanut myös itsesensuuri. Kirjoittamiseen liittyvien sensuurisääntöjen lisäksi moni sotilas halusi olla omasta tahdostaan kertomatta kotiväelleen, mitä hänelle oikeasti kuuluu. Omaisissa ei haluttu herättää huolta, minkä vuoksi vaikeimmista asioista vaiettiin ja kirjeet täyttyivät arkisilla fraaseilla ja ns. turhanpäiväisellä

---

²⁴ Pilke 2015, 35.

²⁵ Metsberg 2015, 30, 33—34, 38—39.

²⁶ Hagelstam & Taskinen 2015, 45.

tarinoinnilla. On myös arvioitu, että sotilaan harjoittama itesesensuuri oli voimakkaampaa, kuin valtion sensuurilaitoksen. Siten ilman valvontaakaan olisi ollut epätodennäköistä, että sotilaat olisivat paljoo tuskallisimmista kokemuksistaan kotiväelleen kirjoittaneet. Kirjeitä tutkittaessa onkin muistettava kirjeiden dialogisuus, jossa kirjeen vastaanottajan tunteet halutaan ottaa vahvasti huomioon kirjettä kirjoitettaessa. Toisaalta sotakirjeiden arkisuuteen vaikutti kuitenkin myös rintaman todellisuus. Erityisesti asemasodan aikana sotilaan arki rintamalla oli pääsääntöisesti kaikkea muuta, kuin kiivaita taisteluita. Kaikki rintamalla olleet eivät myöskään olleet etulinjassa kokemassa raskaimpia asioita, vaan vastasivat tehtävistä, joissa välitön kuolemanvaara ei ollut yhtä vahvasti läsnä.²⁷ Voimakkaasta omaehtoisesta itesesensuurista huolimatta moni sotilas kuitenkin ajoittain uhmasi kenttäpostin sensuurisääntöjä ja kirjoitti kotiväelleen hyvinkin tuskallisista kokemuksista. Näiden kohdalla sotilaan kyky harkita kirjeensä sisältöä suhteessa sen vastaanottajan tunteisiin oli yleensä syystä tai toisesta järkkynyt. Taustalla saattoi olla esimerkiksi suurta turhautuneisuutta tai omakohtainen traumaattinen kokemus. Joissakin tapauksissa myös sotilaan kotiväki oli suoraan toivonut, etteivät kotiin lähetetyt kirjeet peittelisi rintama-arjen todellisuutta ja siellä koettuja tuskallisia asioita.²⁸

1.3 Aiempi tutkimus

Erilaiset kirjeet ovat aina olleet tärkeä osa historiallista tutkimusta. Useissa kirjetutkimuksissa on perehdytty esimerkiksi poliittiseen kirjeenvaihtoon tai yksittäisten merkkihenkilöiden elämään ja ajatuksiin, mutta viime vuosina mikrohistorian nousun myötä tutkimuskenttää on laajennettu myös tavallisen kansan pariin. Historianlaitoksen lisäksi kirjeitä on tutkittu viime aikoina runsaasti myös kielitieteiden näkökulmasta ja useissa tutkimuksissa ja artikkelikokoelmissa nämä tieteenalat ovatkin yhdistyneet. Sodanaikaista kirjeenvaihtoa on tutkittu näistä molemmista näkökulmista esimerkiksi Marko Tikan, Ilari Taskisen ja Seija-Leena Nevala-Nurmen toimittamassa teoksessa *Kirjeitä sodasta, kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*, jossa selvennetään hyvin sota-ajan kirjeiden tutkimisen erityispiirteitä. Poikkeusoloissa kriisiaikoina kirjoitetut kirjeet eroavat merkittävästi rauhanajan yhteydenpidosta, sillä ne sisältävät poikkeuksellisen paljon erilaisten tunteiden ilmaisua. Rintamalle tai kotiin lähetetty kirje viestitti elossa olemisesta ja toi hetkeksi helpotusta ja rauhaa

---

²⁷ Hagelstam & Taskinen 2015, 44—47.

²⁸ Hagelstam & Taskinen 2015, 53—56.

läheisille. Sodanaikaiset kirjeet säästettiinkin useimmiten aarteina, minkä seurauksena sodanaikaisia kirjekokoelmia on säilynyt huomattavissa määrin.²⁹

Artikkelikokoelmasta erityisesti Ilari Taskisen artikkeli *Sota-ajan kirjekulttuuri ja kirjeiden kokemusten tulkinta* käsittelee oman tutkimukseni lähtökohtien kannalta keskeisiä asioita. Taskinen tarkastelee artikkelissaan erityisesti niitä haasteita, jotka liittyvät sotilaan kirjoittamien kirjeiden tulkintaan. Artikkeliksi kysyy, missä määrin kirjeitä voidaan pitää todellisten kokemusten kuvaajina. Sotasensuurista ja kirjeiden arkisuudesta huolimatta Taskinen puoltaa sotakirjeiden tutkimuksellista arvoa. Sota-aikana lähes jokainen suomalainen alkoi kirjoittaa kirjeitä, vaikeivat kirjoitustaidot olleet aina hyvät ja kirjeen kirjoittaminen ylipäättään vierasta. Talvi- ja jatkosodan aikana lähetettiinkin kenttäpostissa yli miljardi kirjettä. Säilyneissä sotakirjeissä kuuluu siten koko kansan ääni pelkän koulutetumman väestön sijaan ja siksi kyseessä on hyvin poikkeuksellinen kirjeaineisto.³⁰ Monista haasteista huolimatta Taskinen näin ollen pitää sotakirjeitä arvokkaana ja moninaisena aineistona, jota voi tarkastella niin yhteisen jaetun todellisuuden kuin kirjoittajien henkilökohtaisten kokemusten näkökulmasta.³¹

Toinen samassa artikkelikokoelmassa julkaistu Sonja Hagelstamin ja Ilari Taskisen artikkeli *Hiljaisuuden myytit. Postisensuuri, vaikeneminen ja etulinjan kokemukset sota-ajan kirjeissä* tarjoaa myös oman tutkimuskysymykseni kannalta hyvää vertailukohtaa. Artikkelissa pureudutaan sota-ajan kirjeiden yllä leijuneeseen vaikenemisen kulttuuriin sekä sen aiheuttamiin haasteisiin historian tutkimuksen kannalta. Yhtäältä vaikenemisen taustalla oli postisensuuri, mutta toisaalta myös itsesensuuri rajoitti sotakokemuksista kertomista kirjeissä. Yhteydenpidossa yritettiin ylläpitää normaaliutta ja jatkuvuutta, minkä seurauksena vaikeat ja vaaralliset asiat usein jätettiin kertomatta. On kuitenkin myös muistettava, että sotilaan elämä ei jatkuvasti ollut kiivaiden taisteluiden täyttämää, vaan sisälsi paljon muun muassa odottelua ja etulinjan takaisia tehtäviä. Artikkelissa sotakirjeiden arkisuutta ei siten nähdä vain ongelmana vaan pikemminkin luonnollisena osana sota-ajan kirjeenvaihtokulttuuria. Vaikeivat sotakirjeet yleensä tarjoa tapahtumahistoriallisen tutkimuksen kannalta uutta tietoa, painottuu niiden arvo juuri tuntemuksiin ja arkisiin asioihin, joita ei viranomaisten lähteistä tai muisteluaineistoista voi löytää.³²

Sotakirjetutkimuksessa esiintyvät historialliset ja kielitieteelliset näkökulmat ovat esillä myös Liisa Mustanojan toimittamassa teoksessa *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita: Kirjeet sodan sanoittajina ja*

---

²⁹ Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6–7.

³⁰ Taskinen 2015, 12–16.

³¹ Taskinen 2015, 28–29.

³² Hagelstam & Taskinen 2015, 44–49, 59.

ihmissuhteiden ylläpitäjänä 1939–1944 (2017). Teos on valmistunut yhteistyössä opiskelijoiden kanssa, jotka kukin kirjoittivat teokseen oman artikkelinsa. Artikkelit sisältävät osittain samoja teemoja, kuin Tikan, Taskisen ja Nevala-Nurmen toimittaman teoksen artikkelit, mutta käsittelevät monia aiheita uusista, osittain myös tabunluontoisista näkökulmista. Teoksen läpäisevänä teesinä kuitenkin on, että kirjeet toimivat sota-aikana kahden eri maailman yhdistäjänä, eräänlaisena siltana sota- ja kotirintaman välillä. Arki oli molemmilla rintamilla taistelua, vaikkakin hyvin erilaista.³³ Myös sensuuri niin valtiovallan kuin kirjeen kirjoittajan itsensäkin taholta on saanut teoksessa paljon huomiota johdannon lisäksi varsinaisissa artikkeleissa, joissa sen vaikutusta kirjeiden kirjoittamiseen on pohdittu monin paikoin.³⁴

Tässä Mustanojan toimittamassa teoksessa moni artikkeli käsittelee osittain samanlaisia teemoja, kuin oma tutkimukseni. Esimerkiksi Marja-Riitta Mikkola tarkastelee artikkelissaan *Koti, uskonto ja isänmaa: sodanjohdon eetos sotilaiden ja kotirintaman kirjeissä*, mitä hänen tutkimuksensa neljä erilaisista taustoista lähtöisin olevaa sotilasta kokivat puolustamisen arvoisiksi asioiksi. Näistä sotilaista kaksi olivat työläistaustaisia punaisten kannattajia Tampereelta ja toiset kaksi valkoisten kannattajia Pohjanmaalta. Vaikka ikävä ja huoli ovat kovia, sotilaat kokevat kodin ja isänmaan puolustamisen tärkeinä, vaikkeivat sitä aina suoraan ilmaisseetkaan. Isänmaallisuus näkyikin erityisesti erilaisten viholliskuvien kautta, eikä niinkään suorana isänmaallisena rakkautena. Uskontoon turvautuminen tai sen puolustaminen ei juurikaan sotilaiden omissa kirjeissä näy, mutta esimerkiksi sotilaiden äitien lähettämässä kirjeissä uskonon turvautuminen toistuu usein. Mikkola myös yllättyi siitä, ettei punainen-valkoinen-asetelma tehnyt juuri minkäänlaista eroa kirjeiden välille, sillä poliittisten erimielisyyksien sijasta sotilaat keskittyivät vain yhteiseen tehtäväänsä rintamalla.³⁵

Samassa artikkelikokoelmassa käsitellään myös pariskuntien sodanaikaista kirjeenvaihtoa kahdessa eri artikkelissa. Marjo Pajunen tutkii artikkelissaan *”Sinulla kultaseni, tuntuu olevan jotakin hampaan kolossa minua vastaan!” Erään avioparin kiistanaiheet sodanaikaisessa kirjeenvaihdossa* pariskuntien riitelyä kirjeiden välityksellä koskien niin postin takkuamista, lomien siirtymistä kuin uskottomuuttakin. Hurjista tulikivenkatkuisista kiistoista huolimatta kirjeissä kuitenkin annettiin ymmärtää, että kirjeen saaminen toiselta toi aina helpotuksen tunteen mukanaan ja siten kaiken närkästyksenkin takana todennäköisesti piilee vahvoja rakkauden ja toisesta välittämisen tunteita.³⁶

---

³³ Mustanoja 2017, 8–9.

³⁴ Esim. Mustanoja 2017, 12–13. Pajunen 2017, 62–63.

³⁵ Mikkola 2017, 22–24, 37–38.

³⁶ Pajunen 2017, 91–92.

Toinen pariskuntien välistä kirjeenvaihtoa käsittelevä artikkeli on Sara Silénin artikkeli *”Täällä ollessa vasta aukee silmä ja sydän tajuamaan omat tunteensa” Parisuhdediskursseja sota-ajan kirjeissä*. Silénin aineistona on kaksi kirjekokoelmaa. Toinen kokoelmista on nuorelta pariskunnalta, joiden seurustelusuhde on kestänyt vasta vähän aikaa ja toinen kokoelma puolestaan jo vuosikymmeniä yhdessä olleelta avioparilta, joilla on jo lapsia. Tutkimuksen pääpaino on kirjeissä näkyvien parisuhteiden ylläpitoon ja kehittämiseen liittyvissä diskursseissa. Parisuhteiden erilaisuudesta huolimatta on kirjeissä löydettävissä monia samoja parisuhdediskursseihin linkittyviä teemoja. Näitä ovat esimerkiksi toisen lohduttaminen, tulevaisuudesta haaveilu ja rakkauden tunnustukset. Vaikka aiheet ovat samoja, on käytettyjen diskurssien valinnoissa kuitenkin eroavaisuuksia. Tyypillisesti nämä erot johtuvat parisuhteiden eri kestoista, mutta usein diskursseihin vaikuttavat myös ihmisten omat persoonat sekä ympäröivä viihdekulttuuri.³⁷

Molemmat Mustanojan ja Tikan, Taskisen ja Nevala-Nurmen toimittamat teokset hyvin osoittavat, kuinka laajat mahdollisuudet sotakirjeiden tutkimisella on ja miten monenlaisia merkityksiä kirjeistä on löydettävissä. Oli myös kiinnostavaa huomata, että Mustanoja aloitti oman toimittamansa teoksensa suunnittelun saatuaan aluksi innoituksen Tikan, Taskisen ja Nevala-Nurmen toimittamasta teoksesta. Molemmissa teoksissa lähteenä onkin käytetty Tampereen kansanperinteen arkiston mittavia sotien aikaisia kirjekokoelmia, ja teokset tuntuvat monin paikoin keskustelevan keskenään.

Sotakirjeitä on tutkittu viime vuosina myös useissa pro gradu -tutkielmissa. Esimerkiksi Hannele Lamminpään pro gradu -tutkielmassa *”Kirjeet täällä korvessa ovat ainoat, jotka tuovat jonkinlaista merkitystä”*: jatkosodan kirjeet sotilaan ja kotiväen selviytymisen välineenä pureudutaan juuri rintama-ajan kirjeiden merkitykseen selviytymisen välineenä. Erilaisten selviytymiskeinojen tarkastelun apuna Lamminpää käyttää israelilaisen kriisiterapeutin Ofra Ayalonin kehittämää selviytymisen ulottuvuuksien mallia. Mallin mukaan yksilö voi olla henkisesti, emotionaalisesti tai sosiaalisesti suuntautunut selviytyjä.³⁸ Tutkimuksensa johtopäätöksinä Lamminpää esittää, että koti- ja sotarintamilla olleille selviytyminen oli hyvin erilaista, mikä näkyi myös kirjeissä. Kotirintamalla elämä pyöri pitkälti pula-ajan tuomien haasteiden keskellä, kun taas sotarintaman olosuhteet ja todellisuus näkyivät vain väsymyksen ja masentuneisuuden kautta. Varsinaiset kirjeissä näkyvät selviytymisdiskurssit liittyivät muun muassa uskoon turvaamiseen, velvollisuudentuntoon, tunteiden ilmaisuun ja mielikuviin tulevaisuudesta. Väkivaltaisuuden kuvaukset sen sijaan puuttuivat

---

³⁷ Silén 2017, 94–96, 109–110.

³⁸ Lamminpää 2014, 44–45.

kirjeistä lähes kokonaan, mihin lienee vaikuttanut niin valtion sensuuri kuin sotilaan itsesensuuri, sillä sodan kauheuksista ei yleensä haluttu kertoa kotiväelle.³⁹

Myös Kimmo Metsberg on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan ”*Kirjoitan sinulle vähän vaikka ei täältä mitään erikoista kuulu*”. *Jatkosodan arkea kahden perheen kirjeissä* (2012) kahdessa eri perheessä lähetettyjä sotakirjeitä kodin ja rintaman välillä. Pääsääntöisesti Metsbergin tutkimus keskittyy tarkastelemaan kirjeissä näkyvää arkea niin koti- kuin taistelurintamallakin, mutta sen lisäksi hän kiinnittää huomiota myös sotasensuurin vaikutukseen. Lopuksi hän myös peilaa tutkimiansa kirjeiden sisältöä VTL:n eli Valtion tiedotuslaitoksen mielialatutkimukseen tarkastellen omien tutkimustulostensa eroja ja yhtäläisyyksiä raportin tuloksiin. Loppupäätelmissään Metsberg toteaa tutkimiansa aineistojen olevan melko samassa linjassa mielialaraportin tulosten kanssa, vaikka pieniä eroavaisuuksia ilmeni. Aineistojensa perheitä vertaillessaan Metsberg myös toteaa kirjeiden sisältävän melko samanlaisia arkisia asioita kuten kuulumisten kertomista, vaikka perheet olivat hyvin erilaisista taustoista; toinen maalta ja toinen kaupungista. Kummassakaan aineistossa ei myöskään suuremmin rikottu sotasensuurin määräyksiä kirjoitettavan sisällön suhteen lukuun ottamatta satunnaisia paikkatietoja ja muita yksittäisiä asioita.⁴⁰

Erilaisten sotakirjeiden tutkiminen on kiinnostanut tutkijoita myös kansainvälisellä tasolla. Erityisen paljon tutkimusta löytyy Yhdysvaltojen sisällissodan aikaisista kirjeistä sekä maailmansotien rintamalla sotineiden ja heidän puolisonsa tai perheidensä välisistä kirjeistä. Näissä tutkimuksissa kirjeitä lähestytään usein elämäkerrallisella otteella, mutta tieteellisestä näkökulmasta. Esimerkiksi Martha Hannan teoksessa *Your Death would be mine. Paul and Marie Pireaud in the Great War* (2008) perehdytään ranskalaisen vastanaineen pariskunnan, Paul ja Marie Pireaudin, kirjeenvaihtoon ensimmäisen maailmansodan aikana. Kirjeiden toistuvina teemoina toimivat monenlaiset lämpimät tunteiden ilmaisut, odottaminen, huoli ja turhautuminen, kun Paul ei vielä sodan päättymisenkään jälkeen pääse kotiin vaimonsa luokse.⁴¹ Pariskunnan kirjeenvaihdossa korostuvat siten pitkälti samanlaiset asiat kuin suomalaisten pariskuntien kirjeenvaihdossa talvi- ja jatkosotien aikana.

Toisen maailmansodan osalta on julkaistu kirja *Miss you: the World War II letters of Barbara Wooddall Taylor and Charles E. Taylor* (2013), jonka kirjoittajina ovat tutkijoiden David C. Smithin ja Judy Barrett Litoffin lisäksi kirjeiden alkuperäiset kirjoittajat Barbara Wooddall Taylor ja Charles E. Taylor. Kirjaa voi siten pitää eräänlaisena historiantutkimuksen ja omaelämäkerrallisen teoksen yhdistelmänä. Barbara Wooddall Taylor ja Charles E. Taylor ovat yhdysvaltalainen pariskunta, jotka

---

³⁹ Lamminpää 2014, 64–68.

⁴⁰ Metsberg 2012, 2–5, 102–110.

⁴¹ Hanna 2008, 1–3.

joutuivat eroon toisistaan Yhdysvaltojen osallistuttua toiseen maailmansotaan ja Charlesin lähdettyä rintamalle. Kirjassa on käsitelty pariskunnan välistä kirjeenvaihtoa koko Charlesin poissaoloajalta elokuusta 1941 marraskuuhun 1945. Teoksessa toistuvat samat kaipauksen ja toisesta huolehtimisen teemat kuin monissa muissakin sotakirjetutkimuksissa, ja kirjeet esitetään tärkeänä keinona ylläpitää jaksamista ja moraalia niin koti- kuin taistelurintamallakin. Kokonaisuudessaan kirjeet muodostavat toisen maailmansodan aikaisen rakkaustarinan, jonka myös moni muu pariskunta kävi sodan aikana läpi. Tekijät kuitenkin esittävät teoksen poikkeuksellisenä siinä suhteessa, että siinä harvoin kuulluksi tulleet kotirintaman naiset ovat saaneet äänen.⁴²

Pariskuntien välisen kirjeenvaihdon lisäksi myös muunlaisia kirjekokoelmia maailmansotien ajalta on tutkittu useissa eri ulkomaisissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Thomas J. Schaeper käsittelee teoksessaan *Somewhere in France: The World War I Letters and Journal of Private Frederick A. Kittleman* (2017) erään miehen elämää toisen maailmansodan rintamalla tämän kirjoittamien kirjeiden ja päiväkirjan kautta. Teoksessa esiintyvät kirjeet hän oli lähettänyt perheelleen.⁴³ Ralph H. Schneck ja Donald R. Schneck ovat kirjoittaneet vastaavanlaisen teoksen *Cheerio and Best Wishes: Letters From a World War II Hoosier Pilot* (2013), jossa he kertovat toisessa maailmansodassa mukana olleen sotalentäjän tarinan hänen kirjoittamiensa kirjeiden kautta. Lentäjä kävi kirjeenvaihtoa perheensä ja ystäviensä kanssa.⁴⁴ Sotakirjeisiin liittyvä tutkimus on siten ollut hyvin monipuolista sekä Suomessa että muualla maailmassa ja niitä yhdistävät monet samankaltaisuudet niin kirjeiden vastaanottajien kuin sisältöjenkin suhteen.

Omalle työlleni keskeinen teos on myös Tiina Kinnusen ja Ville Kivimäen toimittama teos ”Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta” (2006).⁴⁵ Kirjassa tarkastellaan uuteen sotahistoriaan nojaten talvi- ja jatkosotaa esimerkiksi kokemuksien, marginaaliryhmien ja sukupuolen kautta. Omalle työlleni tämän teoksen yksi keskeisimmistä artikkeleista on Kivimäen ”Sodan kokemushistoria. Uusi saksalainen sotahistoria ja kokemushistorian sovellusmahdollisuudet Suomessa.” Artikkelissaan Kivimäki esittää sodan kokemushistorian toimivan keskitienä toimija- ja rakennekeskeisen historian sekä lingvistisen historian välissä. Hän myös korostaa, että keskeistä kokemushistoriassa ei ole se, mitä tapahtui, vaan se, miten asiat ymmärrettiin ja mitä merkityksiä niille annettiin.⁴⁶ Vastaavasti omassa tutkimuksessani tutkin, millaista todellisuutta rintamalla olostaan ja kokemuksistaan tutkimani kapteeni kirjeissään rakensi ja mitkä tekijät tähän vaikuttivat.

---

⁴² Taylor & Smith & Litoff & Taylor 2013, 11–12.

⁴³ Schaeper 2017.

⁴⁴ Schneck & Schneck 2013.

⁴⁵ Kinnunen & Kivimäki 2006.

⁴⁶ Kivimäki 2006, 85.

Sota-ajan kirje- ja kokemustutkimusten lisäksi omaan tutkimukseeni kuulu olennaisesti myös sotilaan mielenterveyttä ja jaksamista käsittelevä tutkimus. Mielenterveyden säilymistä sodassa ei voinut pitää itsestään selvyytenä, sillä rintamalla monen sotilaan henkinen terveys joutui kovalle koetukselle. Kullakin sotilaalla oli omanlaisensa keinot kamppailla jaksamisensa kanssa ja yksi tärkeimmistä henkisistä voimavaroista olikin kotoa saadut kirjeet.⁴⁷ Asemasodan aikana rintamalla järjestettiin myös viihdykekiertueita ja vapaahetkinään moni opiskeli tai harrasti esimerkiksi puhdetöitä ja urheilua. Näin rintamaelämästä yritettiin tehdä edes jollain tavalla siedettävän oloista.⁴⁸

Virkistys- ja harrastustoiminnasta huolimatta moni kuitenkin sairastui henkisesti. Ville Kivimäki kertoo Tieto-Finlandia palkinnon voittaneessa teoksessaan ”*Murtuneet mielet: taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945*”, että yleisiä oireita olivat unettomuus, levottomuus, vapinat sekä kyvyttömyys toimia. Usein oireet saattoivat myös muistuttaa aivotärähdystä. ”Hullun leiman” pelossa vain harva haki vaivoihinsa apua. Talvi- ja jatkosotien aikana kaikkiaan noin 18 000 miestä sai hoitoa oireisiinsa, mikä vastaa noin 2–2,5 % Suomen armeijasta.⁴⁹ Ongelmat mielenterveyden kanssa eivät myöskään jääneet vain rintamalla, sillä ne seurasivat useita sotilaita kotioloihin sodan päättymisen jälkeen. Useimmat kärsivät ongelmiansa kanssa vuodesta toiseen hiljaa itsekseen vaikuttaen samalla perheisiinsä ja lähipiireihinsä.⁵⁰

Esimerkiksi asemasodan aikana psyykkiseen oireiluun vaikuttivat taistelukokemusten lisäksi muut psykologiset rasitukset. Näitä olivat esimerkiksi käytös- ja sopeutumisvaikeudet, masennus, huoli kodista, toivottomuuden tunteet, alkoholi sekä uupumus. Diagnooseille oli tyypillistä, että lyhytkestoiset mielen järkkymiset määriteltiin sodan aikaansaamiksi, mutta pitkäkestoisten ongelmien ajateltiin johtuvan yksilöistä itsestään. Kivimäen mukaan mielen järkkäminen saattoi kuitenkin tapahtua kenelle tahansa, eikä häiriöalittiin sotilaan määrittely siten ollut eikä ole vielä kukaan mahdollista.⁵¹

Vaikka Kivimäen tekstistä kaikuu sotilaita sympatisoiva sävy, hän kuitenkin muistuttaa, että kaikkea ei voi selittää sodan aiheuttamina traumoina, eikä trauma sanaa muutenkaan saisi käyttää liian kevein perustein. Hänestä tulee myös muistaa, että suurin osa ihmisistä kykeni säilyttämään mielenterveytensä sodan aikana, eikä erityisemmin kipuillut kokemustensa kanssa myöhemminkään. Silti sotilaiden traumaattiset kokemukset ovat olleet erityisesti perinteiselle sotahistorialle hyvin

---

⁴⁷ Katso esim. Lamminpää 2014.

⁴⁸ Kleemola & Pilke 2015, 8.

⁴⁹ Kivimäki 2015, 8–9, 395.

⁵⁰ Kivimäki 2015, 15.

⁵¹ Kivimäki 2015, 395–398.

vaikea aihe, sillä siinä on yleensä jäljitelty armeijan sodan johdon näkökulmaa, eikä ”tavallisia ihmisiä” ole välttämättä huomioitu ollenkaan.⁵²

Rintama-arjesta on tehty tutkimusta myös useista muista näkökulmista. Esimerkiksi Ville Kivimäen ja Anssi Männistön teos *Sodan särkemä arki* (2016) käsittelee sota-aikaa arjesta käsin. Teoksen tavoitteena on valottaa sen lukijalle, millaisessa maailmassa ihmiset elivät talvi- ja jatkosodan aikana niin koti- kuin taistelurintamallakin. Kirja kertoo sodan ajan ihmisten elämästä ja arjesta hyvin inhimilliseen sävyyn valokuvia apuna käyttäen tieteellistä otettaan kuitenkin menettämättä. Kivimäki ja Männistö tekevät kuitenkin selväksi, ettei sotaa kokematon voi koskaan täysin tietää, miltä sota tuntuu. Lisäksi sodanajan ihmisten maailmankuva on ollut hyvin erilainen, minkä johdosta sodanajan ihmiset ovat todennäköisesti kokeneet ja tunteneet monet asiat hyvin eri tavoin nykyaikaan verrattuna. Esimerkiksi kuolema oli ennen ihmisille arkisempi asia, eikä yhteydenpito läheisiin sujunut yhtä helposti ja nopeasti kuin nykyään.⁵³ Kirjan suurimpana antina omalle tutkimukselleni näkisin juuri tämän sota-ajan ihmisten mielenmaisemaan tutustumisen, mikä todennäköisesti auttaa oman aineistoni analysoinnissa.

Elämästä rintamalla jatkosodan aikana ovat kirjoittaneet myös Helena Pilke ja Olli Kleemola teoksessaan ”*Elämää juoksuhaudoissa. Sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamalla.*” (2015). Kirjassaan he tuovat ilmi, miten monin eri tavoin sotilaat kuluttivat rintamalla aikaansa kiivaimpien taisteluiden jälkeen tai niiden välissä. Moni harrasti puhdetöitä ja musiikkia, opiskeli, urheili, metsästi tai pelaili pelejä. Myös maata viljeltiin rintamalinjojen jäädessä pidemmäksi aikaa paikalleen ja toisinaan sotilaita ilostuttivat erilaiset viihdytyskiertueet. Kaikella tällä oli tärkeä paikka sotaväsymyksen ennaltaehkäisyssä ja henkisen kestävyuden ylläpidossa.⁵⁴ Oman tutkimukseni kannalta tämä teos auttaa hahmottamaan rintama-ajan elämää erityisesti henkisen selviytymisen kautta. Teoksessa tuodaan myös hyvin ilmi, miten monin eri tavoin sotilaat hyödynsivät vapaa-aikaansa rintamalla ja millaiset asiat saivat heidät jaksamaan päivästä toiseen.

Sota-ajan viihteestä ja kulttuurista on kirjoittanut myös Maarit Niiniluoto teoksessaan ”*On elonretki näin. Eli miten viihteestä tuli sodan voittaja*” (1995). Teos esittelee laajemmin viihteen merkitystä kansan mielialan kohottajana sekä erittelee sodan ajan eri mediakanavia ja viihdemuotoja.⁵⁵ Omalle tutkimukseni kannalta keskeisintä tietoa tarjoavat luvut, jotka käsittelevät rintaman viihdettä ja sen

---

⁵² Kivimäki 2015, 16.

⁵³ Kivimäki & Männistö 2016, 8–9.

⁵⁴ Kleemola & Pilke 2015, 8.

⁵⁵ Niiniluoto 1995, 13–14.

merkitystä sotilaille ja yleiselle ilmapiirille. Näissä luvuissa Niiniluoto kertoo esimerkiksi rintamakiertueista, asemiesilloista ja sotateatterista.

Sotakokemusten ja sotakirjeiden tutkimuksen kenttä on siten ennestään varsin laaja-alainen, mutta myös uudelle tutkimukselle on edelleen tilaa. Oma tutkimukseni liikkuukin näiden useiden eri tutkimuskenttien rajapinnoilla. Tutkimukseni perusta on niin sanotussa uudessa sotahistoriassa, jossa sotaa tarkastellaan perinteistä sotahistoriaa laajemmin huomioiden esimerkiksi sosiaali- ja kulttuurihistorian näkökulmista.⁵⁶ Tämän lisäksi kirjetutkimus sota-ajan erityispiirteineen on keskeisessä asemassa työni kannalta. Varsinaisesti tutkimukseni kuitenkin rakentuu sotakokemuksen ja sodasta selviytymisen tematiikan ympärille tarkastellen samalla yhteiskunnallisen aseman vaikutusta sotakokemuksiin ja henkiseen selviytymiseen, jota aiemmissa tutkimuksissa ei ole juurikaan tutkittu.

1.4 Metodi ja tutkimuksen käsitteet

Tutkimukseni metodina olen käyttänyt sisällönanalyysiä. Kyseessä on melko monenlaiseen tutkimukseen taipuva metodi, josta ovat kirjoittaneet esimerkiksi Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi teoksessaan ”*Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*” (2018). Kirjassa sisällönanalyysi määritellään melko laveasti niin yksittäiseksi metodiksi kuin väljäksi teoreettiseksi kehykseksi, jolla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta.⁵⁷ Sisällönanalyysissa erilaisia dokumentteja analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentti itsessään tarkoittaa tässä yhteydessä melkein mitä vain kirjalliseen muotoon saatettua materiaalia. Tuomi ja Sarajärvi käsittävät sisällönanalyysin siis tekstianalyysimetodinä, joka etsii tekstistä inhimillisiä merkityksiä.⁵⁸ Vaikka kyseinen metodi ei ole järin tarkkarajainen, tuntuu se kuitenkin sopivan omaan tutkimukseeni hyvin.

Tutkimuksessani olen käyttänyt tätä metodia niin aineistoa tarkastellessani kuin analyysiä tehdessäni. Olen käynyt ensin aineistoni systemaattisesti läpi etsien sieltä henkiseen selviytymiseen liittyviä teemoja, tekijöitä ja asioita. Tällaisia ovat esimerkiksi iloa tai muutoin hyvää mieltä tuottaneet asiat sekä taistelumoraalia vahvistaneet ilmaiset. Samalla olen kartoittanut tutkimieni kirjeiden kokonaiskuvaa selvittämällä, millaisista asioista tutkimani aineiston kirjoittaja ylipäätään kirjoitti ja mitä hän mahdollisesti jätti pois. Lopuksi olen vielä ryhmitellyt aineistosta

---

⁵⁶ Bourke 2006, 42.

⁵⁷ Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.

⁵⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.

löytämäni tekijät ja asiat eri teemojen alle omiksi ryhmiikseen ja huomioinut, mitkä asiat toistuvat aineistossa usein ja mitkä jäävät vähemmälle huomiolle.

Myös tutkimukseni luvut olen rakentanut sisällönanalyysi -metodiin nojaten. Yhdistän sen rakenteessa sekä temaattista että kronologista lähestymistapaa aineistooni. Päälukuni rakentuvat tutkimuksessa esiin nousseiden teemojen ympärille. Näiden lukujen alaluvut puolestaan käsittelevät kunkin teeman kronologisesti hyökkäyssodan, asemasodan ja vetäytymisvaiheen kautta. Tämä mahdollistaa paremmin jatkosodan eri vaiheissa tapahtuvan muutoksen havainnoimisen ja analysoimisen. Varsinainen aineiston purku tapahtuu siten yhtä aikaa temaattisesti ja kronologisesti aihepiiri kerrallaan. Tässä kohtaa myös Tuomen ja Sarajärven käsitys sisällönanalyysistä inhimillisiä merkityksiä etsivänä metodina on yhteneväinen oman tutkimukseni kanssa. Tutkimukseni viimeisessä luvussa tarkastelen vielä tutkimukseni johtopäätöksiä ja teen yhteenvetoa koko tutkimuksestani.

Jokaisessa luvussa käytän analyysini tukena monenlaisia käsitteitä. Keskeisin koko tutkimukseni kattava käsite on kuitenkin *henkinen selviytyminen*. Tutkimuksessani tarkoitan tällä käsitteellä kaikkea mielenterveyden ylläpitoon liittyneitä keinoja ja tekijöitä, jotka auttoivat tutkimaani upseeria jaksamaan sodan epävarmoissa ja haastavissa olosuhteissa. Se liittyy siten sekä tutkimani upseerin kirjeissä näkyviin sanomisiin ja tekemisiin että hänen luonteeseensa. Arvojen, mielialojen ja muiden abstraktimpien tekijöiden ohella tähän kuitenkin liittyy monia fyysisiä tekijöitä kuten liikunnan tuoma hyvä olo ja lomille lähteminen, jotka yhtä lailla vaikuttivat henkiseen selviytymiseen. Käsite huomioi siten sekä fyysisen että henkisen puolen vaikutuksen henkiseen selviytymiseen. Laaja-alaisuudestaan ja toisaalta tutkimukseni aineiston erityispiirteistä johtuen tämä henkisen selviytymisen käsite on samalla hyvin kompleksinen. Käytännössä se kattaa kaiken aineistossani näkyvän mielenterveyden ylläpitoon, hyvään oloon tai muuhun hyvään mieleen ja jaksamiseen viittaavat asiat, mutta nämä asiat saattoivat vaihdella yksilötasolla merkittävästi. Henkisen selviytymisen keinot on siten määriteltävä aineisto ja yksilö edellä, vaikka tietysti tutkimuskirjallisuus monin paikoin tukee aineistosta tehtyjä havaintoja. Lisäksi aineistoni osalta on muistettava, että kyseessä ovat ennen kaikkea kirjeiden välittämässä todellisuudessa ilmenevät selviytymiskeinot, jotka eivät välttämättä olleet täysin yhteneväisiä varsinaisen todellisuuden kanssa.

Koko tutkimustani ajatellen yksi sen keskeisistä käsitteistä onkin siten *kirjeiden todellisuus*. Kirjeiden todellisuudella tarkoitan kirjeiden itsensä aikaansaamaa todellisuutta, joka saattaa olla hyvin erilainen oikeaan todellisuuteen nähden. Kirjeiden todellisuus rakentuu kirjeisiin kirjoitettujen asioiden kautta, minkä rakentamisesta kirjoittajat itse päättävät. Siten kirjeiden todellisuusversio voi olla esimerkiksi

hyvin väritynyt, muokkaantunut tai supistettu versio oikeasta todellisuudesta. Lisäksi se on aina kirjoittajien itsensä näköinen eli subjektiivinen näkemys todellisuudesta.

Tutkimukseni ensimmäisessä käsittelyluvussa puolestaan keskeisiä käsitteitä ovat *isänmaallisuus* ja *uskonnollisuus*. Tässä tutkimuksessa tarkoitan isänmaallisuudella arvostusta, omaa maata kohtaan sekä halua suojella ja parantaa sitä. Isänmaallisuus näyttäytyy siten sekä sanoissa ja teoissa, joita henkilö sanoo tai tekee ajatellen sen edesauttavan isänmaataan. Siihen liittyy lisäksi vahvasti *velvollisuudentunto*, joka yhdessä isänmaallisuuden kanssa teki maanpuolustamisesta sotilaille itselleen tärkeää. Uskonnollisuudella puolestaan tarkoitan tässä tutkimuksessa luterilaistenoppien mukaista ajattelua ja elämää. Kyseessä on siis uskomus, joka vaikuttaa myös ihmisen arvoihin, ajatuksiin ja tekoihin ja ilmenee siten samoin tavoin kuin isänmaallisuus.

Erityisesti ensimmäisessä käsittelyluvussa esillä on myös *taistelutehon* käsite, jota käytän tutkimuksessani Paavo Junntilan määritelmän mukaan. Taisteluteho tarkoittaa hänen mukaansa niin henkistä, fyysistä kuin materiaalistakin taistelukykyä, jotka vaikuttivat myös toisiinsa. Samalla käsitteellä on tiivis yhteys sotilaiden mielialoihin.⁵⁹

Toisen käsittelyluvun osalta keskeisiä käsitteitä ovat sekä *huolettomuus* että *näennäinen huolettomuus*. Huolettomuudella tarkoitan tässä tutkimuksessa tapaa suhtautua asioihin ja tilanteisiin kevyesti, osittain suorastaan välinpitämättömästi. Näennäinen huolettomuus puolestaan kuvastaa samanlaista käytöstä kuin huolettomuudessa, mutta kätkee taakseen kuitenkin peittelyä ja ristiriitaisuutta. Samalla luvussa esiintyvät myös käsitteet strateginen hiljaisuus, joka tarkoittaa vaikenemista joistakin asioista tietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Tällaisissa tilanteissa esimerkiksi kirjeen vastaanottajaa ei haluta huolestuttaa liian ikävillä tiedoilla, joten asia jätetään tarkoituksetta kertomatta.⁶⁰ Samaan käsitteeseen liittyy olennaisesti myös *vieraantumisen* käsite. Rintamalla ja kotona olleiden elämien muodostuessa sodan aikana varsin erilaisiksi sotilas saattoi pelätä perheensä vieraantuvan hänestä, minkä seurauksena monet harjoittivatkin strategista hiljaisuutta kirjeissään. Vieraantumisen pelosta monet siis ylläpitivät mieluummin kirjeissään kulissia yllä, kuin olisivat kertoneet asioista täysin totuudenmukaisesti.⁶¹ Strateginen hiljaisuus olikin osa sotilaiden harjoittamaa *itsesensuuria*, jossa vaikeista asioista vaiettiin tarkoituksella. Syynä tähän oli, etteivät sotilaat halunneet huolestuttaa kotiväkeään kertomalla vaikeista kokemuksistaan, vaan sen sijaan he halusivat luoda kirjeillään positiivista ja lohduttavaa tunnetta.⁶² Tähän on vaikuttanut myös *kirjeiden*

---

⁵⁹ Junntila 2015, 92–96. (Alun perin hyväksytty sotakorkeakoulun diplomityönä vuonna 1952.)

⁶⁰ Hagelstam & Taskinen 2015, 55.

⁶¹ Hagelstam & Taskinen 2015, 56–59.

⁶² Hagelstam & Taskinen 2015, 45–47.

dialogisuus, jolla tarkoitetaan kirjeiden tapaa rakentaa keskustelua. Tämän seurauksena kirjeitä kirjoitettiin yleensä vastaanottajan tunteet huomioiden ja ennakoiden.⁶³

Viimeisen luvun osalta keskeisiä käsitteitä ovat *selviytymisen fysiologiset ulottuvuudet*, *sosiaalinen vastuunkanto* sekä *emotionaalinen yhteys*. Selviytymisen fysiologiset ulottuvuudet ovat esillä Hannele Lamminpään pro gradussa ”*Kirjeet täällä korvessa ovat ainoat, jotka tuovat jonkinlaista merkitystä*”: *jatkosodan kirjeet sotilaan ja kotiväen selviytymisen välineenä.*”, jossa hän tarkastelee kirjeissä näkyviä selviytymisen malleja israelilaisen kriisiterapeutin Ofra Ayalonin kehittämän selviytymisen ulottuvuuksien mallin avulla. Yksinäistä ulottuvuuksista käsittelee fysiologisia selviytymiskeinoja, joita ovat esimerkiksi liikunnan harrastaminen ja luontokokemukset,⁶⁴ mitkä myös omassa tutkimuksessani ovat esillä. Sosiaalinen vastuunkanto puolestaan liittyi läheisten ihmisten keskinäiseen tukemiseen. Sota-aikana tätä ilmaistiin esimerkiksi sitoutumisella säännölliseen kirjeenvaihtoon ja sitä kautta haluan pysyä yhteydessä ehkäistä vieraantumista kodin ja rintaman välillä.⁶⁵ Emotionaalinen yhteys puolestaan liittyy myös tutkimuksessani kirjeenvaihdon tärkeyteen sota-aikana. Emotionaalisella yhteydellä tarkoitetaan siten ihmissuhteiden ylläpitoa, johon liittyivät sota-aikana esimerkiksi jatkuvuuden ja läheisyyden tunteet sekä usko tulevaisuuteen.⁶⁶

1.5 Kirjetutkimuksen eettisyydestä

Yksityiset kirjeet historiantutkimuksen lähdemateriaalina ovat kiinnostava ja monipuolinen mutta osittain myös haastava aineisto. Aihetta tutkinut Erkki Pehkonen pohtiikin artikkelissaan ”*Kirjetutkimuksen etiikkaa. Yksityistä sota-ajan kirjeenvaihtoa tutkivan eettimetodologiset haasteet*” monia erityisesti sota-ajan kirjeenvaihtoon liittyviä kysymyksiä. Keskeisimmäksi haasteekseen kirjeaineistojen parissa hän on nimennyt yksityisistä kirjeaineistoista tehtävien tulkintojen yleistettävyyden, mikä liittyy niin tutkijan tekemiin metodologisiin kuin eettisiin valintoihin.⁶⁷

Pehkosen mukaan avainasemassa kirjeaineistojen tutkimuksessa on tiedostaa kolmen eri maailman välinen vuoropuhelu. Paperille piirtynyt menneisyys, tutkijan oma elämä tunteineen sekä tutkimuksen tulkinta muita historiallisia lähteitä vasten vaikuttavat kaikki kirjeaineistosta tehtäviin tulkintoihin.

---

⁶³ Taskinen 2015, 20.

⁶⁴ Lamminpää 2014, 56.

⁶⁵ Lamminpää 2014, 64.

⁶⁶ Taskinen 2015, 17.

⁶⁷ Pehkonen 2015, 60.

Myös kirjeiden ajallinen konteksti sekä tekstin suhde todellisuuteen ovat tärkeässä osassa tulkintoja tehdessä. Sotakirjeet tutkimuskohteena sisältävät lisäksi muita erityispiirteitä, jotka tutkijan tulee ottaa huomioon. Tutkijan tehtävänä on huomioida esimerkiksi sensuurin vaikutus sotakirjeisiin ja toisaalta myös se, mikäli sensuurin ohjeistuksia ei noudatettu. Poikkeusolosuhteissa kirjoitetuissa kirjeissä esiintyi myös poikkeuksellisen paljon avoimuutta ja tulkintoja, jotka toisenlaisissa olosuhteissa olisivat saattaneet tuntua vierailta elleivät jopa hävettäviltä. Jatkosodan aikana Suomen yhteiskunnassa vallitsi myös varsin mustavalkoinen todellisuus, jossa vihollisen tappaminen oli hyväksyttävää.⁶⁸

Yksittäisten sotakirjeaineistojen yleistettävyyys on Pehkosen mielestä haastavampi eettinen pulma. Yhtäältä yksittäiset kirjeet kuvaavat häneen mukaansa aikakauttaan yleisellä tasolla hyvin, mutta toisaalta ne sisältävät monia erillisyydestä ja omaehtoisuudesta sisältäviä merkityksiä. Tutkijalle jää siten Pehkosen mielestä valinta, nostaako tutkimuksensa keskiöön rakenteen vai yksilön, mutta kummatkin on kunnollisten tutkimustulosten saamiseksi kuitenkin huomioitava.⁶⁹

Yksityisiä kirjeaineistoja tutkittaessa on myös huomioitava niin kirjeiden kirjoittajien kuin heidän lähisukulaistenkin kunnioittaminen.⁷⁰ Tähän liittyen mietin myös oman tutkimukseni suhteen, voinko käyttää tutkimani kirjeaineiston kirjoittajista heidän oikeita nimiään. Tämän aineiston kirjeiden kirjoittajat eivät ole kuitenkaan enää elossa ja heidän lähiomaisensa on luovuttanut nämä kirjeet tutkimuskäyttöön sekä antanut luvan kirjoittaa heistä heidän oikeilla nimillään, minkä perusteella päädyin kirjoittamaan Irmasta ja Urhosta oikeita nimiä käyttäen. Samasta kirjeaineistosta on myös tulossa Mirja Turusen tutkimus sotakirjeistä perhe-elämään liittyen ja muunnettujen nimien käyttäminen etäännyttäisi oman tutkimukseni Turusen tutkimuksesta. Oikeiden nimien käyttäminen auttaa siten omaani ja Turusen tutkimusta keskustelemaan paremmin keskenään.

Kunnioittamiseen kuuluu kuitenkin omassakin työssäni vahvasti tulkintojen oikeellisuus sekä niiden huolellinen perustelu. Pehkonen on omassa tutkimuksessaan ratkaissut tämän muuttamalla tutkimiensa kirjeiden kirjoittajat anonymiksi, jotta saisi tutkijana täyden ajattelun vapauden, kun kirjeiden kirjoittajien lähisukulaiset eivät ole suoraan kytköksissä tutkimustuloksiin.⁷¹ Omassa työssäni kuitenkin koen, että aineistoni kirjoittajien lähisukulaiselta, Asta Kiurulta, saatu lupa käyttää aineistoa tutkimukseen riittää. Mitä taas tulee tulkintojen oikeellisuuteen, niin mielestäni se on tärkeä osa kaikkea historiantutkimusta, joka tulisi huomioida mitä tahansa tulkintoja tehdessä, oli aineistona

---

⁶⁸ Pehkonen 2015, 60—63.

⁶⁹ Pehkonen 2015, 63—64.

⁷⁰ Pehkonen 2015, 70.

⁷¹ Pehkonen 2015, 71—72.

sitten yksityiset kirjeet tai jokin muu. Siten en näe tämänkään asian osalta ongelmaa käyttää tutkimuksessani kirjeiden kirjoittajista heidän oikeita nimiään.

Tutkimustyötä tehdessäni sitoudun tietysti myös kohtelevaan tutkimani kirjeaineiston kirjoittajia ja muita kirjeissä esiintyviä henkilöitä kunnioittavasti ja ihmisarvoisesti. Tähän liittyen etsin ja analysoin näistä kirjeistä vain tutkimukselleni relevantteja tietoja, enkä tarkoituksellisesti etsi aineistosta skandaalimaisia tai muutoin yksinomaan viihteellisiä tietoja ja seikkoja. Käsittelen siten tutkimaani aineistoa tässä työssä puhtaasti tieteellisin menetelmin kunnioittaen kaikkia aineistossa esiintyviä ihmisiä.

2. Järkähtämätöntä isänmaallisuutta ja turvaa tuovaa uskonnollisuutta

Tässä luvussa aloitan Urhon ja hänen vaimonsa välisen kirjeenvaihdon tarkastelun käsitellen kirjeiden isänmaallisuutta ja uskonnollisuutta osana Urhon henkistä selviytymistä. Isänmaalliset ja uskonnolliset viittaukset nousevat lähdeaineistosta esiin jo sen ensimmäisissä kirjeissä ja toistuvat säännöllisesti koko lähdeaineistossa toimien usein toisiaan täydentävänä parina. Molemmat ilmiöt ovat myös luonteeltaan abstrakteja ja osin yhteiskunnallisia, osin ihmisen henkilökohtaisiin arvoihin sidottuja. Siten kirjeiden isänmaallisuuden ja uskonnon käsitteleminen yhdessä on varsin luontevaa ja tutkimani aiheen osalta perusteltua.

Luvun alaluvut etenevät kronologisesti käsitellen ensimmäisessä luvussa sodan alkuvaihetta eli hyökkäyssodan aikaa. Toisessa luvussa tarkastelun alla on asemasodan aika ja viimeisessä puolestaan sodan viimeinen vaihe eli vetäytymisvaihe. Eri aikojen käsittelyn ohella tarkastelen samalla, muuttuiko isänmaallisuus ja uskonnollisuus eri aikojen kirjeissä, millaisia nämä erot eri aikojen välillä olivat ja miten ne vaikuttivat Urhon henkiseen selviytymiseen. Lisäksi rinnalla kulkee kysymys Urhon aseman vaikutuksesta hänen isänmaallisuuteensa ja uskonnollisuuteensa. Toisin sanoen selvitän, vaikuttiko hänen asemansa hänen tapansa ajatella näistä arvoista ja oliko sillä merkitystä Urhon henkisen selviytymisen kannalta.

2.1 Usko uuteen parempaan tulevaisuuteen

Jatkosota ja Suomen hyökkäyssotavaihe alkoi 25. kesäkuuta 1941, kun Suomi ja Neuvostoliitto julistivat sodan toisilleen. Tämän vaiheen aikana Suomi valtasi nopeasti talvisodassa menettämiään alueitaan takaisin ja paikoitellen myös ylitti Kannaksella sijainneen vanhan rajan. Hyökkäyssodan on katsottu päättyneen joulukuun 1941 aikana, jolloin suomalaiset asettuivat asemasotaan eivätkä enää edenneet syvemmälle Neuvostoliittoon. Asemasodan alkamisen tulkinnanvaraisuudesta johtuen tarkastelen tässä alaluvussa kirjeitä heinäkuun alusta marraskuun loppuun ja jätän joulukuun käsittelyn seuraavaan asemasotaa käsittelevään alalukuun.

Jo sodan ensimmäisistä päivistä alkaen Irma ja Urho kirjoittivat toisilleen tiiviiseen tahtiin. Urho yritti vähintään muutaman päivän välein kirjoittaa kirjeitä ja kortteja kotiin, kun taas Irma muisti miestänsä pitkillä kirjeillä lähes päivittäin. Aivan sodan ensimetreiltä Urhon kirjeistä on löydettävissä muutamia

toistuvia teemoja, joissa hän kirjoittaa omaan jaksamiseensa ja motivaatioon liittyvistä asioista. Näistä esiin nousee vahvasti isänmaallisuuteen ja uskontoon turvautuminen. Heti heinäkuun alussa Urhon kirjeet sisältävätkin voimakkaita ilmaisuja, joissa hän hakee voimaa erityisesti uskostaan. Kirjeessään 5.7.1941 Urho muun muassa kirjoittaa vaimolleen Irmalle näin:

Ole rakas rohkea ja usko uuteen parempaan tulevaisuuteen, joka tulee aikanaan kärsimysten jälkeen, vaikka nyt näyttäisikin synkältä. Uskoa täälläkin tarvitaan, kun tuntee tilanteen ja tietää tehtävän, mutta toivossa täytyy elää ja rukouksessa pyytää voimia teille ja itselle. Olkaa rakkaat rauhassa, kaikki riippuu Jumalan tahdosta, antakaamme elämämme johdatus Hänen käsiinsä ja kaikki käy hyvin. Puhun näin, sillä tiedän, että retki joka on edessämme tulee olemaan vaikea ja vaarallinen, mutta uskoa en tule menettämään, vaikka näin etukäteen pyrkiikin joskus epäily täyttämään mielen.⁷²

Tästä otteesta käykin hyvin ilmi, millaisin mielialoin Urho kirjoitustensa perusteella lähti jatkosotaan. Uusi sota⁷³ tuntuu hänestä raskaalta, mutta hän kokee kuitenkin velvollisuudekseen toimia maansa eduksi. Samalla hän luottaa Jumalan varjelukseen ja saa siitä voimaa jatkaa eteenpäin. Samassa kirjeessä Urho myös kehottaa vaimoan lähtemään ”*lottahommiin*”, jotta hän saisi muuta ajateltavaa ja virkistyisi.⁷⁴ Taustalla saattaa kuitenkin olla myös toive siitä, että myös Irma osallistuisi maansa tukemiseen, sillä sodan alusta asti oman maan tukeminen oli Urhon kirjeistä päätellen hänen sen hetkisen elämänsä ensisijainen tehtävä. Näin ollen myös vaimonsa konkreettinen osallistuminen sotatoimien tukemiseen olisi luultavasti ollut Urholle kunnia-asia. Toisaalta näihin Urhon kirjoituksiin saattoi vaikuttaa myös sensuurilaitoksen ohjeistus kirjoittaa kotiväelle positiivisuutta ja taisteluhenkeä korostavia kirjeitä, joiden seurauksena moni sotilas täyttikin kirjeensä ”kliseisillä” ilmaisuilla.⁷⁵

23.7.1941 kirjeessään Urho viittaa jälleen uskoonsa: ”*Meidän esik. leirialuetta on ryssä kahdesti pommittanut, mutta mikä johdatus kummallakin kerralla lähettänyt minut pois siltä alueelta muille asioille.*”⁷⁶ Kirjoituksestaan päätellen, kuulostaisikin siltä, että Urho haluaisi uskoa korkeamman voiman suojelevan häntä. Samaisessa kirjeessä Urho myös pariin otteeseen kehottaa Irmaa luottamaan Jumalaan ja olemaan rauhallinen. Jumala ja uskomisen saavat siten useita mainintoja Urhon kirjeissä jo sodan alusta alkaen ja ne tuntuvat olevan hänelle tärkeitä asioita. Kivimäki ja Männistö toteavatkin, että jatkosodan aikaisista ihmisistä moni koki uskonnon luontevimmaksi

---

⁷² Kirje Urholta 5.7.1941, ei paikkatietoja.

⁷³ Talvisota oli päättynyt 13.3.1940 eli reilu vuosi ennen jatkosodan syttymistä.

⁷⁴ Kirje Urholta 5.7.1941, ei paikkatietoja.

⁷⁵ Hagelstam & Taskinen 2015, 45–46.

⁷⁶ Kirje Urholta 23.7.1941, ei paikkatietoja.

tavaksi käsitellä menetyksiään ja antaa niille kestävä merkitys.⁷⁷ Samalla uskontoon tukeutuminen toi tunteen siitä, että elämä on hallinnassa jatkuvasta odotuksesta ja epävarmuudesta huolimatta.⁷⁸

Sen sijaan usko lähimpien esimiehiensä pätevyyteen ei ansaitse Urholta aina yhtä suurta luottamusta. Saman kirjeen loppuosassa hän kertoo esimiehensä vaihtuneen ja vaihdoksen aiheuttaneen ”*hullun myllyn*”, josta kaikki ovat ”*kärmeissään*”. Kivimäki mainitseekin, että vanhemmat sotilaat olivat ajattelussaan huomattavasti itsenäisempiä kuin nuoret asevelvolliset. Tämä ilmeni esimerkiksi siinä, miten vanhemmat sotilaat osasivat kriittisesti itse arvioida toimintansa järkevyyttä sekä koko sodan mielekkyyttä. Tähän liittyen heistä menetetyn Karjalan takaisin valtaus hyökkäyssodan aikana oli merkittävä motiivi sodalle, kun taas vanhan rajan ylittäminen koettiin jo vääryytenä.⁷⁹ Urhon kirjeistä ei kuitenkaan selviä, mitä hän ajatteli vanhan rajan ylittämisestä. Hänen kritiikkinsä sotilasjohtoa kohtaan kuitenkin osaltaan kertoo, että hän ei voimakkaasta isänmaallisuudestaan huolimatta ollut valmis nielemään mukisematta kaikkea, mitä sodan johto tekee. Lopulta kuuliaisuus vie kuitenkin voiton Urhon todetessa, että tekee mitä käsketään, sillä ”*ei kai tämä sota ikipäiviä kestä*”.⁸⁰ Näinä jatkosodan ensimmäisinä viikkoina sekä rintamalla että kotirintamalla vallalla olikin yleinen uskomus siitä, että voitto saavutettaisiin hyvin nopeasti. Optimistisimmat jopa arvioivat, että miehet palaisivat sodasta kotiin elonkorjuun aikoihin.⁸¹ Kirjoituksensa perusteella näyttäisikin siltä, että heinäkuussa myös Urho ajatteli sodan loppuvan lyhyeen.

Jo Paavo Junttilan alun perin vuonna 1952 Sotakorkeakoulun diplomityönä valmistuneessa tutkimuksessa todetaan, että sotilaiden taistelutehoo talvi- ja jatkosodissa vaikuttivat positiivisesti niin sotilaan kunnianhimo, huoli perheestä, isänmaallisuus, uskonnollisuus, huumorintaju ja sisu. Sen sijaan negatiivisiksi tekijöiksi taistelutehon kannalta hän arvioi epäluuloisuuden sekä passiivisuuden tai välinpitämättömyyden. Erityisesti hyökkäyssodan ongelmakohtiksi hän lisäksi erittelee tiedostustoiminnan puuttumisen, väsymyksen sekä katteettoman lupailun, jotka yhdessä nakersivat joukkojen luottamusta esimiehiinsä. Taisteluteholla käsitteenä Junttila tarkoittaakin niin henkistä, fyysistä kuin materiaalistakin taistelukykyä, jotka vaikuttivat toinen toisiinsa. Käsite taisteluteho on siten tiiviisti yhteydessä sotilaiden mielialoihin.⁸² Näin ollen Urhon 23.7.1941 päivätyssä kirjeessä esiintyvä tuohtumus esimiehiä kohtaan vaikuttaisi alentaneen Urhon ja hänen muun joukkonsa mielialaa ainakin kirjeen kirjoittamishetkellä.

---

⁷⁷ Kivimäki & Männistö 2016, 9.

⁷⁸ Kivimäki 2016, 101.

⁷⁹ Kivimäki 2016, 46.

⁸⁰ Kirje Urholta 23.7.1941, ei paikkatietoja.

⁸¹ Pilke 2015, 11.

⁸² Junttila 2015, 92–96. (Alun perin hyväksytty sotakorkeakoulun diplomityönä vuonna 1952.)

Sodan jatkuessa elokuun puolelle Urhon isänmaallisuus tuntuu vain vahvistuvan. Vaikkeivat hänen kaikki kirjeensä ja korttinsa näitä ilmauksia sisältäneet, on hänen kirjoituksissaan havaittavissa enenevässä määrin vakavahenkisempiä ilmauksia. Erityisesti tässä elokuun alkupuolella päivätyssä kirjeessä näkyy entistä voimakkaampaa isänmaallisuutta:

Sota on sotaa ja näyt ovat monet, mutta en nyt kerro kaikkea mitä olen jo tähän mennessä nähnyt, sillä viime reissu oli kohdaltani lasten leikkiä nykyisiin, jo koettuihin kokemuksiin verrattuna. Se niistä tällä kertaa. Olen koettanut hillitä itseäni, mutta tehtäväni olen täyttänyt, niin takana kuin edessäkin, ja tulen täyttämään edelleenkin tunnollisesti huolimatta sen vaikeudesta ja vaarallisuudesta, sillä täällä yksin voi tunnollinen ja uhrautuva toiminta johtaa tuloksiin, joista riippuu koko kansamme kohtalo. Kaatuneita ei saa surra, sillä he ovat käyneet tietään uhri mielessänsä ja harkiten ottaneet vakavat askeleensa, joko johtajana tai johdettavana, kaikki tietoisina tehtävänsä velvoituksen. Kunniaa me täällä teemme kulkiessamme ohi vaelluksensa päättäneen, emme sure. On vaikea ymmärtää näitä mielialoja kokematta niitä itse.⁸³

Koko tämä kirjeen katkelma erosi pitkälti Urhon aiemmin kirjoittamista kirjeistä. Tyypillisesti hänen kirjeensä sisältävät arkisempien asioiden ja tapahtumien kuvailua sekä kotiasioiden kommentointia, eikä hän useinkaan kerro syvemmistä mielteistään. Jostain syystä Urho kuitenkin halusi tässä kirjeessä kertoa vaimolleen tarkemmin käsityksistään sodasta, kuolemasta ja kunniaa. Tämän katkelman sävy ei myöskään kuulosta tyypilliseltä avioparin kirjeenvaihdolle, vaan sisältää lähes julistuksellisia piirteitä. Erityisesti kohdat, joissa Urho puhuu tehtävän täyttamisestä, kansan kohtalosta ja kunnian tekemisestä vainajille voisivat olla osa esimerkiksi sodanjohdon propagandistista puhetta. Voisikin olla, että Urho kirjoitti tämän osion ikään kuin selkiyttääkseen samalla itselleen, miksi käy tätä sotaa.

Tämän katkelman erikoisuuden selitys saattaa kuitenkin löytyä saman kirjeen alkupuolelta, jossa Urho kertoo joutuneensa yllättävään ja raakaan tulitaisteluun. Kirje sisältää tilanteesta hyvin realistisen ja yksityiskohtaisen oloisen kuvauksen, joka päättyy kahden neuvostoliittolaisen sotilaan palamiseen hengiltä autossaan.⁸⁴ Vaarallinen tilanne vaikuttaisi säikäyttäneen Urhon, jonka seurauksena hän koki tarvetta päästä purkamaan tuntojaan. Katkelman osalta onkin huomioitava, että asemansa vuoksi Urho ei normaalisti joutunut etulinjaan, minkä seurauksena tulitaisteluun joutuminen yllätti hänet täysin. Samalla Urho uhmasi sotasensuurin määräyksiä kirjoittamalla taistelutilanteesta vaimolleen hyvin tarkan oloisen selonteon. Kenties taistelun yllätyksellisyys ja raakuus horjuttivat Urhon harkintakykyä kirjoituksiensa suhteen, jolloin tekstikin oli tavallista karumpaa luettavaa. Tätä päätelmää tukee lisäksi yllä olevan katkelman viimeinen lause: *”On vaikea ymmärtää näitä mielialoja kokematta niitä itse.”* Toteamus on sävyiltään varsin herkkä ja viittaisi

⁸³ Kirje Urholta 3.8.1941, paikaksi merkitty ”Uudessa teltassa”.

⁸⁴ Kirje Urholta 3.8.1941, paikaksi merkitty ”Uudessa teltassa”.

Urhon kokeneen sodan alkuvaiheen henkisesti raskaana ja hänen mielensä olevan monenlaisessa myllerryksessä. Vain isänmaallisuuteen turvautuminen ja tuntemuksista kertominen tuntuvatkin helpottavan Urhon ahdinkoa tällaisen säikähdysten jälkeen.

Urhon kirjeessä näkyvä purkaus ei kuitenkaan ole ainoaa laatuaan. Posti- ja itsesensuurista huolimatta moni sotilas kirjoitti kotiväelleen peloistaan, sotakokemuksistaan ja muista ajatuksistaan sotaan liittyen. Kirjoitukset eivät olleet kovin yleisiä, mutteivat myöskään erityisen harvinaisia.⁸⁵ Useimmat kuitenkin jättivät kirjoittamatta rintamakokemuksistaan kotiväelle osin sensuurin, osin itsesensuurin vuoksi, sillä kirjeenvaihdolla haluttiin luoda positiivista ja lohduttavaa tunnetta. Lisäksi ihmissuhteita ylläpitääkseen kirjeissä pyrittiin luomaan tunnetta jatkuvuudesta ja normaaliudesta, minkä vuoksi vaaralliset ja ikävät asiat jäivät kirjoituksista yleensä pois. Yleisesti sotilaat noudattivatkin sensuurin määräyksiä, mutteivat välittäneet niistä silloin, kun yksittäisten vaikeiden kokemusten jälkeen kokivat tarvetta kirjoittaa.⁸⁶ Tämä tuntuisi myös pätevän Urhon kirjoituksiin, sillä tällaisia yksittäisiä kirjeitä lukuun ottamatta hän noudatti kirjeissään tarkasti sensuurin määräyksiä.

Kyseistä katkelmaa on olennaista tarkastella kuitenkin myös Urhon tavallista rivimiestä korkeamman aseman kautta. Luutnantin arvossa hän saattoi ajatella, että hänen tuli näyttää esimerkkiä sekä rintaman miehille että kotona odottavalle vaimolleen. Näin ollen on vaikea arvioida, ovat Urhon kirjeiden isänmaalliset viittaukset enemmän kulissia vai aitoja ajatuksia ja tunteita. Todennäköisintä olisi, että molemmat tekijät vaikuttivat Urhon kirjoituksiin, eikä Urho välttämättä aina itsekään tiennyt, mitkä asiat olivat alun perin hänen omia ajatuksiaan. Oli tulkinta mikä hyvänsä, isänmaallisuus tuntuu kuitenkin toimivan Urholla tärkeänä keinona antaa omalle toiminnalleen merkitys ja päämäärä.

Urhon opittuun isänmaallisuuteen viittaisi kuitenkin Suomen armeijan harjoittama ”henkinen koulutus”, jota Petteri Mäkinen käsittelee pro gradu -tutkielmassaan jatkosotaan keskittyen. Työssään Mäkinen puhuu isänmaallinen historia -oppiaineesta, jota käytettiin Suomen armeijassa aktiivisesti osana propagandaa ja valistusoppitunteja erityisesti jatkosodan aikana.⁸⁷ Oppiaineen keskiössä oli muodostaa Suomen historiasta eheä kokonaisuus, joka antoi Suomelle oikeuden käydä sotaa ja puolustaa maitaan. Mäkisen johtopäätöksenä onkin, että isänmaallinen historia muodostui yhdeksi armeijan tärkeimmistä keinoista ylläpitää sotilaiden vireyttä ja lisätä heidän taitelutahtoaan. Samalla niin sanotut haitalliset ajatukset sotilaiden keskuudessa pysyisivät kurissa, kun sotilaat tunsivat

---

⁸⁵ Hagelstam & Taskinen 2015, 44—45.

⁸⁶ Hagelstam & Taskinen 2015, 46—47, 51.

⁸⁷ Mäkinen 2006, 2—3.

oman kansakuntansa historian ja sen yhteiskunnan perustan.⁸⁸ Urhon pitkäaikaisesta urasta armeijassa päätellen voisi siten arvioida, että tällä kyseisellä oppiaineella on todennäköisesti ollut suuri vaikutus hänen ajatusmaailmaansa.

Elokuun loppupuolella lähetetyssä kirjeessä Urho tuntuu jo hyväksyneen sodan ja kuoleman läheisyyden paremmin. Kirjeessään Irmalle hän kertoo nelihenkisestä sodan johtoon kuuluneesta seurueesta, jotka kaikki kuolivat ajettuaan autolla Neuvostoliiton virittämään miinaan. Tapaus järkytti Urhoa, mutta hän kommentoi asiaa kuitenkin hyvin maltillisesti: *”Kyllä on vaikea mennä sanomaan, missä ihminen säilyy sotahommissa ollessaan, sillä jo olisi luullut PM:ssa⁸⁹ palvelevien olevan vaaravyöhykkeen ulkopuolella, mutta kun kuolema kerran on sallittu, niin sille ei voi mitään, se tulee.”*⁹⁰ Urho tuntuu siten hyväksyvän ajatuksen siitä, että missään ei ole turvallista ja kuolema tulee, jos on tullakseen. On kuitenkin vaikea arvioida, toimiiko kuoleman mahdollisuuden hyväksyminen enemmän henkistä jaksamista heikentävänä vai vahvistavana tekijänä, mutta todennäköisesti se vahvisti Urhon halua taistella maansa puolesta.

Isänmaallisuuteen liittyen Suomen armeijan ylipäällikkö C. G. E. Mannerheim saa myös muutaman maininnan Irman ja Urhon välisessä kirjeenvaihdossa hyökkäyssodan aikana. Irma ottaa kirjeessään 5.9.1941 puheeksi Mannerheimin heinäkuussa antaman päiväkäskyn⁹¹. *”Mannerheim sanoi päiväkäskyssään että vielä on paljon kestettävä, mahtavatko tosiaan viedä teidät Saksan rintamille, eikä lopeteta vielä sille luonnolliselle rajalle, se veisi kaiken Toivon kotona olijoilta.”*⁹² Irmalla on selvästi kova huoli niin oman miehensä, kuin muidenkin suomalaisten sotilaiden puolesta ja hän tuntuu samalla arvostelevan Mannerheimin toimia. Urho ei kuitenkaan kommentoi tätä Irman esiin ottamaan asiaa millään tavalla, vaan sen sijaan hän vajaa viikkoa myöhemmin 11.9.1941 kirjoittaa vaimolleen kirjeen, jossa kertoo Mannerheimin vierailusta rintamalle hyvin ylevään sävyyn:

Eilen oli Sotamarsalkka meitä katsomassa. Kävi Syvärillä asti ja väitetään kranaattien tulleen 50 m. päähän, mutta hän ei edes päättään kääntänyt sinne päin missä räjähtivät. Se teki terää poikiin.⁹³

Kirjoituksestaan päätellen Urho pitää Mannerheimin urheutta suuressa arvossa ja toivoo sitä tarttuvan myös muihin sotilaisiin. Vaikkei tarinan todenperäisyydestä ole varmuutta, tuntuu Urho kuitenkin itsekin röyhistävän rintaansa tarinaa kertoessaan. Mannerheimin merkitystä hänen ja muiden

---

⁸⁸ Mäkinen 2006, 95—102.

⁸⁹ PM eli päämaja.

⁹⁰ Kirje Urholta 30.8.1941, Tuuloksessa.

⁹¹ Mannerheim antoi 11.7.1941 päiväkäskyn, jota on kutsuttu myös miekantuippipäiväkäskyksi. Julistuksen keskeisenä sanomana on pyrkimys Suomen alueiden laajentamiseen eli ns. Suur-Suomi-aatteen toteuttamiseen.

⁹² Kirje Irmalta 5.9.1941, Riihimäki.

⁹³ Kirje Urholta 11.9.1941, paikkana ”30 km Syväriltä pohjoiseen”.

sotilaiden mielialojen kohentajana ei siten voi väheksyä, vaikkei Irman kirjeestä päätellen kotirintaman väki täysin arvostanutkaan hänen pyrkimyksiään valloittaa entistä laajempia alueita.

Jatkosotaan ja sen oikeutukseen liittyi toisaalta myös kotiseudun puolustaminen. Erityisesti karjalaiset evakot tai karjalaisia sukujuuria omaavat kokivat alueiden takaisin valtaamisen ja puolustamisen tärkeämpänä, kuin sisä-Suomessa asuvat.⁹⁴ Siten on hyvin mahdollista, että Urhon isänmaallisiin puheisiin vaikuttivat myös hänen karjalaiset sukujuurensa. Toisaalta myös Irma oli taustaltaan karjalainen, muttei silti ainakaan kirjeidensä perusteella toivonut näiden maiden takaisin valtaamista yhtä paljoa kuin miehensä.

Tässä katkelmassa huomio kiinnittyy lisäksi Urhon tapaan puhua sotilaista ”*poikina*”. Kyseinen ilmaisu ei jää vain yhteen kertaan vaan toistuu säännöllisesti Urhon kirjeissä vaimolleen kymmeniä kertoja vuosien 1941—1944 aikana.⁹⁵ Kirjeistä on kuitenkin vaikea päätellä, johtuuko ”pojittelu” Urhon korkeammasta asemasta vai oliko rintamalla yksinkertaisesti tapana puhua joukkuetovereistaan tai muista sotilaista tällä tavoin. Useimmiten ”pojittelu” esiintyy Urhon kirjeissä kuitenkin silloin, kun hän haluaa tehdä eroa itsensä ja sotilasarvoltaan alempien sotilaiden välille, kuten tästä Mannerheimin vierailusta kertovasta kirjeestäkin käy ilmi. Urho tuntuu pitävän omaa isänmaallisuuttaan vankkumattomana ja esimerkillisenä, kun taas muut erityisesti alemman sotilasarvon sotilaat tarvitsevat hänestä ”*terästyistä*”.

Muutama päivä myöhemmin Urho kertoo saaneensa 3. luokan Vapauden ristin, mutta mainitsee asiasta hyvin lyhyesti.⁹⁶ Ansiomerkillä ei tunnu Urholle siten olevan kovin suurta merkitystä, vaikkakin sen tarkoituksena on ollut juuri palkita hyvästä työstä. Voi kuitenkin olla, että merkin saaminen on Urholle suurempi asia, muttei hän vain halua ylpeilyn nimissä asiasta enempää puhua. Vastaavasti marraskuussa kirjeessään Urho mainitsee saavansa mahdollisesti ylennyksen, mutta selvän innostuksen sijasta toteaa vain: ”*Mitäs siinä, hyvä vain, jos läpi menisi.*”⁹⁷ Myöhemmin Urho tuntuu kuitenkin olevan innoissaan tulevasta ylennyksestään ja kyselee usein uusien hihanauhojensa perään: ”*Kun ylennys on tullut lehdessä, niin muista lähettää kapt. hihanauhat, myös kulta kalunanauhat turkkia varten, sillä minulle on luvattu turkki lähiaikoina. Tähdet myös.*”⁹⁸ Ylennys herätti Urhossa siten selvästi ylpeyttä, vaikkei hän alkuunsa asiaa kovin suoraan tuonutkaan ilmi.

---

⁹⁴ Mikkola 2017, 26—27.

⁹⁵ Esimerkiksi Urhon kortti 13.7.1941, kirje 8.8.1941 ja kirje 14.9.1941.

⁹⁶ Kirje Urholta 14.9.1941 ei paikkatietoja.

⁹⁷ Kirje Urholta 19.11.1941, ei paikkatietoja.

⁹⁸ Kirje Urholta 15.1.1942, ei paikkatietoja.

Hyökkäyssotavaihe kesti noin 5 kuukautta, minkä aikana Suomi valtasi Neuvostoliitolta takaisin talvisodassa menetetyt alueet ja vähän päälle. Samalla tuhannet miehet menettivät taisteluissa henkensä, mikä oletettavasti vaikutti niin rintaman kuin kotirintamankin mielialoihin. Jo syksyn puolivälin paikkeilla Urhon kirjeistä olivat karsineet koreat isänmaallisuutta uhkuvat ilmaiset ja Urho tuntui keskittyvän enää omaan ja perheensä pärjäämiseen sekä seuraavan loman odotukseen. Uskontokaan ei saa enää juurikaan mainintoja paitsi lähinnä kirjeen päättävissä toivotuksissa. Koko sodan ajan Urho yleensä lopetti kirjeensä uskonnollisiin fraaseihin kuten ”*Luottakaamme Häneen*”⁹⁹ ja ”*Jääkää Herran haltuun*”¹⁰⁰. Nämä fraasit tuntuivat kuitenkin enemmän rutiininomaisilta toivotuksilta, kuin huolella laadituilta rukouksilta, joten niiden merkityksestä Urhon omalle henkiselle jaksamiselle on vaikea sanoa. Ne saattoivat tuoda hänelle lohdutusta sekä tunteen siitä, että hän on tehnyt velvollisuutensa isänä rukoillessaan perheelleen Jumalan varjelusta, mutta yhtä lailla ne saattoivat olla vain kirjeen loppuun lisättyjä täytesanoja. On myös mahdollista, että nämä toivotukset olivatkin sekoitus rutiinia ja lohtua.

Hyökkäyssodan ajalta Urhon isänmaallisuudesta voisi siten sanoa, että erityisesti sodan syttymisen aikoihin sekä raskaimpien sotatapahtumien yhteydessä hän kokee saavansa isänmaallisuudesta voimaa jatkaa eteenpäin. Isänmaallisuus näyttäytyy Urhon kirjeissä siten vahvimmin niissä tilanteissa, missä hän kokee tarvitsevansa lisärohkaisua ulkopuolelta. Uskonnollisuuden rooli kirjeissä sen sijaan kutistuu melko pieneksi jo sodan ensiviikkojen jälkeen lukuun ottamatta kirjeiden lopputoivotuksia. Syksyn edetessä ja sodan pitkittyessä Urho tuntuu sopeutuvan sodan arkeen, eikä välitä enää kirjoittaa isänmaallisuudesta ja velvollisuuden tunnostaan enää kovinkaan usein. Varsinaista turtumista tai turhautumista kirjeistä ei kuitenkaan löydy, vaikka syksyn edetessä kävi yhä selvemmäksi, että suomalaisten toive nopeasti voitetusta sodasta ei tulisikaan toteutumaan.¹⁰¹

2.2 Horrostava isänmaallisuus

Tässä luvussa siirryn tarkastelemaan Urhon ja Irman välisen kirjeenvaihdon asemasodan aikaisia kirjeitä aloittaen vuoden 1941 joulukuusta ja päättäen tarkastelun kesäkuun alkuun 1944, jolloin Neuvostoliitto aloitti Kannaksella suurhyökkäyksen. Asemasotavaihe oli jatkosodan vaiheista pisin, sillä se kesti noin kaksi ja puoli vuotta. Tänä aikana rintamalla tai kotirintamalla ei satunnaisia

---

⁹⁹ Kirje Urholta 12.8.1941, ”päivystyksessä”.

¹⁰⁰ Kirje Urholta 8.11.1941, ei paikkatietoja.

¹⁰¹ Pilke 2015, 11.

selkkauksia lukuun ottamatta erityisemmin tapahtunut mitään ja aikaa voisikin kuvata puuduttavaksi odotteluksi.¹⁰² Tylistyminen ei kuitenkaan vaivannut kaikkia rintamalla olijoita, sillä kuten Urho 12.3.1942 päivätyssään kirjeessään toteaa: ”- - *lepo muille muodostui säännölliseksi työksi minulle*”.¹⁰³ Kapteenin asemassaan Urhon päivät kuluivat siten asemasodankin aikana monenlaisten työtehtävien parissa eikä hän mainitse pitkästyisestä rintamalla kirjeissään kertaakaan.

Asemasodan aloillaan olemisesta huolimatta uskonto ja isänmaallisuus toistuvat Urhon kirjeissä sen alkukuukausina monin paikoin samanlaisena kuin hyökkäyssodan aikana. Lähes jokainen Urhon kirje päättyy uskonnollisiin ilmaisuihin kuten ”*Jääkää Herran haltuun*”¹⁰⁴ tai ”*Parhainta vointia ja siunausta toivoen*”.¹⁰⁵ Vaikkeivat Irma ja Urho erityisemmin keskustele kirjeissä omasta uskostaan, tuntuvat tällaiset toivotukset silti olevat heille tärkeitä. On edelleen kuitenkin vaikea sanoa, onko kyseessä enemmän tapa vai todellinen ajatuksen kanssa laadittu rukous. Vastaavanlaisia toivotuksia esiintyi kuitenkin useiden muiden sotilaiden ja heidän kotiväkinsä välisessä kirjeenvaihdossa, mikä osoittaisi kyseessä olleen melko yleinen tapa.¹⁰⁶ Tottumuksen lisäksi toivotuksiin todennäköisesti kuitenkin kätkeytyä myös aitoa uskonnollisuutta, sillä esimerkiksi Kivimäen mukaan uskontoon turvautuminen toimi monelle jatkosodan sotilaille keskeisenä mentaalisena selviytymiskeinona.¹⁰⁷ Näin ollen Urhonkin kohdalla nämä toivotukset kertoivat osaltaan yleisestä tavasta, mutta toisaalta myös uskonnon tärkeydestä henkisen selviytymisen apuna. On kuitenkin poikkeuksellista, miten vähän Urho ja Irma lopulta puhuvatkaan uskonnostaan etenkin joulun alla 1941. Esimerkiksi Metsberg esittää pro gradu -tutkielmassaan, että uskonnollisuus lisääntyi kirjeissä erityisesti ensimmäisen rintamajoulun lähestyessä.¹⁰⁸

Toisinaan Irma ja Urho kuitenkin hakevat kirjeenvaihdossaan lohtua uskostaan selkeämmin. Erityisesti Urho usein rauhoittelee huolissaan olevaa vaimoaan vakuutellen, että ”-- *kyllä kaikki menee hyvin, kun uskomme Jumalan kaikkivoipaan apuun.*”¹⁰⁹ Myös Irman huolia raskauden ja synnytyksen suhteen Urho yrittää lievittää uskon avulla: ”*Pelkosi oli kyllä oikeutettua, mutta Se joka antaa kärsimykset, antaa myöskin voimia, joten liikanaiseen huolehtimiseen ei mielestäni ole missään asiassa syytä.*”¹¹⁰ Harvemmin Irma tuntuu kuitenkaan tyyntyvän näistä viesteistä, vaan jatkaa

---

¹⁰² Juutilainen 2005, 345.

¹⁰³ Kirje Urholta 12.3.1942, ei paikkatietoja.

¹⁰⁴ Kirje Urholta 7.3.1942, ei paikkatietoja.

¹⁰⁵ Kortti Urholta 8.12.1941, ei paikkatietoja.

¹⁰⁶ Lamminpää 2014, 48.

¹⁰⁷ Kivimäki 2013, 399.

¹⁰⁸ Metsberg 2012, 102.

¹⁰⁹ Kirje Urholta 10.1.1942, ei paikkatietoja.

¹¹⁰ Kirje Urholta 12.3.1942, ei paikkatietoja.

murehtimistaan. Voi kuitenkin olla, että ne jonkin verran keventävät hänen murheitaan ja sitä kautta helpottavat myös Urhon huolia.

Urho tuntuu asemasodan aikana saavan lisää tarmoa myös isänmaallisuudesta sekä Neuvostoliiton sotilaiden väheksymisestä toisinaan jopa halventavalla sävyllä. Puna-armeijan vähättelyä on nähtävissä erityisesti 13.1.1942 päivätyssä kirjeessä, jossa Urho kirjoittaa: *”Ryssällä oli suuret aikeet vallata P:sa ja Karhumäki, mutta kokoon kuivui ajatuskin.”*¹¹¹ Myös 15.1.1942 lähetetyssä kirjeessä on havaittavissa voimakasta uhmakkuutta:

Entiseen tapaan vain elelemme. Pientä rätinää on silloin tällöin edessä ja tykin jyske kuuluu meillekin sisään. Ei ryssä meille pysty, mutta ääni kumminkin kantautuu. Kärsi viime yrityksessä niin suuret tappiot, että nuolee vähän haavojaan ennenkuin ryhtyy uuteen yritykseen.¹¹²

Ilmaisut *”pienää rätinää”* ja *”nuolee vähän haavojaan”* osoittavat Urhon suhtautuvan Neuvostoliiton armeijaan osittain jopa leikillisesti. Välillä kirjeet myös sisältävät erikoisen paljon huolettomuutta, kuten 31.12.1941 päivätyssä kirjeessä: *”Ei meillä sen kummempaa tänne kuulu, pienää vihanpitoa on ollut, kuten asiaan kuuluukin, ettei tarkoitus kuolettuisi.”*¹¹³ Lausahdus on sikäli erikoinen, että Urho tuntuu pitävän jatkuvaa sotimista parempana, kuin hiljaisia tulitaukoja, sillä muutoin sotilaat saattaisivat unohtaa, minkä vuoksi taistelevat. Ilmaisujen keveys tuntuu erikoiselta siltäkin osin, että vielä tammikuun 1942 alussa Laguksen joukot olivat kovissa taisteluissa yrittäessään estää Neuvostoliittoa valtaamasta Suurniemeä.¹¹⁴ Urhon sanomisiin saattoi kuitenkin vaikuttaa myös se, että näihin aikoihin hän oli saanut varmistuksen ylennyksestään. Sen seurauksena hän saattoi saada lisää pontta sodankäyntiin, mikä näkyy tämän kirjeen uhmakkuudessa.

Toisaalta muissakin kirjeissä on havaittavissa voimakkaampaa isänmaallista eetosta, kuten tämän kirjeen katkelmassa:

Juuri kun kirjoitin osoitetta, ampui n. 100 m. päässä oleva raskas ptri laukauksen, sodantuntua. Edestä kuuluu jatkuva pauke, jääkärit iskevät, tie aukee. Tästä päivästä voi tulla historiallinen. Yö oli vähän rauhaton. Oma tyk. ampui ja ryssän koneet tulittivat KK-lla telta-aluetta, mutta n. 30 m. teltojen taakse menivät ”herneet”. – Samalla kävivät myös tervehtimässä, mutta eivät meitä häirinneet. – Kuumat ovat paikat ryssillä, mutta Karhu ei muuten kaadu ellei mäki myllerry.¹¹⁵

---

¹¹¹ Kirje Urholta 13.1.1942, Lumbusin kylä.

¹¹² Kirje Urholta 15.1.1942, ei paikkaa.

¹¹³ Kirje Urholta 31.12.1941, ei paikkatietoja.

¹¹⁴ Enkenberg 2014, 194.

¹¹⁵ Kirje Urholta 5.12.1941, ei paikkatietoja.

Erityisesti katkelman lopetus ”*Karhu ei muuten kaadu ellei mäki myllerry*” sisältää vaatimuksen urhoollisuudesta rintamalla. ”Karhulla” Urho todennäköisesti tarkoittaaakin Karhumäkeä, jonka valtaaminen Neuvostoliitolta vaati kahden kuukauden operaation.¹¹⁶ Tässä kohtaa Urho ei kuitenkaan väheksy puna-armeijan voimaa, mutta vaikuttaa silti vahvasti uskovan Suomen armeijan menestykseen, vaikka tietää sen edellyttävän kovaa työtä.

Urhon suhtautuminen käynnissä olevaan sotaan vaihtelee kuitenkin hyvinkin paljon eri kirjeissä. Yhtäältä kirjeissä on huomattavissa vähättelyä, huumoria ja urhoollisuutta, mutta toisaalta joissakin kirjeissä myös sodan raadollinen puoli saa enemmän tilaa. 18.12.1942 päivätyssä kirjeessä Urho muun muassa toteaa näin: ”*Näitä oloja ei voi ymmärtää ellei ole itse kokenut.*”¹¹⁷ viitaten sillä sodan aiheuttamaan poikkeukselliseen olotilaan, mitä kotirintamalla olijoiden on vaikea käsittää. Kovin ikävistä asioista Urho ei halua vaimolleen kirjoittaa, mutta kertoo kuitenkin hieman rintamalla näkemistään asioista:

”Kyllä noiden karjalaisten keskuudessa kuulee ja näkee kohtaloita, ettei uskoisi ihmisten jaksavan enää elää. Miehet on viety 4–5 vuotta takaperin ja mitään tietoa ei ole sen jälkeen tullut, eikä viralliseen kyselyyn ole vastattu mitään. Kohteliaita ovat kovasti. Hyvästellessä pyytävät aina tulemaan toistekin ja ”tsajua” juottaisivat, mutta olen päässyt hyvin eroon, kun olen sanonut: ”Ei ole aikaa, täytyy ruotaa, kiireh on.” Lapset saavat monessa talossa kärsiä kylmyydestä, kun muurit (pätsit) ovat murenneet (rikkoutuneet). Ilman housuja, paidat vain päällä, istui eräässäkin talossa tänään kaksi pientä (1 ½ ja 1 vuotias) poikaa, toinen sängyssä ja toinen pätsin päällä ja lämpöä voi olla korkeintaan + 16 °C. Paljon muuta näkee, mistä ei jaksakaan kertoa näin kirjeessä.”¹¹⁸

Kuten katkelman lopusta huomaa, Urho itsekin myöntää jättävänsä monista asioista kertomatta vaimolleen. Osittain syynä on luultavasti Irman tunteiden säästäminen, mutta myös Urhon halu itse olla kertomatta näistä asioista. Yllä olevan katkelman perusteella on kuitenkin vaikea arvioida, lisäsivätkö karjalaisten ankeat asuinolot ja muut kurjuudet, mitä Neuvostoliiton rajan takana ilmeni Urhon halua taistella valloitetujen alueiden puolesta, vai mainitseeko Urho näkemistään asioista ilman suurempaa syytä. Joka tapauksessa vaikuttaisi siltä, että nämä näyt painavat Urhon mieltä ja hän mieluusti olisi ajattelemaan tällaisia asioita.

Hagelstam ja Taskinen esittävätkin, että vaimoille osoitetuissa kirjeissä sotilaat yleensä pyrkivät välttämään rintaman todellisuudesta kertomista voimakkaammin kuin esimerkiksi vanhemmilleen kirjoittaessa. Syiksi on epäilty sotilaan kokemaa vieraantumisen pelkoa, jota pelättiin tapahtuvan koti-

---

¹¹⁶ Juutilainen 2005, 145.

¹¹⁷ Kirje Urholta 18.12.1941, ei paikkatietoja.

¹¹⁸ Kirje Urholta 12.3.1942, ei paikkatietoja.

ja sotarintaman välillä liian erilaisten olojen seurauksena. Liian raskaina pitämistään asioista vaikenemalla sotilaat siten halusivat suojella niin vaimonsa tunteita kuin myös perhettään yleisemmin. Sen sijaan vanhempien kohdalla tilanne oli toinen erityisesti äiti-lapsisuhteissa, sillä äiti koettiin henkilönä, joka oli lapsuudesta alkaen tottunut käsittelemään lastensa tunteita ja palauttamaan ne takaisin lapselleen sopivalla tavalla muokattuna. Lisäksi äiti-lapsisuhteessa ei ollut pelkoa vieraantumisesta samoin kuin sotilaan ja vaimon välisessä suhteessa.¹¹⁹ Koska aineistoni käsittää kuitenkin vain Irman ja Urhon välistä kirjeenvaihtoa, on vaikea arvioida tämän väitteen pätemistä Urhon tapaan kirjoittaa kirjeitä rintamalla. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että myös Urho toimi pääsääntöisesti vaimonsa tunteita säästäen, mistä kertovat esimerkiksi harvat sotakokemuksista kertovat kirjoitukset sekä yllä mainitsemani kirjeen viimeinen lause: ”*Paljon muuta näkee, mistä ei jaksa kertoa näin kirjeessä.*”¹²⁰

Kevään 1942 aikana eli asemasodan alkukuukausina Urhon maininnat isänmaallisuudesta tai uskonnosta kuitenkin suorastaan romahtavat. Hänen kirjeensä täyttyvät kaikenlaisella arkisella jutustelusta esimerkiksi vapaa-ajan viettoon ja kotiasioihin liittyen, eikä hyökkäyssodalle tyypillistä puhetta velvollisuuden täyttämisestä ja Jumalaan luottamisesta enää oikeastaan ole havaittavissa kuin harvoissa kirjeissä. Osasyynä tähän oli luultavasti se, että vaikka sanomalehdet, radio ja viranomaiset edelleen vaalivat yhteistä sotakertomusta, alkoi jatkuvasti toistettu sotapropaganda lopulta turruttaa.¹²¹ Toukokuussa 1943 Urho kuitenkin turvautuu isänmaallisuuteen vastatessaan vaimonsa valittelevan sävyiseen kirjeeseen:

Mainitset olevasi väsynyt ja katkeroitunut. Sen uskon, sillä onhan lomaan ja Sinun tuloosi nähden ollut pitkät ajat epävarmuutta, joka aikaansaa määrätyn mielentilan. Tietysti kotona on lasten kanssa touhua, joka väsyttää, mutta täytyy muistaa ettei toisillakaan ole elämä valoisampaa, kaikilla on omat murheensa. Jokainen yksilö, joka tänä aikana tavalla tai toisella herättää kansa ihmisissään hermostuneisuutta, on yhteiskunnan vihollinen ja minä toivon, ettet Sinä, rakas, ole sellainen, vaikka tuntuukin katkeralta. Minä en muutu ”Sammaleeksi”, vaikka kuinka olisi, sillä silloin meidät kaikki perii hukka. Nurina nurkkaan, pää pystyyn, siinä pelastuksemme.

Tietysti jokainen on valmis lopettamaan sodan, mutta vain kunnialliseen, oikeudenmukaiseen rauhaan tai kertakaikkiseen, raskaaseen tappioon, väliastetta ei saa olla. Leimaat minut varmaan sotahulluksi tämän saarnan jälkeen, mutta Sinä tunnet minut ja muuta en voi.¹²²

Kovin paljoa Irma ei siten saa Urholta sympatiaa osakseen. Sen sijaan Urho antaa kirjeessään ymmärtää, että valittaa ei saisi, sillä se on yhteiskunnalle haitallista. Vihjaus Irman toimimisesta ”yhteiskunnan vihollisena” lisäksi tehostaa tätä sanomaa, eikä jätä paljoa tilaa empatialle. Vaikka

¹¹⁹ Hagelstam & Taskinen 2015, 56—59.

¹²⁰ Kirje Urholta 12.3.1942, ei paikkatietoja.

¹²¹ Kivimäki 2016, 77.

¹²² Kirje Urholta 29.5.1943, ei paikkatietoja.

tämä Urhon kirjeen katkelma kuulostaa kovin kylmältä, on kuitenkin olennaista huomioida, että valitus oli toistuva teema Irman lähettämässä kirjeissä. Lähes jokaisessa kirjeessä hän surkutteli joko sotaa, kodinhoitoa, ruoanhankinnan haasteita tai muita kotirintaman asioita, eikä hänen kirjeensä siten aina olleet kovin positiivista luettavaa. Ehkä Irman kirjeiden lukeminen lopulta kävi Urhon omien voimien päälle, eikä hän enää vain jaksanut toimia vaimonsa sylkykuppina. Isänmaallisuus toimiikin tässä kirjeessä selvästi Urhon keinona puolustautua vaimonsa syytöksiä vastaan.

Seuraava selvä viittaus isänmaallisuuteen näkyy Urhon elokuussa 1943 kirjoittamassa kirjeessä, jossa hän puhuu palkastaan ja siitä lähtevistä veroista. Palkasta menee iso osa verojen maksuun, mutta Urho kuittaa sen toteamalla: ”*Onhan niitä aika paljon, mutta milläs sitä seisotaan ryssä vastassa ellei valtio saa veroja.*”¹²³ Verojen maksu näyttäytyy Urholle siten jonkinlaisena kansalaisvelvollisuutena erityisesti näin sota-aikana.

Urhon velvollisuudentunto isänmaataan kohtaan korostuu vielä helmikuussa 1944 kirjoitetussa kirjeessä, jossa hän kinastelee vaimonsa kanssa liian pitkistä vastausväleistä kirjeisiin. Ärsytyksensä purkamisen päätteeksi Urho toteaaakin, että: ”-- *minulla on velvollisuudentuntoni, jonka ensin tyydytän, ainakin sodan aikana, ja sitten muut – lähinnä perheasiat.*”¹²⁴ Urho ei siten kaunistele vaimolleen omaa arvojärjestystään vaan on selvästi valmis tekemään kaikkensa isänmaansa eteen jopa oman perheensä kustannuksella.

Mikkolan tutkimiin tavallisten rivimiesten kirjeisiin nähden Urhon motiivit isänmaan puolustamiseen olivat hyvin erilaiset. Siinä missä Mikkolan tutkimat sotilaat kokivat tärkeäksi juuri omien läheistensä ja kotiseutujensa turvaamisen,¹²⁵ antoi Urho ymmärtää, että koko isänmaan puolustaminen ja etu menee hänellä perheenkin suojelun edelle. Toisin sanoen Urhon tärkeimpänä motiivina toimii koko maan puolustaminen, kun taas muilla sotilailla enemmänkin henkilökohtaiset syyt. Urhon poikkeava tapa ajatella luultavasti selittyikin jälleen luultavasti sillä, että hän ei ollut tavallinen rivimies vaan upseeri. Urhon halu suojella isänmaataan ei siten suoranaisesti kumpua oman perheen ja kotiseudun suojelemisesta vaan kattaa koko isänmaan ja sen arvot.

Asemasodan aikana myös uskonnolliset viittaukset vähenivät kirjeissä huomattavasti. Ainoastaan huhtikuulle 1944 päivätyssä kirjeessään Urho mainitsee lyhyesti Jumalaan turvautumisesta lohduttaessaan vaimoaan:

Kiitos kirjeestäsi! Kovin se on suruvoittoinen, mutta syyt tunnen ja siksi sen ymmärrän. Mainitsit auttamisesta nykyisen tilanteen (koti) aikana. En voi tosin muuta kuin myötätunnolla auttaa, mutta toivon

---

¹²³ Kirje Urholta 11.8.1943, ei paikkatietoja.

¹²⁴ Kirje Urholta 15.2.1944, ei paikkatietoja.

¹²⁵ Mikkola 2017, 27.

Sinun sen ottavan tueksesi, vaikka se vähäiseltä tuntuukin. Korkeimman apu, Sinun tarmosi ja minun ajatukseni – myötätunto – voivat yhdessä saada suuria aikaan, joten yhdistä nämä ja usko helpommankin ajan vielä koittavan Sinunkin kohdallasi.¹²⁶

Samalla Urhon kirjoituksesta välittyy lempeys vaimoan kohtaan ja halu auttaa, vaikka se onkin vaikeaa. Usein uskonnolliset viittaukset Urhon kirjeissä ilmenivätkin välittämisen ja lohduttamisen yhteydessä. Kokonaisuudessaan uskonnollissävyytteisiä tai isänmaallisuuteen viittaavia kirjoituksia esiintyy Urhon asemasodan aikaisissa kirjeissä hyvin vähän. Hyökkäyssodan aikaisiin kirjoituksiin verrattuna mainintojen määrä on lähes olematon. Siten on pääteltävissä, että ainakin kirjeiden perusteella Urho turvautui jaksamisessaan asemasodan aikana pitkälti muihin asioihin, kuin isänmaallisuuteen tai uskontoon. Sekä velvollisuudentunto että luottaminen ”Korkeimman apuun” todennäköisesti vaikuttavat kirjeiden taustalla Urhon ajatuksissa koko ajan asemasodankin ajan, mutta saivat mainintoja lähinnä silloin, kun Urhon tarvitsi lohduttaa vaimoan tai perustella tälle omaa toimintaansa. Hyökkäyssodan ajalle tyypilliset pohdinnat elämästä ja kuolemasta tuntuvat siten olevan asemasodan aikana jonkinlaisella tauolla, vaikeivat kuitenkin kokonaan poissa.

2.3 Vielä on toivoa

Jatkosodan aiempien vaiheiden tapaan myös sen loppuaikoina vetäytymisvaiheen aikana Urho tuntuu ajoittain turvautuvan isänmaallisuuteen. Nyt isänmaallisuus tuntuu kuitenkin saavan raskaampia sävyjä:

Melkein kaikki vanhat hyvät tappelijat ovat haavoittuneet taas, jotkut kai neljännekin kerran. Minun on mieleni ruvennut tekemään kovasti koittamaan miesten töihin, mutta teidän takianne en pyri ellei pakko ole mennä silloin kun viikatemies on huventanut joukkoa siinä määrin, että minäkin joudun vaihtaa kynäni aseeseen. Joukkomme on huventunut, mutta yhä korkeammalle saa Suomen kansa katsoa silloin kun joukkojen liput pannaan kunniarintamaan, sillä korkeimmassa salassa liehuu kolmen nuolen keltavihreä viiri.¹²⁷

Tämän kirjeen kirjoittamisaikana on kulunut noin kaksi viikkoa siitä, kun Neuvostoliitto aloitti suurhyökkäyksensä ja tilanteen vakavuus on realisoitunut kaikille rintamalla olleille. Tähän mennessä Viipuri oli jo menetetty ja suomalaisten puolustus rakoili paikoitellen pahasti.¹²⁸ Urholla tuntuu olevan vaikeuksia hyväksyä korkeampi asemansa jääkäriprikaatin esikunnassa ja sen myötä saadut

---

¹²⁶ Kirje Urholta 26.4.1944, ei paikkatietoja.

¹²⁷ Kirje Urholta 25.6.1944, ei paikkatietoja.

¹²⁸ Enkenberg 2014, 242.

turvallisemmat työtehtävät rintaman selustassa. Ilmeisesti hän ei myöskään pidä tekemiään töitään ”miesten töinä”, mikä kaihertaa hänen velvollisuuden tuntoaan entisestään. Urho tuntuu kuitenkin olevan ylpeä joukoista, joissa palvelee, sillä mitä ilmeisimmin ”kolmen nuolen keltavihreällä viirillä” hän viittaa Laguksen nuoliin. Kyseinen merkki on saanut nimensä jääkärikenraalimajuri Ruben Lagukselta, joka toimi jatkosodan aikana panssaridivisioonan komentajana ja jonka joukoissa myös Urho suoritti palvelustaan. Samassa yhteydessä Urho myös jättää nöyristelyt sikseen ja kehuu joukkoaan kaikista parhaiten suoriutuneeksi. Laguksen joukot etenivätkin vauhdikkaasti hyökkäyssodan alussa ja Laguksesta tuli ensimmäinen Mannerheim-ristin ritarit 22.7.1941. Sodan edetessä hänestä tuli myös tunnettu ja ihailtu hahmo.¹²⁹

Vaikkei toimistotöiden tekeminen taisteluiden aikana tunnu Urhosta oikealta, tässä yhteydessä hän kuitenkin kokee velvollisuutensa nuorenperheen isänä sotimista tärkeämpänä. Näin ollen hän ristiriitaisista tunteistaan huolimatta vakuuttaa vaimolleen, ettei pyri etulinjaan, ellei ole pakko. Voi kuitenkin pohtia, missä määrin Urho oikeasti olisi halunnut lähteä eturintamaan vai halusiko hän vain silotella omaa tuntoaan kirjoittamalla tällä tavalla. Tuskinpa hän kuitenkaan olisi halunnut kertoa, vaikka olisi syvällä sisimmässään ollut hyvillään saadessaan tehdä turvallisempia työtehtäviä rintaman selustassa.

Samaisessa kirjeessään Urho ottaa myös kantaa rintamalla toimineeseen valistustoimintaan. Hän ilmaisee hyvin suorasanaisesti, että pitää kyseistä toimintaa hyvin turhana ja epäilee sen vaikuttavan jopa negatiivisesti sotilaiden jaksamiseen. Kommenttiensa lopuksi hän toteaaakin ”*Haihattelu pois ja järki tilalle. Meillä ei haihatella ja jälki on sen mukainen. Kaiken a ja o on kuri, tinkimätön, suora ja vaativa meininki. Se siitä.*”¹³⁰ Omaa joukkoaan Urho pitääkin esimerkillisenä, sillä se ei ole sortunut ”haihatteluun”, vaan on pitänyt yllä kuria ja tehokasta työtä. Osaltaan tämä toteamus luultavasti kertoo siitä, että Urhon on itsensä helpompi elää rintamalla päivästä toiseen, kun tekemistä riittää ja esimiehiä totellaan mukisematta. Todennäköisesti tähän on myös vaikuttanut Urhon tavallista rivimestä korkeampi asema, joka jossain määrin jo velvoittaa Urhon ajattelemaan esimerkillisesti. Kolmantena vaikuttajana Urhon ajatusmaailmassa on varmasti ollut joukkojen komentajan Ruben Laguksen maine vaativana esimiehenä.¹³¹

Urho ei kuitenkaan ollut Suomen armeijassa ainoa, joka piti rintaman valistustoimintaa turhana. Jatkosodan syttyessä valistustoiminta piti sisällään lähinnä viihdytystoimintaa, mutta sodan pitkittyessä ja sotilaiden mielialojen kääntyessä laskuun toimintaan lisättiin propagandistisia

---

¹²⁹ Enkenberg 2014, 158—161, 183.

¹³⁰ Kirje Urholta 25.6.1944, ei paikkaa.

¹³¹ Enkenberg 2014, 160.

oppitunteja, joiden tavoitteena oli kohottaa sotilaiden taisteluhenkä. Nämä oppitunnit ja puhuttelut eivät juurikaan kiinnostaneet miehistöä, eikä päällystökään aina arvostanut tällaista valistustoimintaa. Miehistöstä moni mieluummin jättikin valistustoimintaan osallistumisen kokonaan väliin sen pakollisuudesta huolimatta.¹³²

Isänmaallisuus ja sen rinnalla kulkeva velvollisuuden tunto vilahtelevat säännöllisesti Urhon tulevissakin kirjoituksissa. Esimerkiksi 28.6.1944 kirjoittamassaan kortissa hän toteaa rauhoitellen: *”Aika on ankara ja kestettävää on paljon, mutta kaikki valkenee kyllä aikanaan. Ole levollinen suhteeni. Kaikki menee latuaan, niin kuin on sallittu. Jääkää Herran huomaan ja voikaa hyvin.”*¹³³ Varsinaisesti Urho ei enää sodan loppuvaiheessa hae lohtua uskostaan, mutta tästä kirjoituksesta on kuitenkin havaittavissa vielä jonkinlaista kohtaloon uskomista ja Jumalaan luottoa. Muutoin Urhon kirjeissä jatkosodan loppuvaiheissa ei enää näy juurikaan uskonnollisia ilmauksia, kuin lähinnä lopputervehdyksissä. Syitä uskonnollisten ilmaisujen vähenemiselle on vaikea täysin selvittää. Yhtäältä sodan kestäminen jo usean vuoden ajan on saattanut turruttaa Urhoa, eikä hän sen vuoksi enää koe tarpeelliseksi kirjoittaa uskostaan. Toisaalta Urho saattaa yksinkertaisesti hakea voimansa jatkaa eteenpäin jostain muualta kuin uskonnosta, mikä ilmenee juuri uskonnollisten mainintojen vähäisyytenä kirjeissä.

Mikkolan tutkimuksen sotilaiden kirjeiden tavoin myöskään Urhon kirjeistä ei löydy viittausta sille, että hän taistelisi juuri uskonnon säilyttämisen vuoksi. Uskonnon merkitys sota aikaan olikin toimia ennen kaikkea rohkaisuna ja taisteluhengen kohottajana.¹³⁴ Isänmaallisuudella ja uskonnolla oli siten varsin erilainen rooli Urhon kirjeissä – isänmaallisuudesta etsittiin merkitystä sotimiselle, kun taas uskonto toimi lähinnä jaksamisen tukena.

Vaikuttaisi myös siltä, että puolustusvaiheen kirjeissä Urhon kirjeissä isänmaallisuuden sekä uskonnollisuuden ovat osittain korvanneet turtumus ja lohduttomuus sekä suoranainen pessimismi. Sodan alku- ja keskivaiheissa hänen kirjeensä olivat yleensä toivoa täynnä ja Urho tuntui uskovan Suomen voittoon. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alkamisen jälkeen kirjeet kuitenkin vakavoituvat, eikä Urhon henkinen jaksaminen näytä olevan enää samalla tasolla kuin ennen. Esimerkiksi kirjeessään 25.6.1944 hän lopussa toteaa mielenterveyden säilymisestä näin: *”Sen on nyt kestettävä tai sitten ei tule meistä eläjiä enää tälle kamaralle.”*¹³⁵ Koko kirje on muutoinkin kaikin puolin lohdutonta luettavaa, joten voisi päätellä myös Urhon kokeneen olonsa melko voimattomaksi sitä

---

¹³² Pilke 2015, 82–84.

¹³³ Kortti Urholta 28.6.1944, ei paikkaa.

¹³⁴ Mikkola 2017, 33.

¹³⁵ Kirje Urholta 25.6.1944, ei paikkaa.

kirjoittaessaan. Purettuaan näitä tuntemuksiaan vaimolleen Urhon onnistuu kuitenkin tulevissa kirjeissään jälleen vaihtelevasti kokoamaan itsensä, kuten kortista 3.7.1944 on huomattavissa. Siinä hän kertoilee olleensa melko kiireinen, käyneensä saunassa ja ostaneensa uudet saappaat aivan, kuin mitään sotaa ei olisikaan.¹³⁶ Kaksi päivää myöhemmin Urho kuitenkin kirjoittaa perin erikoisen kirjeen. Sen alussa hän kertoo tuttaviansa kuolemasta pommituksissa hyvinkin yksityiskohtaisesti ja mainitsee seuraavaksi toisen sotilaan henkisestä väsymisestä. Tämän jälkeen hän kommentoi arkisesti kotiasioita ja toteaa, että ulkona istuskellessa tuntuu, kuin mitään sotaa ei olisikaan, mutta palaa vielä kirjeen lopuksi puhumaan sodassa kuolleesta tuttavastaan ja sen hetkisestä sotatilanteesta näin:

Hän haavoittui jalkaan, jalkaterä meni poikki ja siitä, luultavasti verenvuoto, kuoli. Monta on mennyt ja monta menee, mutta ellei nyt uhrata menee kyllä vielä enempi jos iivana meillä isännöimään pääsee. Sankarikuolema on kunnioittamaan ”teurastuskuolemaan” verrattuna helppo kuolema ja siinä maksaa iivo kalliin hinnan jokaisesta meikäläisestä, niin ihmishengissä kuin tavarassakin. Usko uuteen, parempaan on oleva voiman lähteenä.¹³⁷

Kirjettä lukiessa vaikuttaakin siltä, kuin lukisi pätkiä aivan eri kirjeistä. Tuntuu suorastaan uskomattomalta, miten samassa kirjeessä voikaan vuoron perään kommentoida tyttären käyntiä hammaslääkäriässä ja kirjoittaa sen jälkeen ”teurastuskuolemasta”. Erityisesti tässä loppukappaleessa on myös jälleen nähtävissä tuttua isänmaallista mahtipontisuutta, vaikkakin monet sanavalinnat ovat tällä kertaa aiempia raaempia. Vaikka Urho vaikutti aiemmin valistustoimintaa kritisoidessaan melko ankaralta puheissaan, on tässä kirjeessä havaittavissa myös empatiaa henkisesti väsähtänyttä sotilasta kohtaan:

Sandström tuli eilen illalla tänne, mutta isä lähetti hänet takaisin lepäämään. Hän nimittäin joutui koviin ilmapommituksiin ja vastuu painoi siinä määrin, että väsähti, kun ei saanut asioita menemään kuten tahtoi. Hän puhui aina vaan siitä samasta asiasta ja ei ennen parane ennenkuin hän tulee vakuuttuneeksi siitä, että on tehnyt kaiken mitä siinä tilanteessa voi. Sodan kasvot ovat moninaiset ja vain se, joka läheltä kokee ja näkee, ymmärtää ne oikein.¹³⁸

Näitä ymmärtäväisiä sanoja lukiessa vaikuttaakin siltä, kuin jotkin Urhon aiemmista kirjeistä olisivat aivan toisen ihmisen kirjoittamia. Syitä asenteen muutokselle voi vain arvailla. Voi olla, että Urho oli erityisen huonolla tuulella kirjoittaessaan valistustoiminnasta tai sitten hän samaistui Sandströmin asemaan johtajana ja vastuunkantajana – olihan Urho itsekin tavallista rivisotilasta korkea-arvoisempi. Kirjoituksen viimeinen lause muistutti myös kovasti Urhon 3.8.1941 kirjoittamaa kirjettä sodan alkupuolelta. Siinä hän vastaavasti toteaa, että ”On vaikea ymmärtää näitä mielialoja

¹³⁶ Kortti Urholta 3.7.1944, ei paikkaa.

¹³⁷ Kirje Urholta 5.7.1944, ei paikkaa.

¹³⁸ Kirje Urholta 5.7.1944, ei paikkaa. ”Isällä” Urho tarkoittaa komppaniansa komentajaa Ruben Lagusta.

kokematta niitä itse.”¹³⁹ Ainakin siis tämä ajatus sodan vaikutuksesta mielialoihin vaikuttaisi säilyneen Urholla kaikkien näiden vuosien ajan. Näissä kirjoituksissaan hän samalla ilmaisee, että vain rintamalla olleet voivat todella tietää, miltä sota tuntuu ja tekee siten jonkinlaista kahtiajakoa kodin ja rintaman välille. Katkelman perusteella vaikuttaisikin siltä, että Urho toivoisi saavansa enemmän tukea ja ymmärrystä vaimoltaan. Toisaalta hän saattaa kirjoittaa näistä asioista vain purkaakseen ajatuksiaan. Voi myös olla, että Urho toivoisi koko kotirintamalta enemmän myötätuntoa ja kiitosta kaikille niille, jotka rintamalla vaarantavat henkensä, mutta laajemman yleisön puuttuessa hän kohdistaa nämä mietteensä vaimolleen. On myös mahdollista, että Urho on huomannut, miten sota on alkanut muuttaa häntä ihmisenä ja siten etäännyttänyt kotirintaman elämästä. Vieraantumisen pelosta hän mieluummin pyrkii ylläpitämään totutun laista suhdetta vaimoonsa, kuin riskeeraisi sen kertomalla avoimesti rintamalla kokemistaan asioista.

Urhon ja Irman välistä kirjeenvaihtoa tarkastellessa koko jatkosodan ajalta huomaa kuitenkin hyvin niin sensuurin kuin itsesensuurinkin vaikutuksen. Urho oli kirjeissään tarkkana siitä, ettei kerro liikaa sensuurin kieltämistä asioista kuten paikkatiedoista tai muista sotastrategisista asioista, mutta toisinaan lipsautti sijaintitietojaan tai kokemuksiaan sodan synkemmistä puolista. Itsesensuurin osalta vaikuttaisikin siltä, että vaikka Urho pyrki hiljenemään strategisesti vaikeista kokemuksistaan, ei hän aina siinä onnistunut. Tällöin taustalla oli useimmiten traumaattisten kokemusten purkaminen tai yksinkertaisesti väsähtäminen jatkuvaan itsesensuuriin.¹⁴⁰ Tässä suhteessa Urho vaikuttaa käyttäytyneen muiden kohtalotovereidensa kanssa samalla tavalla. Kapteenin asemastaan huolimatta edes hän ei jaksanut tai halunnut aina noudattaa sensuurin määräyksiä, vaan kertoi kirjeissään toisinaan hyvinkin yksityiskohtaisia tietoja sotakokemuksistaan. Aineistosta on kuitenkin vaikea sanoa, mitkä kirjeistä kulkivat sensuurilaitoksen ohitse esimerkiksi samoille seuduille matkaavan lomalaisen mukana. Näissä kirjeissä sensuurin saattoi hyvin unohtaa ja kirjoittaa asioista kuten halusi. Toinen vaihtoehto oli käyttää kirjeen lähetyksessä kenttäpostin sijasta siviilipostia, vaikka palveluksessa olleilla ollut oikeutta käyttää sitä. Siviilipostin tarkastusten kun uskottiin olevan kenttäpostia lievemmat.¹⁴¹ Urhon kirjoittamat sensuurin ohjeistuksen vastaiset kirjeet saattavat siten olla pitkälti sellaisia, mitkä Urho sai välitettyä vaimolleen ilman sensuurin pelkoa.

Näiden kirjeiden jälkeen isänmaallisuus hetkeksi taukoaa Urhon kirjeissä. Muutoinkin kirjeet säilyvät useamman viikon melko arkisina, ehkä jopa huolettoman sävyisinä. Elokuun loppupuolella Urho kuitenkin ottaa kantaa rauhaa koskeviin huhuihin isänmaallisuutta huokuvalla otteella: ”*Kai siellä*

---

¹³⁹ Kirje Urholta 3.8.1941, ”Uudessa teltassa”.

¹⁴⁰ Hagelstam & Taskinen 2015, 53—55.

¹⁴¹ Metsberg 2015, 42—43.

puhutaan taas paljon rauhasta. Ole rauhallinen vain, kyllä kaikki järjestyy aikanaan. Näillä huhuilla tahdotaan vain meitä väsyttää ennen aikoja. Ken kestää eikä turhia tutise, se voittaa.”¹⁴²

Todellisuudessa kirjeen kirjoittamisesta ei mene kuin kaksi viikkoa, kunnes Suomi ja Neuvostoliitto sopivat aselevosta. Siten vaikuttaisi siltä, että Urho ei todella uskonut Suomen tekevän rauhaa Neuvostoliiton kanssa ja tukeutuu edelleen sankarillisiin fraaseihinsa. Samalla pessimistisyys on jälleen korvaantunut optimismilla.

Sodan loppuvaiheessa Urhon isänmaallisuus kokee jälleen muutoksen. Siinä missä hän jo hetkeksi ehti kirjoittaa sodasta ja sen voittamisesta optimistisemmin, niin aselevon astuttua voimaan 5.9.1944 isänmaallisuus saa jälleen paljon pessimistisemmän sävytteen. Viimeisissä kirjeissään ennen virallista välirauhan sopimusta hän edelleen puhuu kansakunnan puolesta uhrautumisesta, mutta nyt sen rinnalla kulkee yritys pelastaa se, mitä pelastettavissa enää on. Erityisen hyvin tämä näkyy Urhon kirjeessä 7.9.1944:

Tuntematonta tämä on, sillä kaikki voi muuttua kokonaan toiseksi mitä kuvitellaan, riippuen siitä mitä vanja meille aikoo syöttää. Karvas se kalkki on joka tapauksessa niellä, sen tietää jo etukäteen, sillä ei kai se ehtoja lievennä kun kerran kesällä sai kärsiä sellaisen materiaali- ja ihmishenkikolauhduksen. Ja ellemme voi suostua ehtoihin, mikä edessä? Taistelu elämästä ja kuolemasta vaila apua ja myötätuntoa. Vaikea on ratkaisu. Toiveajatteluun tietysti voimme turvautua toivoen, että rauha vaikka huonoillakin ehdoilla ja kituva elämä vanjan armoilla siihen asti kun joku (?) silpoo ryssän ja me pääsemme painajaisesta. Parempi on maalata piruja seinälle kuin tuudittautua lepoon valmiille, joka on kaukana tai ei tule koskaan. Aina olen sanonut: Kun ei mitään toivo, niin jos jotain jää, niin paljon on jäänyt. Olkaamme rauhallisia, sillä voitamme paljon, ja odottakaamme luottavaisina mitä valtion johto tekee. He tekevät parhaansa, niin ainakin uskon.¹⁴³

Tässä kirjoituksessaan Urho tuntuu menettäneen koko lailla kaiken toivonsa ja varautuu pahimpaan Neuvostoliiton rauhanehtojen ja tulevaisuuden osalta. Uskollisuuttaan Suomen valtiolle hän ei kuitenkaan vielä menetä, mistä kertoo luottamus valtionjohdon toimintaan.

Muutama päivä myöhemmin Urho vielä ottaa velvollisuutensa isänmaataan kohtaan esille kyllästytyään vaimonsa vänkäämiseen lomista:

Ymmärrän Sinun tuskat ja tunteet sekä toivon itsekin täydestä sydämmestä lomaa, Sinun ja lasten takia, mutta vastuuntuntoni pakottaa pysymään paikallaan ja odottamaan. Ensin yhteiset ja sitten yksityiset asiat, muuten me sorrumme kansana ja silloin ei yksilökään voi nauttia elämästään.¹⁴⁴

Edes sodan häviäminen tai ankarat rauhanehdot eivät horjuta Urhon isänmaallisuutta, vaan hän edelleen jaksaa ajatella yhteistä hyvää ennen itseään. Viimeistään tämän kirjoituksen pohjalta on

---

¹⁴² Kirje Urholta 21.8.1944, ei paikkaa.

¹⁴³ Kirje Urholta 7.9.1944, ei paikkaa.

¹⁴⁴ Kirje Urholta 13.9.1944, ei paikkaa.

huomattavissa, kuinka Urho välitti kotimaastaan ja sen kansasta ja halusi tehdä kaikkensa sen eteen. Isänmaallisuuden voi siten nähdä yhtenä keskeisimpänä Urhon elämään vaikuttaneena arvona, jonka pohjalta hän teki monet tärkeät valintansa. Todennäköisesti myös halu yhteisen hyvän puolesta kannatteli Urhoa läpi sotavuosien ja auttoi jaksamaan epätoivoisempinakin aikoina. Vaikka siis Urhon usko parempaan tulevaisuuteen välillä horjuikin, eihän koskaan lakannut toimimasta kotimaansa hyväksi.

On kuitenkin merkittävää huomata, että Urhon avoin isänmaallisuus oli melko poikkeavaa tavallisen rivimiehen kirjeisiin nähden. Esimerkiksi Mikkola esittää tutkimuksessaan, että hänen tutkimansa etulinjan sotilaat eivät niinkään puhuneet isänmaallisuudestaan suoraan vaan verhosivat kotiseeturakkautensa usein koti-ikävään ja huoleen läheisistä. Lisäksi hän ehdottaa, että juuri sotilaiden asema tavallisena rivimiehenä saattoi vaikuttaa isänmaallisuuden vähäisyyteen tai täyteen puuttumiseen näiden sotilaiden kirjeissä. Mikkola arvelee, että esimiehen tai upseeriston kirjeissä isänmaallisuus olisikin näyttäytynyt toisin.¹⁴⁵ Tämän pohdinnan perusteella näyttäisi siten siltä, että Urhon voimakkaaseen isänmaallisuuteen vaikutti pitkälti hänen kapteenin asemansa, vaikka tietysti monella muullakin tekijällä kuten hänen omalla luonteellaan oli varmasti vaikutusta asiaan. Lisäksi Urho oli alun perin kotoisin Karjalasta, mikä todennäköisesti vaikutti hänen haluunsa vallata talvisodan rauhassa menetetyt alueet takaisin.

Urhon asema näyttäisi vaikuttaneen hänen jaksamiseensa myös siltä kantilta, että hän oli jo ennen sotaa ollut töissä armeijassa, joten hän ei kohdannut vastaavanlaista muutosta itsenäisestä perheenisästä käskynalaiseksi sotamieheksi kuin useimmat muut hänen ikäisensä miehet.¹⁴⁶ Urholla oli jo selvä paikka ja asema jatkosodassa, eikä hän joutunut myöskään huolehtimaan esimerkiksi maatilan hoidon jättämisestä kotiväelleen. Siten Urhon työura armeijassa varmasti edesauttoi hänen jaksamistaan rintamalla, kun toimintamallit ja tehtävät olivat hänelle jo entuudestaan tuttuja.

Uskonnollisuus ei sen sijaan esiinny Urhon kirjeissä yhtä merkittävänä motivaattorina ja jaksamisen tukena, vaan jää enemmän taka-alalle. Satunnaisia pohdintoja ja lopputoivotuksia lukuun ottamatta uskonnollisuus ei siten tunnu saavan Urhon kirjeissä yhtä merkittävää sijaa, kuin isänmaallisuus. Kirjeiden perusteella voi siten sanoa, että Urhon tärkeimpänä henkisenä voimavarana koko jatkosodan ajan toimi isänmaallisuus ja siihen liittynyt velvollisuuden tunto tehdä oma osansa niin hyvin kuin mahdollista. Uskonnollisuus sen sijaan toimi enemmän lohduttajana kuin varsinaisena taisteluhengen nostattajana. Kokonaisvaltaista henkistä selviytymistä ajatellen uskonto on kuitenkin

---

¹⁴⁵ Mikkola 2017, 38.

¹⁴⁶ Kivimäki 2016, 46.

todennäköisesti toiminut Urholle tärkeänä tukena, vaikka jääkin monin paikoin isänmaallisuuden varjoon.

Myös Metsberg käsittelee gradussaan jatkosodan aikaisia kirjeitä tutkien kahta eri aineistoa. Näistä ensimmäisen aineiston mies turvautuu vetäytymisvaiheen aikana pelon ja epävarmuuden keskellä vahvasti uskontoon. Metsberg myös toteaa tässä kirjeaineistossa tapahtuneen suoranaisen muutoksen uskonnollisuuden osalta juuri vetäytymisvaiheen aikana. Sen sijaan toisen kirjeaineiston miehen kirjeissä ei juurikaan ollut muutosta nähtävissä, sillä hän tyytyi sodan loppukuukausinakin vain lyhyesti tiedottamaan hengissä olemisestaan ja viimeisimmistä taisteluista, joissa oli ollut mukana.¹⁴⁷ Urhoon nähden näiden kummankaan miehen tapa käsitellä vetäytymisvaiheen epävarmuutta ei juurikaan vastannut Urhon kirjeissä näkyviä ajatuksia, sillä uskonnollisuuden tai vähäpuheisuuden sijasta hänen kirjeissään korostui enemmänkin isänmaallisuus.

Sodan eri vaiheita ajatellen on kuitenkin selvää, että sekä isänmaallisuus että uskonnollisuus korostuivat Urhon kirjeissä erityisesti silloin, kun epätietoisuus ja vaikeat tilanteet vaivasivat Urhoa. Hyökkäyssodan aikana näitä tilanteita oli paljon, mikä näkyikin isänmaallisuuteen ja uskonnollisuuteen liittyvien mainintojen määrissä. Lisäksi hyökkäyssodan aikana Urhon kirjeistä oli nähtävissä suoranaista innostusta sotaan ja vahvaa optimismia Suomen pärjäämiseen liittyen. Näin ollen Kivimäen mainitsema ”sodan odotushorisontti” näyttäisi olleen Urhon kirjeissä esillä hyökkäyssodan aikana.¹⁴⁸ Sota oli ollut Urholla selvästi jo pidempään mielessä ja hän vaikutti olevan henkisesti valmis sotaan.

Asemasodan aikana kirjoitukset isänmaallisuudesta ja uskonnosta kuitenkin vähenivät ja pääsivät vain enää harvoin esille. Syynä oli todennäköisesti yhtäältä sodan rauhoittuminen ja toisaalta sotaan turtuminen, minkä seurauksena Urho etsi omaa jaksamistaan tukevia asioita muualta, kuin arvoistaan ja uskostaan. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen ja jatkosodan puolustusvaiheen alkaessa kuitenkin Urhon kirjeiden isänmaalliset ja uskonnolliset viittaukset odotusten mukaisesti lisääntyvät. Yllättävää on kuitenkin se, miten pessimistisesti Urho sodasta kirjoittaa, eikä tunnu saavan lohtua enää edes isänmaallisuudesta. Lisäksi uskonnollisuus jää jälleen melko vähäiseksi, vaikkakin sen rooli on asemasodan aikaisiin kirjeisiin nähden tarkasteltuna hieman suurempi. Koko jatkosodan aikaa tarkastellen on kuitenkin selvää, että isänmaallisuus ja siihen liittyvät arvot olivat Urholle yksi merkittävimmistä henkisistä selviytymiskeinoista erityisesti silloin, kun menetykset koettelivat tai tilanne muuten näytti tavanomaista synkemmältä.

---

¹⁴⁷ Metsberg 2012, 66.

¹⁴⁸ Kivimäki 2006, 82.

3. Ristiriitaista huolettomuutta

Isänmaallisuuden ja uskonnollisuuden lisäksi Urhon kirjeissä korostuivat toisinaan myös pitkälti huumoriin ja huolettomuuteen tukeutuvat kirjoitukset. Huumori ja sen käyttäminen henkisenä selviytymiskeinona toimivatkin sotilailla sodan aikana yleisenä keinona käsitellä sodan raaempia puolia. Humoristisuudella ja arkipäiväisyydellä väkivaltaan yritettiin ottaa etäisyyttä ja samalla rintamalla puhutusta kielestä muodostui omanalaistansa sotilasslangia.¹⁴⁹ Lisäksi Urhon kirjeissä on huolettomuuden osalta nähtävissä selviä kytköksiä isänmaallisuuteen. Aina Urho ei kuitenkaan jaksanut ylläpitää positiivisempaa mielialaa, vaan saattoi kirjoituksissaan puhua meneillään olevasta sotatilanteesta hyvinkin huolestuneeseen sävyyn. Tarkastelen tässä luvussa siten Urhon henkistä selviytymistä kirjeiden huolettomuuden osalta huomioiden myös sen suhteen isänmaallisuuteen. Alaluvut etenevät kronologisesti käsitellen järjestyksessä jatkosodan eri vaiheet eli hyökkäyssodan, asemasodan ja puolustusvaiheen. Kronologisen järjestyksen myötä tarkastelen myös Urhon kirjeissä tapahtuneita muutoksia sodan eri vaiheissa huolettomuuden suhteen. Näiden tutkimuskysymysten rinnalla kuljetan lisäksi pohdintaa Urhon aseman vaikutuksesta hänen tapaansa käyttää huumoria ja huolettomuutta selviytymismekanisminaan sodan poikkeusolojen aikana.

3.1 Pullukaksi pojaksi rintamalla

Jo jatkosodan ensimetreiltä alkaen Urhon kirjeissä esiintyi paikoitellen melko voimakasta huolettomuuden sekä suoranaisten voittamattomuuden tunnetta. Paikoitellen Urhon kirjoitukset kuulostavat jopa siltä, kuin hän vähättelisi sodan vaaroja, kuten tässä vuoden 1941 heinäkuun alun kirjeessä:

Tanhua meillä on ollut runsaasti ja rauhassa olemme saaneet olla, kun ryssä ei ole ilmasta käsin häirinnyt ja tuntuu siltä ettei tämä mitään sotaa olekkaan, vaikka olemme vajaan 20 km päässä rajalta. Tykkien jyskettä kuuluu silloin tällöin etelästä käsin, jossa ryssä hermostuneesti odottaa, kuten mekin silloin -39 odotimme.¹⁵⁰

Erityisesti kohta ” – *tuntuu sitä ettei tämä mitään sotaa olekaan* ” on rohkeasti sanottu, vaikka sota onkin kyseisen kirjeen kirjoituksen aikoihin vielä alkutekijöissään. Myös se, että Urho olettaa Neuvostoliiton sotilaiden odottelevan rajalla hermostuneesti sisältää uhmakkaan viittauksen siihen,

---

¹⁴⁹ Taskinen 2015, 24.

¹⁵⁰ Kirje Urholta 5.7.1941, ei paikkaa.

että hän uskoo Suomen armeijan pelottavan Neuvostoliittoa. Kirjoitus antaakin ymmärtää, että Urho uskoo roolien vaihtuneen talvisodan ajoista toisinpäin. Siinä missä talvisodan syttyessä suomalaiset kokivat olevansa alakynnessä, olivat Urhon mielestä nyt omat joukot puolestaan niskanpäällä.

Muutoinkin Urhon kirjeet erityisesti sodan alkutaipaleelta sisältävät monia huolettomuuteen viittaavia kohtia. Esimerkiksi kirjeessään 6.7.1941 Urho kertoo viettäneensä ”*rauhallista sunnuntaipäivää pienessä työntouhussa ja odotuksessa*”¹⁵¹ Kirjeen yleissävy on hyvin rauhallinen ja leppoisa, eikä sotatilasta tunnu olevan tietoaakaan. Voisi kuitenkin ajatella, että kirje ei kerro koko totuutta. Ehkä Urho todellisuudessa pelkäsi, mitä tuleman pitää, mutta päätti olla rasittamatta vaimoaan huolillaan. Toisaalta kirjeen kirjoittaminen on myös saattanut olla Urholle niitä harvoja hetkiä, jolloin hän voi ajatella elämän mukavampia asioita, eikä hän sen vuoksi halua kirjoittaa mistään sotaan ja pelottaviin tai negatiivisiin tunteisiin liittyvästä.

Myös Hagelstam ja Taskinen esittävät, että sotilaat vaikenivat vaikeista kokemuksistaan kahdesta erisyystä: postisensuurin ja itsesensuurin vaikutuksesta. Näiden ohjeiden mukaan sotilaallisten tietojen lisäksi kirjeissä ei myöskään ollut suotavaa kirjoittaa sodasta pessimistiseen tai valittavaan sävyyn. Kirjeiden toivottiin sen sijaan olevan kotirintaman mielialoja kohottavia ja muutoinkin reippaita.¹⁵² Näistä valtionjohdon asettamista postisensuurisäännöistä huolimatta on kuitenkin arvioitu, että sotilaat vaikenivat kirjeissään sodan julmista puolista enemmän itsesensuurin, kuin valtiojohtoisen sensuurin vaikutuksesta.¹⁵³ Toisaalta Urhon jopa leppoiset ja arkipäiväiset kuvaukset saattavat liittyä myös siihen, miten väkivaltaan yritettiin ottaa etäisyyttä huumorin avulla. Tällöin sodankäyntiä kuvattiin esimerkiksi työn tai muun arkisemman toiminnan kautta. Lopputuloksena oli yleensä varsin ironisia tai leikkilisiä kirjoituksia, joissa todellinen ja epätodellinen vuorottelivat.¹⁵⁴

Urhon kirjoitusten huolettomuus jatkuu jälleen muutamaa päivää myöhemmin kirjoitetussa kortissa:

Klo 10.10 kuljin yli rajaviivan ja klo 11.00 olin jo 5 km päässä rajasta. ”Leikki” on alkanut ja tuntuu mukavalta, kun ei tarvitse olla pää puskassa kun lentokoneen näkee, kuten v. -39–40. Oma tykistö ”soitteli” äsken iivanoille kuolinsoittoa ja parhaillaan pienemmät luikut tekevät tehtävänsä omamme poissaamiseksi.¹⁵⁵

Tämän kortin sisältö on kuitenkin hieman monitulkintaisempi. Yhtäältä kortin ilmaukset ”*leikin’ alkamisesta*” ja ”*kuolinsoitoin soittelu iivanoille*” kuulostavat siltä, kuin Urho vähättelisi sodan

¹⁵¹ Kirje Urholta 6.7.1941, ei paikkaa.

¹⁵² Taskinen 2015, 20.

¹⁵³ Hagelstam & Taskinen 2015, 45—46.

¹⁵⁴ Taskinen 2015, 24.

¹⁵⁵ Kortti Urholta 11.7.1941, paikkana ”lainatulla alueella klo 22.01”.

vakavuutta ja haluaisi samalla osoittaa Suomen joukkojen voittamattomuuden. Toisaalta ilmaukset liittyvät todennäköisesti rintamahuumoriin, joka ronskiudestaan huolimatta oli rintamalla olleille sotilaille tärkeä keino käsitellä sodan aiheuttamia pelkoja ja huolia.¹⁵⁶ Myös Riihonen arvelee sotilaiden käyttäneen huumoria sodassa eräänlaisena selviytymismekanismina, jonka avulla sotakokemuksista saatettiin tehdä arkisempia ja helpommin käsiteltäviä. Sen sijaan tiukemmista taistelutilanteista puhutaan hyvin niukkasanaisesti.¹⁵⁷ Riihosen tutkimien miesten kirjeissä on siten paljon samoja piirteitä kuin Urhonkin kirjeissä. Tämä siitäkkin huolimatta, että Urho kirjoitti kirjeensä vaimolleen kun taas Riihosen tutkimat miehet kirjottivat kirjeitä ystävilleen. Tapa käyttää huumoria sotakokemusten pehmentäjänä oli siten näille kirjoittajille yhteistä, vaikka kirjeiden vastaanottajat olivat hyvin erilaisessa asemassa kirjoittajaan nähden. Vastaavaa hirtehihumoria esiintyi kuitenkin jo talvisodan aikana, kun epätoivoista tilannetta pyrittiin keventämään ronskimman puoleisellakin huumorilla.¹⁵⁸ Luultavasti Urhollekin oli helpompaa kertoa vaimolleen sodasta ja siellä kokemista asioista tällä tavalla huumorin keinoin kuin vakavampaan sävyyn. Toisaalta on myös mahdollista, että näissä kirjoituksissaan Urho todella uskoo Suomen armeijan voittoon ja menetettyjen alueiden valtaamisen oikeudenmukaisuuteen. Pilke myös esittää, että monet tällaiset epämääräisemmän oloiset taistelujen kuvaukset liittyisivät postisensuurin määräyksiin. Puhumalla taisteluista vaatimattomaan tai jopa leikilliseen sävyyn sotilaat onnistuivat kiertämään sensuurin määräyksiä, mutta samalla saivat kuitenkin kerrottua viestiä kotiin.¹⁵⁹

Kirjoituksessa huomiota herättää myös Neuvostoliiton sotilaiden kutsuminen ”iivanoiksi”. Mikkola tulkitsee, että vastapuolelle annetuilla haukkumanimillä suomalaiset sotilaat loivat Neuvostoliitosta itselleen viholliskuvaa. Suoranaisten isänmaallisten ajatusten kirjoittamisen sijasta puolustustahtoa ja sitoutumista osoitettiin siten juuri näiden viholliskuvien korostamisella.¹⁶⁰ Urho tekee tässä kuitenkin poikkeuksen siinä, että hänen kirjeissään esiintyy myös suoraa isänmaallisuutta koko jatkosodan ajan. Varsinaisen isänmaallisuuden osoittamisen sijasta Neuvostoliiton ja sen sotilaiden parjaaminen vaikuttaisivatkin toimineen Urholle suoranaisen viholliskuvan luomisen sijasta eräänlaisena oman ideologian tehokeinona.

Urhon vaimo Irma on osaltaan myös huomannut Urhon kirjeiden ja korttien huolettoman sävyn ja ihmettelee sitä avoimesti kirjeessään 11.7.1941: ”Kirjeestäsi päätellen tunnut niin huolettomalta kuin joku ”Saarisen Paavo”. Tuli niin kummat aatokset mieleeni.”¹⁶¹ Kirjeessä mainittu Saarisen Paavo

---

¹⁵⁶ Taskinen 2015, 24.

¹⁵⁷ Riihonen 2017, 56.

¹⁵⁸ Calder 2004, 18.

¹⁵⁹ Pilke 2015, 34—35.

¹⁶⁰ Mikkola 2017, 34.

¹⁶¹ Kirje Irmalta 11.7.1941, Riihimäki.

on perheen yhteinen tuttu, jonka huoleton suhtautuminen elämään mitä ilmeisimmin on aiheuttanut Irmassa kummastusta, ellei jopa pienimuotoista paheksuntaa. Irma ei siten täysin ymmärrä, miksi Urho kirjoittaa kuulumisiaan näin lupsakkaan sävyyn, aivan kuin hän ei ottaisi sotaa tosissaan. Samassa kirjeessä Irma myös ihmettelee, miksi Urho yhtäkkiä haluaa ottaa henkivakuutuksen. Samalla hän kysyy mieheltään suoraan, että onko hän aavistanut itselleen tapahtuvan jotain. Vaikka henkivakuutuksen ottamista voi sotatilan yhteydessä perustella järkisyin, luulisi kuitenkin, että sen ottamiseen päädytään lähinnä silloin, kun huoli omasta selviytymisestä on erityisen suuri. Siten vaikuttaisi siltä, että henkivakuutuksen harkitseminen on merkki oman selviytymisen epävarmuudesta. Kaikesta huolettomuudesta huolimatta Urhokin siis todennäköisesti mietti eloonjäämistään paljon, vaikkei sitä juuri tuokaan kirjeissään ilmi.

Asioiden vähättely ja tarkoituksenmukainen kertomattajättäminen eivät kuitenkaan olleet yksinomaan Urhon kirjeille tyypillisiä piirteitä. Hagelstam ja Taskinen kutsuvatkin vaikeiden asioiden keskellä eläneiden ihmisten määrätietoista vaikenemista strategiseksi hiljaisuudeksi. Kyseessä on heidän mukaansa luonnollinen kommunikaatiotapa, jonka avulla kirjoittaja onnistuu ylläpitämään kommunikaatiosuhdetta silloin, kun avoin kertominen todellisuudesta voisi muuten liikaa huolestuttaa vastaanottajaa tai vieraannuttaa kirjoittajat toisistaan.¹⁶² Vaikuttaisikin siltä, että myös Urho toteuttaa tätä strategisen vaikenemisen linjaa enemmän tai vähemmän tietoisesti, muttei kuitenkaan onnistu kirjoituksillaan tyydyttämään vaimonsa tiedonjanoa.

Vastaavanlaista ristiriitaisuutta Urhon kirjoitusten välillä ilmenee myös hänen 13.7.1941 kirjoittamassaan kortissa:

Tänään olemme menneet taas eri harppauksen eteenpäin. Ryssän ilmatoiminta on ollut tänään vilkasta, mutta tappioita ei ole syntynyt. Pojat ovat hyvällä menopäällä, joten selvää tulee. – Ole rauhallinen sen sairauden suhteen, kaikki käy hyvin. Älä huolehdi minusta liikaa. Ikäväkseni minun täytyy ilmoittaa, että Timo K. kaatui 11.7. illalla. Rauhallista mieltä. Syd. terv. Isi¹⁶³

Aluksi kirjoituksesta näkyy tuttu huolettomuus kohdissa: ”*Pojat ovat hyvällä menopäällä, joten selvää tulee.*” sekä Urhon sanoessa, ettei Irman kannattaisi huolehtia hänestä liikaa. Yhtäkkiä kirjoituksen sävy kuitenkin muuttuu, kun Urho kertoo heidän perhetuttunsa kaatumisesta, mutta lopuksi toivottelee kuitenkin ”*rauhallista mieltä*”, aivan kuin ei olisi edes kirjoittanut edellistä lausetta. Kortin teksti sisältää siten jälleen keskenään ristiriitaisia virkkeitä. Yhtäältä vaikuttaisi siltä, että kortin kirjoittajalla todella olisi asiat rintamalla hyvin, mutta toisaalta ohimenevä maininta

¹⁶² Hagelstam & Taskinen 2015, 53—55.

¹⁶³ Kortti Urholta 13.7.1941, ei paikkaa.

yhteisen tuttavän kaatumisesta herättää epäilyt. Kortin perusteella näyttää vahvasti siltä, ettei sen kirjoittaja kerro kaikesta täysin todenmukaisesti. Kortin tarkoituksena on selvästi tuoda saajalleen lohtua ja rauhoittaa mieltä, mutta yhteisen tuttavän kuoleman mainitseminen viittaisi siihen, että oikeasti asiat eivät välttämättä suju aina niin hyvin, kuin kirjoittaja antaa ymmärtää. Vaikuttaa siltä, kuin tuttavän kuolemasta mainitseminen olisi ollut vain pakollinen paha, jonka jälkeen kirjoittaja palasi nopeasti takaisin mukavampiin aiheisiin.

Alle kaksi viikkoa myöhemmin sävy Urhon kirjeissä alkaa kuitenkin muuttua. 23.7.1941 lähettämässään kirjeessä hän muun muassa toteaa näin: *”Kirjoittamista olisi paljon, mutta tämä mitä täällä näkee ja kokee, ei ole tällä hetkellä, ottaen huomioon Sinun tilasi, sopivaa kerrottavaa.”*¹⁶⁴ Toisin sanoen hän myöntää, ettei ole ollut aiemmissakaan kirjeissään välttämättä täysin rehellinen, mutta perustelee asiaa sillä, ettei halua liikaa rasittaa raskaana olevaa vaimoaan. Kuulostaisi myös siltä, että Urho oikeastaan haluaisi kertoa asioista enemmän, jotta pääsisi purkamaan tuntojaan, mutta joutuu kuitenkin pidättelemään itseään. Näin ollen Hagelstamin ja Taskisen mainitsema strateginen hiljaisuus näyttäisi hyvin pitkälti osuvan myös Urhon kohdalla oikeaan.¹⁶⁵ Pienen vilauksen hän kuitenkin antaa syvemmistä tuntemuksistaan, vaikkakin siihen sekoittuu samalla oman armeijan kehumista: *”Oma tykistöemme antoi klo 02.00 ryssälle sellaisen tuli-iskun, etten minä ainakaan haluaisi olla sellaisessa mukana. Leirimme oli patterien ympäröimänä ja maa jytisi ympärillämme kuin olisi oltu hornankattilassa.”* Vielä kirjeensä lopussa Urho osittain palaa tuttuun huolettomaan sävyyn toteamalla, että *”Lopetan nyt. Ei tämä reissu enää kauan kestä, sillä uskon etenemisen kiihtyvän kunhan saamme reijän vanhan rajan pintaan.”*

Irma ei erityisemmin kuitenkaan pidä totuuden peittelemisestä tai vääristelemisestä ja tuo sen selvästi ilmi kirjeessään elokuun alkupuolelta:

Kunpa tietäisit, kuinka ”korkealentoisia” ja lapsellisia kirjeitä Raffu kirjoittaa rouvalleen. Hän tuntuu pitävän häntä edelleen pienenä lapsena. Minun luonteellani ei vain kävisi tuollaiset jaaritukset, aina on parempi totuus, olisi miten hyvänsä sitten, sillä omassa mielessäni kuitenkin tietäisin, että ei se niin hauskaa ole.¹⁶⁶

Kirjoituksessaan Irma ilmaisee varsin topakkaan sävyyn, ettei hyväksy mitään turhia jaaritteluita, vaan haluaa aina kuulla täyden totuuden. Se miten tämä toteamus lopulta vaikutti Urhon kirjeiden todenperäisyyteen, on kuitenkin vaikeasti arvioitavissa. Toki Urhon itse vetämien rajojen lisäksi

---

¹⁶⁴ Kirje Urholta 23.7.1941, ei paikkaa.

¹⁶⁵ Hagelstam & Taskinen 2015, 55.

¹⁶⁶ Kirje Irmalta 2.8.1941, Riihimäki.

hänen kirjeidensä sisältöön vaikutti myös sotasensuuri. Kaikkea ei olisi siis voinut kirjeissä kertoa, vaikka olisi mieli tehnyt.¹⁶⁷

Toisen kerran Irma muistuttaa Urhoa totuudessa pysymisestä lokakuun puolella: *”Älä, rakas, salaa mitään matkojasi, niin vaarallisia kuin ne voivatkin olla, sillä kuitenkin huolehdin ja kahta enemmän, kun pelkään pahempaa kuin on syytäkään.”*¹⁶⁸ Irma ei kuitenkaan ollut toiveidensa kanssa yksin, sillä monet vaimot toivoivat tai jopa vaativat miestensä kertovan avoimesti rintaman oloista ja tapahtumista. Motiivina saattoi olla halu olla miehensä tukena vaikeinakin hetkinä, mutta monia myös vaivasi epätietoisuuteen joutuminen ja sitä kautta tulevaisuuden ennakoimattomuus.¹⁶⁹ Irman kohdalla vaikuttaisi siltä, että juuri epätietoisuus tulevaisuudesta vaikutti hänen haluunsa kuulla asioista totuudenmukaisesti. Vaimonsa pyynnöistä huolimatta Urhon kirjeet sisältävät kuitenkin hyvin vähän rajumpaa sodan kuvausta ja useimmiten sitä ei ole lainkaan. Sen sijaan hän yrittää kirjeissään edelleen ylläpitää positiivisia mielialoja, vaikkeivat kuvaukset eturintaman levollisista oloista ja sodan voitokkaasta kulusta tunnukaan menevän aina vaimolle läpi.

Hiljalleen syksyn edetessä Urhon kirjeiden ja korttien yltiöhuoleton sävy kuitenkin hiljalleen karisee ja muuttuu turtuneemmaksi. Vielä syyskuun puolella hän kuitenkin jaksaa ylläpitää kirjeissään paikoitellen kevyempää sävyä. Kortissaan 7.9.1941 hän muun muassa toteaa näin: *”Kaikki hyvin ja kuinka voisi muuten ollakkaan, kun matkaa etulinjaan kokonaista 45 km.”*¹⁷⁰ Heti seuraavana päivänä kirjoitetussa kortissa samanlainen huoleton, jopa humoristinen tunnelma jatkuu:

Huudettiin postin heti lähtevän, mutta sen verran kirjoitan, että tiedätte kaiken olevan hyvin. – Kappale kaunista, omalaatuista kamaraa on taas saatu ryssältä ja iivanoita tulee roppakaupalla. Pojat antavat lapun käteen, johon on merkitty ilmoittautumispaikka, ja niin vaeltaa aseettomia iivanoita pitkin teitä vastaan.¹⁷¹

Vielä pari päivää myöhemmin Urho jatkaa huolettomaan sävyyn: *”Ryssä vähän lentelee enemmän kuin pitkään aikaan, muuten meillä takana rauhallista”.*¹⁷² Urho myös pariin otteeseen kehuu vaimolleen oikein lihoneensa rintamalla toteamalla esimerkiksi 20.9. päivätyssään kirjeessään, että: *”Moneen aikaan en ole ollut niin lihava kuin olen nyt.”*¹⁷³ Kirjeensä lopussa hän lisäksi tuttuun tapansa toivoo vaimonsa olevan huoleton hänen suhteensa: *”Olkaa vain rauhallisella mielellä minun suhteen, sillä olemme kaukana linjoista ja on vain kaksi vaaraa olemassa, ilmasta pommitus ja*

¹⁶⁷ Hagelstam & Taskinen 2015, 45.

¹⁶⁸ Kirje Irmalta 23.10.1941, Riihimäki.

¹⁶⁹ Hagelstam & Taskinen 2015, 56.

¹⁷⁰ Kortti Urholta 7.9.1941, ei paikkaa.

¹⁷¹ Kortti Urholta 8.9.1941, ei paikkaa.

¹⁷² Kortti Urholta 10.9.1941, ei paikkaa.

¹⁷³ Kirje Urholta 20.9.1941, ei paikkaa.

salakytät metsissä, jotka voivat ampua autoja.”. Urho mainitsee lihomisestaan toisen kerran vielä viikkoa myöhemmin oikein korostaen lisääntyntä pyöreyyttään: ”*Punnitsin itseni, tunti sitten ja painoin vaatteissa 68,5 kg., joten paino vain nousee. Kasvoissani ei ole kuoppia eikä uurteita, joten olen pullukka poika.*”.¹⁷⁴ Lihominen tuntuukin toimivan Urholla eräänlaisena keinona todistaa vaimolleen, että hän voi hyvin, ellei jopa paremmin, kuin ennen sotaa. Urhon asemaa ajatellen tilanteen voisi nähdä myös niin, että lihominen on hänen mukaansa merkki armeijan ja sen huollon toimivuudesta. Väitettä tukee myös se, että samassa kirjeessä Urho korostaa, ettei lääkäreistä tai sairaalahoitosta ole pulaa, vaikka hänen komppaniansa nykyinen asema onkin vaikeasti saavutettavissa.¹⁷⁵ Kirjoitustensa pohjalta vaikuttaisi siten siltä, että Urho edelleen syyskuun loppupuolella uskoo Suomen armeijan toimivuuteen ja on varsin huoleton varsinaisen sodan lisäksi myös rintamaolojensa suhteen. Urhon kertomukset rintamalla lihomisesta kuulostavatkin hyvin poikkeukselliselta. Esimerkiksi Pilke on kommentoinut jatkosodan ensimmäisen talven muonitustilannetta suorastaan surkeaksi.¹⁷⁶ Toisaalta sodan alkumetreillä syksyllä 1941 varastot ovat vielä täysiä ja ruokaakin riitti sotilaille todennäköisesti paremmin. Siten Urhon lihominen oli todennäköisesti vain hetkellistä, eikä jatkunut enää ensimmäisen talven lähestyessä.

Syyskuun lopusta eteenpäin Urhon kirjeistä ei kuitenkaan enää juuri löydy tämänkaltaisia kehuja Suomen armeijalle tai muita kepeitä toteamuksia. Hän ei myöskään enää samalla tavalla ylistä Suomen armeijan etenemistä saatikka väheksy Neuvostoliiton armeijaa. Se mitä huolettomuudesta kuitenkin kirjeisiin jää, on lähinnä toivotus ”*rauhallista mieltä*” tai kehotus olla huolehtimatta hänestä. Näistä jompikumpi toistuu melkein jokaisen kirjeen ja kortin lopussa.¹⁷⁷

Myös kirjeiden muulle huumorille käy samoin. Vielä elokuussa Urho on esimerkiksi vitsailut kirjeissään olevansa ”*ulkomailla*” tai ”*ulkomaanmatkalla*”, kuten alla olevassa kirjoituksessa:

Sulo ja Pentti, jotka ovat molemmat minusta noin 7 km. päässä, pyysivät eilen sinne saunaan, mutta minä en voinut mennä. Meillä on maasauna lähellä, joten saunatta ei tarvitse olla, mutta olisi ollut hauska kylpeä yhdessä näin ulkomaanmatkalla oltaessa.¹⁷⁸

Vaikka sotatoimista puhuminen ulkomaanmatkana tuntuukin melko irvokkaalta sutkautukselta, on kuitenkin muistettava, että 1940-luvun suomalaisista vain murto-osa oli käynyt elämänsä aikana ulkomailla.¹⁷⁹ Siten on mahdollista, että jatkosodan aikana Urhokin pääsi ensimmäistä kertaa

---

¹⁷⁴ Kirje Urholta 27.9.1941, ei paikkaa.

¹⁷⁵ Kirje Urholta 27.9.1941, ei paikkaa.

¹⁷⁶ Pilke 2015, 141.

¹⁷⁷ Esimerkiksi kirje Urholta 8.8.1941 ja kortit Urholta 15.8.1941 ja 16.9.1941.

¹⁷⁸ Kirjeet Urholta 2.8.1941 ja 27.8.1941.

¹⁷⁹ Kivimäki 2016, 73.

elämässään vieraaseen maahan ja halusi edes jotenkin tuoda asian esiin. Syksyn edetessä tämäkin huumori vähitellen karsiutuu kirjeistä pois ja samalla kirjeiden aihepiirit tuntuvat muuttuvan. Yhä enemmän alaa saavat muun muassa monet arkiset asiat, kuten pyykinpesu sekä ruoan ja uusien vaatteiden hankkiminen. Myös lomasta ja Irman raskaudesta on paljon puhetta, eivätkä sotatoimet tai sota itsessään enää aina ole kirjeiden keskiössä, vaikka meneillään on edelleen hyökkäysvaihe. Huolettomuuden ja huumorin voikin huomata hupenevan Urhon kirjeissä samaan aikaan kuin isänmaallisuuden. Aatteellinen vireys tuntuu siten vähenevän Urhon kirjeissä kaikin tavoin syksyn edetessä. Samalla hänen ajatuksensa keskittyvät enemmän elämän perustarpeisiin kuten terveyteen, ruoanhankintaan ja pyykinpesuun. Edes upseeristoon kuuluminen ei tunnu kannattelevan Urhon jaksamista kirjeiden reippauden suhteen ja lopulta hän jättääkin kaikki Suomen ylivertauisuutta kuvaavat fraasit ja muut huolettomuutta korostavat ajatukset kokonaan kirjoittamatta.

On kuitenkin vaikea arvioida, missä määrin hyökkäyssodan alkukuukausina kirjeisiin kirjoitettu huoleton suhtautuminen sotaan ja omaan pärjäämiseen auttoi Urhoa jaksamaan sodan rasituksia. Ristiriitaisuuksista päätellen kirjeet eivät kerro koko totuutta Urhon kokemuksista sodasta, mutta toisaalta juuri kepeät kirjoitukset saattoivat auttaa häntä käsittelemään sodassa näkemiään asioita edes jollain tavalla. Vaimolle kirjoitetut huolettomat kirjeet saattoivat myös tarjota hetkellisen pakotien rintaman arjesta, vaikka paluupostissa tuli usein vaatimuksia kirjoitusten totuudenmukaisuuteen liittyen. Keskeistä on kuitenkin huomata, että syksyn ja hyökkäysvaiheen edetessä Urhon kirjeistä karisevat pois niin rintamahuumorin letkautukset kuin suomalaisten armeijalle osoitetut kehutkin. Syitä huolettomuuden ja huumorin radikaaliin vähenemiseen voi hakea niin turtumuksesta kuin mahdollisesta pettymyksestä sodan pitkittymiseen. Optimistisimmat arviot sodan päättymisestä oli saatu jo kuukausia sitten unohtaa eikä rauhasta ollut tietoaakaan hyökkäyssodan aikana syksyllä 1941. Vaikka Urho ottaa kirjeissään harvemmin kantaa sodan kestoan, tuskin hänkään saattoi kuvitella, että sodassa oltaisiin vielä usean vuoden ajan. Ehkä sen seurauksena hänkin vaihtoi puheenaiheensa enemmän arkisiin aiheisiin, kun sotaan keskittyminen alkoi tuntua liian raskaalta.

3.2 Turtumuksen ja vaikenemisen aika

Hyökkäyssodan vaihtuessa asemasodaksi joulukuun 1941 aikana tapahtuu pientä muutosta myös Urhon kirjeiden huolettomuudessa ja huumorissa. Hyökkäyssodan loppukuukausien aikaisten kirjeiden turtumus huumorin ja huolettomuuden osalta väistyy vielä hetkeksi ja asemasodan alkuaikojen kirjeet toistavat tuttuja ajatuksia huolettomuudesta. Esimerkiksi tässä vuoden 1941

joulukuun kirjeessä Urho korostaa jälleen vaimolleen olevansa turvallisissa asemissa ja Neuvostoliiton olevan lähes vaaraton:

Älä rakas pelkää turhia, sillä nyt olemme n. 20 km päässä etulinjasta ja en liiku kuten etenemisen aikana ja silloinkin vain harvoin joutuu niin kuin silloin 6.12. kertamani tapauksen aikana yht'äkkiä yllätetyksi. Älä hätäile ja ajatuksiasi vaivaa takiani. Ryssä väliin kuutamoinä lentelee, mutta ei ihmeempiä ole saanut aikaan, vainoaa erikoisesti liikennettä teillä.¹⁸⁰

Tästä 27.12.1941 päiväystä kirjeestä päätellen Urho ei ole välittömässä vaarassa eikä hän suuremmin ole huolissaan omasta turvallisuudestaan. Myös Suomen joukkojen eteneminen on tässä vaiheessa jo pysähtynyt. Vakuutteluista huolimatta on kuitenkin edelleen vaikea arvioida, miten turvassa ja kevein mielin Urho todellisuudessa koki olevansa. Hyökkäyssodan aikana Urholla olikin tapana kirjoittaa vastaavanlaisia ”älkää minusta huolehtiko” -kirjeitä vaimolleen, vaikka hän olisi vastikään ollut vaaratilanteissa tai niiden lähellä.¹⁸¹ Osaltaan syynä on varmasti ollut edelleen postisensuurin ohjeistukset kotirintamalle lähetettyjen kirjeiden reippauteen liittyen.¹⁸² Toisaalta toinen tärkeä vaikutin näissä kirjoituksissa lienee edelleen Urhon harjoittama itsesensuuri tai strateginen hiljaisuus, jonka vuoksi hän päätti vaieta monista sodan ikävämmistä puolista kokonaan. Pyrkimyksenä tässä valikoidussa kerronnassa oli vähentää kotirintamalle jääneiden huolia ja estää samalla vieraantumista perheenjäsenten välillä.¹⁸³

31.12.1941 kirjoittamassaan kortissa Irma kuitenkin kertoo lukeneensa kortin, jonka Urho lähetti Irman isälle. Kortissa Urho selosti ”matkojaan” yksityiskohtaisemmin, minkä seurauksena Irma kertoo olevansa enemmän huolissaan kuin koskaan aiemmin.¹⁸⁴ Tämä antaisi viitteitä siitä, että Urho tarkoituksella jättää osan asioista kertomatta vaimolleen, vaikkakin selostaa niitä muille. Ehkä hän ajatteli appiukkonsa kestävän totuuden paremmin, kuin hänen viimeisillään raskaana oleva vaimonsa. Vastaavanlaisia päätelmiä esitetään myös Hagelstamin ja Taskisen artikkelissa ”*Hiljaisuuden myytit. Postisensuuri, vaikeneminen ja etulinjan kokemukset sota-ajan kirjeissä*”. Heidän mukaansa vaimoille osoitetuissa kirjeissä sotilaat yleensä välttivät kertomasta raskaimmista kokemuksistaan, kun taas vanhemmille kirjoitettiin avoimemmin. Syyksi tälle nähtiin sotilaan erilaiset suhteet vaimoon ja vanhempiin – vaimoa yritetään suojella, kun taas vanhemmat ovat tottuneet auttamaan lastaan tunteiden käsittelyssä jo tämän lapsuudesta lähtien.¹⁸⁵ Vaikuttaisikin siltä, että Urhon suhteen

¹⁸⁰ Kirje Urholta 27.12.1941, ei paikkatietoja.

¹⁸¹ Esimerkiksi kirje Urholta 23.7.1941 ei paikkaa ja kortti Urholta 24.7.1941.

¹⁸² Pilke 2015, 34–35.

¹⁸³ Taskinen 2015, 20.

¹⁸⁴ Kortti Irmalta 31.12.1941, Riihimäki.

¹⁸⁵ Hagelstam & Taskinen 2015, 56–58.

sama sääntö pätee myös appivanhempien, erityisesti appiukon kohdalla. Kortti kuulostaisi myös olevan sensuurilaitoksen vastainen, joten Urhokaan ei tainnut aina sensuurilaitoksen ohjeistuksista välittää.

Tammikuussa 1942 Urho jaksaa jälleen kirjoittaa kirjeisiinsä humoristisia sutkautuksia, joista monet liittyvät samalla isänmaallisuuteen. Edellisessä isänmaallisuutta käsittelevässä luvussakin mainitut sitaattit: *”Ryssällä oli suuret aikeet vallata P:sa ja Karhumäki, mutta kokoon kuivui ajatuskin.”*¹⁸⁶ ja *”Entiseen tapaan vain elellemme. Pientä rätinää on silloin tällöin edessä ja tykin jyske kuuluu meillekin sisään. Ei ryssä meille pysty, mutta ääni kumminkin kantautuu. Kärsi viime yrityksessä niin suuret tappiot, että nuolee vähän haavojaan ennenkuin ryhtyy uuteen yritykseen.”*¹⁸⁷ ovat samalla sekä varsin kepeään että isänmaalliseen sävyyn kirjoitettuja. Urhon huolettomuuden ja isänmaallisuuden virkoamisen osasyynä saattaisi olla hänen saamansa ylennys tammikuussa 1942. Ylennyksestä on kirjeissä paljon puhetta jo joulukuussa 1941, mutta vasta vuodenvaihteessa ja tammikuun alkuviikkoina ylennyksen saaminen varmistuu.¹⁸⁸ Samalla näyttäisi siltä, että Urhon kirjeet saavat hetkellisen Suomen ylivertauisuutta korostavan piikin. Vaikka siis muu rintama vähitellen hiljenee ja asettuu asemasotaan, kokee Urho ylennyksensä saamisen yhteydessä tärkeänä kehua Suomen armeijaa, edes muutaman kirjeen verran.

Elämä rintamalla tuntuu kuitenkin asettuvan pian asemasodan alun ja Urhon ylennyksen jälkeen melko rauhalliseksi, kun Urhon vaimokaan ei jaksakaan enää kirjeissään kysellä miehensä todellisten ajatusten ja kokemusten perään. Päinvastoin vuoden 1942 helmikuun ja Irman raskauden edetessä Irman kirjeet kuulostavat paikoitellen jopa siltä, kuin rintamalla olisi mukavampaa kuin kotona. Irma tuntuu suorastaan kadehtivan sitä, että Urho voi rintamalla ollessaan välillä jättää kotiasioiden miettimisen sikseen, toisin kuin Irma itse. Lisäksi hän pyytää miestänsä rukoilemaan hänen ja raskautensa puolesta, eikä mainitse sanallakaan meneillään olevasta sodasta.¹⁸⁹

Asemasodan alun jälkeen hyökkäyssodalle tyypilliset yltiöhuolettomat ja huumoria sisältävät kirjeet loppuvatkin kuin seinään ja kirjeet sisältävätkin jatkossa lähinnä kotiasioista keskustelua ja mainintoja vapaa-ajanvietosta. Vastaavanlaista turtumista sotaan ja kirjeiden arkipäiväistymistä sodan pitkittymisen yhteydessä on nähtävissä myös useissa muissa kirjetutkimuksissa. Esimerkiksi Metsberg esittää, että asemasodan aikana moni väsyi rintaman hiljaiseloon, mutta jaksoi kuitenkin edelleen toivoa rauhaa. Hän myös uskoo, että odottaminen rintamalla toimi merkittävänä

---

¹⁸⁶ Kortti Urholta 13.1.1942, Lumbusi.

¹⁸⁷ Kirje Urholta 15.1.1942, ei paikkaa.

¹⁸⁸ Esimerkiksi kirjeet ja kortit Urholta 10.12.1941, 14.12.1941, 27.12.1941, 15.1.1942 ja 17.1.1942.

¹⁸⁹ Kirje Irmalta 23.2.1942, Riihimäki.

stressitekijänä monelle sotilaille, kun käsissä oli ”liikaa aikaa ajatella”.¹⁹⁰ Vastaavasti Urhokin saattoi käsitellä mielessään vastaavanlaisia ajatuksia väsymykseen ja turhautuneisuuteen liittyen, vaikkei niitä tuonutkaan kirjeissään ilmi. Humorististen letkautusten puuttuminen asemasodan kirjeistä osaltaan kuitenkin osoittaa, ettei hän pidemmän päälle jaksanut ylläpitää huoletonta sävyä kirjeissään. Metsbergin kirjetutkimuksen sotilaista poiketen Urholla oli kuitenkin asemansa seurauksena jatkuvasti työtä rintamalla asemasodan aikanakin, mikä todennäköisesti lievitti hänen turhautumistaan pitkittyneeseen odotteluun rintamalla.

Joistakin asemasodan aikaisista kirjeistä on kuitenkin löydettävissä kevyttä vitsailua tai korostunutta huolettomuutta vielä asemasodan loppupuolelta. Esimerkiksi lokakuussa 1943 Urho mainitsee jälleen lihoneensa, kun saappaatkin puristavat pohkeita.¹⁹¹ Saman vuoden joulukuussa hän kertoo puoliturhautuneena, mutta humoristiseen sävyyn kuumasta asunnostaan: ”*Joskus kämppä on niin kuuma, että puuttuu vain vasta ja sauna olisi valmis.*”¹⁹² Kirjoituksillaan Urho on selvästi halunnut yhtäältä kertoa rintamaoloistaan ja toisaalta kehaista Suomen armeijan ruokatilanteen olevan hyvä ja asuntojen lämpimiä. Erityisesti ruokatilanteesta mainitseminen liittyykin todennäköisesti Suomen sotavuosien valtaisaan elintarvikepulaan.¹⁹³ Lihomisellaan Urho mahdollisesti haluaa siten osoittaa, että armeijaa ei puutokset vaivaa ja hän voi kaikin puolin oikein hyvin. Nämäkään kirjoitukset eivät kuitenkaan vastaa millään tavalla Urhon hyökkäyssodan aikaisten kirjeiden sisältämiä huolettomia ja humoristisia sutkautuksia. Näin ollen on selvää, että sodan vaihtuessa rauhallisempaan asemasotaan myös Urhon tavat käsitellä meneillään olevaa sotaa mielessään vaihtuivat. Siinä missä hän aiemmin oli turvautunut isänmaallisuuden ja uskonnon ohella myös asioista vitsailuun ja kepeisiin fraaseihin, ei hän enää asemasodan aikana jaksanut ylläpitää vastaavanlaista voittamattomuutta korostavaa tunnelmaa kirjeissään. Urhon ja Irman välistä kirjeenvaihtoa voisikin asemasodan ajalta kuvata varsin arkiseksi sekä sotaan turtuneeksi. Myöskään sotaa itsessään ei asemasodan aikaisissa kirjeissä kovin usein nosteta puheenaiheeksi, ellei se liity olennaisesti johonkin toiseen aiheeseen.

Vielä vuoden 1944 kesäkuun alkupuolella Urho kovasti toivoo, että Irma tulisi rintamalle vierailulle ja mainitsee vielä myöhemmin, että myös lapset ovat tervetulleita.¹⁹⁴ Vaikka asiasta keskustellaan hyvin asialliseen sävyyn, sisältää jo pelkkä suunnitelma varsin huolettomia piirteitä. Selvästikään Urho ei ajatellut, että vierailu olisi vaarallinen hänen vaimolleen tai lapsilleen, vaan kutsui heitä innokkaasti kylään luokseen.

---

¹⁹⁰ Metsberg 2012, 75–76.

¹⁹¹ Kirje Urholta 11.8.1943, ei paikkaa.

¹⁹² Kirje Urholta 15.12.1943, ei paikkaa.

¹⁹³ Pilke 2015, 141.

¹⁹⁴ Kirjeet Urholta 2.6.1944, ei paikkaa ja 10.6.1944, ei paikkaa.

Urhon henkisen selviytymisen osalta voi siten arvioida, että asemasodan aikana huumori tai huolettomuus eivät merkittävästi vaikuttaneet Urhon jaksamiseen rintamalla. Kirjeiden pohjalta ei kuitenkaan voi tietää, millaisia keskusteluita Urho kävi rintaman muiden miesten kanssa keskustellessaan. Huumorilla saattoi olla siten hyvinkin tärkeä rooli Urholle myös asemasodan aikana, vaikkei se näykään hänen kirjeissään vaimolleen. Myös Pilke mainitsee, että jatkosodan aikainen rintamahuumori oli talvisodan aikaiseen verrattuna huomattavasti kepeämpää ja hilpeämpää. Vitsejä ja kaskuja kerrottiin niin rintaman arkeen, Neuvostoliiton sotilaisiin kuin sodan johtoonkin liittyen.¹⁹⁵

Varsinaista sotaväsymystä Urhon kirjeissä ei kuitenkaan asemasodan aikana näy. Hän ei koskaan voivottele sodan kestoa eikä erityisemmin esitä toiveita sodan nopeasta päättymisestä. Turtumusta rintamaeloon on kuitenkin nähtävissä lähinnä siinä, miten hänen kirjeissään maininnat sodasta vähenevät kirje kirjeeltä. Metsbergin tutkimuksessaan mainitsemaa sotaväsymystä¹⁹⁶ ei Urhon kirjeissä siten ollut oikeastaan lainkaan suoraan nähtävillä. Sen sijaan jonkinasteisesta turtumuksesta sotaan Urhon kirjeissä kertoo lähinnä rintamaelämän arkipäiväistyminen ja sodasta puhumisen sekä Suomen armeijan kehumisen vähentyminen asemasodan loppua kohden. Toisaalta Metsberg mainitsee, että asemasodan edetessä myös hänen aineistojensa miehet turtuvat eivätkä esimerkiksi jaksaa esittää rauhantoiveita enää samoissa määrin kuin ennen.¹⁹⁷

3.3. ”Antaa tulla vain, kyllä kestetään” – Vai kestetäänkö?

Huolettomat ja humoristiset sutkautukset ja piirteet tekevät Urhon kirjeiden osalta paluun vielä jatkosodan viimeisten kuukausien eli puolustusvaiheen aikana. Samaisessa kirjeessä, jossa Urho ottaa uudelleen puheeksi perheensä vierailun on selvästi nähtävissä merkkejä puolustusvaiheen alkamisesta. Urho kertoo ”naapurin taas törmäilleen”, mutta ei tunnu ottavan asiaa kovinkaan vakavasti:

Kai kuulit päivä uutisissa naapurin törmäilyistä taas pitkästä aikaa. Minä vähän aavistelin tätä, kun ottaa huomioon sen, että Saksan voimat ovat sidotut länteen, niin naapuri kokoo taas meitä vastaan sakkiansa näyttääkseen ettei se vielä ole lopussa. Aika jylinä siellä on ollut, kun minun huoneeni lattia tutisi siinä määrin, että selvästi eroitti pitkällään ollessa eri vahvuisen tärinän. Eihän tämä ole ensimmäinen kerta, vaikka Kannakselle on harvemmin törmäilty kuin muualla. Hyvää kuppausta se on kun 24 konetta putoaa

---

¹⁹⁵ Pilke 2015, 44.

¹⁹⁶ Metsberg 2012, 75.

¹⁹⁷ Metsberg 2012, 76.

heti ensipäivänä ja kymmenkunta panssaria menee romuksi eikä saavutuksista voida puhua mitään. Antaa tulla vain, kyllä kestetään.¹⁹⁸

Erityisesti Neuvostoliiton sotatoimiin viittaaminen sanalla ”*törmäily*” ja puhuminen ”*hyvästä kuppauksesta*” lentokoneiden tiputusten yhteydessä kuulostavat jo sodan hyökkäyssodan aikaisista kirjeistä tutulta uhmakkuudelta. Kappaleen päättäminen lauseeseen ”*Antaa tulla vain, kyllä kestetään.*” on lisäksi hyvin itsevarma toteamus. Selvästikään näitä kirjeitä kirjoittaessaan Urholla ei ollut pienintäkään aavistusta suurhyökkäyksen laajuudesta, tai sitten hän halusi uskotella vaimolleen asioiden olevan Neuvostoliiton hyökkäyksestä huolimatta oikein hyvin. Toisaalta Urhon tietämättömyyden puolesta puhuisi lasten kutsuminen rintamavierailulle saman kirjeen yhteydessä. Tuskin Urho olisi vastaavaa kutsua esittänyt, mikäli olisi aavistanut edessä olevan taistelu- ja vetäytymisvaiheen pian koittavan.

Sodan alkuvaiheiden kirjeitä vasten tarkasteltuna vaikuttaisi kuitenkin siltä, ettei kaikki ole niin hyvin, kuin Urho antaa ymmärtää. Viitettä tästä antaa juuri hänen kirjoitustensa huolettomuuden, huumorin ja toisaalta myös isänmaallisuuden liittyvien ilmausten äkillinen korostus. Nämä vaikuttaisivat lisääntyvän hänen kirjoituksissaan erityisesti silloin, kun sodassa on meneillään vaarallisempi vaihe. Sodan alkupuolella tilanteiden nopea muuttuminen ja tulevaisuuden ennakoimattomuus loivat pohjaa epävarmuuden tunteille, joita Urho käsitteli osittain vähättelemällä ja vitsailemalla sekä korostamalla Suomen ylivertaisuutta. Rauhallisemman asemasodan aikana nämä kirjoitukset loistivat kuitenkin poissaolollaan, kun elämänkulku asettui rintamallakin suorastaan arkiseksi. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alkaessa 9.6.1944 tilanne muuttuu Urhonkin kirjeissä kuitenkin merkittävästi. Vaikka hän 10.9.1944 päivätyssä kirjeessään yrittää rauhoitella vaimoan, kertoo kirjeen sävyn äkkinäinen muuttuminen arkisesta humoristisen isänmaalliseksi kuitenkin toista tarinaa. Kirjekokoelmaa kokonaisuudessaan tarkasteltuna nämä humoristisemmat kirjoittelut näyttäisivätkin lisääntyvän aina silloin, kun Urho kokee voimistuvia stressin ja epävarmuuden tunteita.

Ei menekään montaa päivää, kun Irma kirjoittaa miehelleen osin pettyneenä hänen juhannusvapaiden peruuntumisesta ja osin kauhistellen tulevaisuutta ja puhuen jopa joukkohautaan päätymisestä.¹⁹⁹ Samoihin aikoihin myös Urhon kirjeiden huolettomuus vaihtuu pessimistisempään kirjoitteluun. Kirjeessään 16.6.1944 hän muun muassa toteaa, että: ”*Elämä menee määrättyä rataansa ja meidän*

---

¹⁹⁸ Kirje Urholta 10.6.1944, ei paikkaa.

¹⁹⁹ Kirje Irmalta 13.6.1944, ei paikkaa.

on siihen alistuttava.”²⁰⁰ 25.6.1944 Urhon kirje sisältää edellisiä lohduttomampia toteamuksia: ”*Sen on nyt kestettävä tai sitten ei tule meistä eläjiä enää tälle kamaralle.*”²⁰¹ Vaimonsa kirjeisiin verrattuna Urhon kirjeet säilyttävät kuitenkin huomattavasti neutraalimman sävyn, vaikkei niitä kovin iloisiksikaan voi enää kesäkuun aikana sanoa.

Heinäkuussa Urhon kirjeet osittain palaavat takaisin huolettomampaan tyyliin. 3.7.1944 päivätyssä kortissaan hän kirjoittaa varsin arkiseen sävyyn saunassa käymisestä ja vaateostoksistaan. Mikään muu ei oikeastaan viittaa meneillään olevaan sotaan, kuin lause: ”*Tarkoituksena oli kirjoittaa kirje, mutta touhua kun on ollut, niin ei ennätä tähän posttiin.*”²⁰² Pari päivää myöhemmin päivätyssä kirjeessä havaittavissa on kuitenkin voimakkaampaa ristiriitaisuutta suhtautumisessa sotaan. Kyseisen kirjeensä alussa Urho kuvailee vaimolleen hyvinkin yksityiskohtaisesti heidän yhteisten tuttujensa kuolemaa Neuvostoliiton ilmapommituksessa. Lisäksi hän kommentoi toisen tuttunsa henkistä väsymistä ja toteaa lopuksi sympatisoivaan sävyyn: ”*Sodan kasvot ovat moninaiset ja vain se, joka läheltä kokee ja näkee, ymmärtää ne oikein.*” Kivimäen mukaan Neuvostoliiton suurhyökkäys koettiin Suomen joukoissa shokkina sekä sodanjohdon että tavallisten rintamamiesten parissa. Hänen mukaansa suurhyökkäyksen seurauksena kuka tahansa saattoi kokea täydellisen hermoromahduksen.²⁰³

Kirjeen loppupuolella Urho kuitenkin vaihtaa puheenaiheen taas kevyempiin aiheisiin kysellen tuttujen kuulumisia, puhuen vaatteistaan ja kotiasioista. Lisäksi huomion kiinnittää kohta, jossa hän kertoo sen hetkisestä olostaan: ”*Kirjoitan tätä kirjettä ulkona. Nojana suuri kaksihaarainen kotikoivu ja istuimena kallio. Ympäristö on kaunis ja rauha tuntuu vallitsevan linjassakin. Silloin tällöin kuuluu kaukainen tykinlaukaus. Tuntuu kuin ei sotaa olisikaan.*”. Meneillään olevasta Neuvostoliiton suurhyökkäyksestä ja aiemmista pessimistisistä kirjeistään huolimatta Urho siten välillä antautuu haaveidensa vietäväksi, vaikkei varsinaisesta humoristisuudesta voikaan puhua. Lopuksi Urho palaa jälleen puhumaan sodasta ankarammalla tavalla esittäen muun muassa, että ”*Sankarikuolema on kunnioittamaan ”teurastuskuolemaan” verrattuna helppo kuolema –*”²⁰⁴ Kirjettä lukiessa tuntuukin siltä, kuin sen kirjoittaja ei itsekään oikein tietäisi, mitä sillä hetkellä ajattelee ja tuntee. Kirjeessä vuorottelevat yhtäältä isänmaallisempi ja toisaalta yksilöllisempi ja inhimillisempi suhtautuminen meneillään olevaan sotaan. Erityisesti kohta, jossa Urho kuvailee kirjoittamisympäristöään, tuntuu sisältävän samalla toiveen sodan loppumisesta ja elämän palaamisesta takaisin sellaiseksi, mitä se oli

---

²⁰⁰ Kirje Urholta 26.6.1944, ei paikkaa.

²⁰¹ Kirje Urholta 25.6.1944, ei paikkaa.

²⁰² Kortti Urholta 3.7.1944, ei paikkaa.

²⁰³ Kivimäki 2013, 98, 103.

²⁰⁴ Kirje Urholta 5.7.1944, ei paikkaa.

ennen sotaa. Myös Lamminpää on tehnyt samanlaisia havaintoja sotilaiden kirjeissä esiintyviin mielikuviin liittyen. Niissä sotilaat olivat usein perheensä parissa kotona ja rauha oli saatu solmittua.²⁰⁵ Urhon kirjeen pohdinnat ajasta, jolloin sota on jo ohi, vaikuttaisivat siten olleen varsin yleisiä muidenkin sotilaiden kirjeissä.

Myöhemmissä heinäkuun aikana Urhon kirjoittamissa kirjeissä sota näyttäytyy lähinnä kiireenä, eikä varsinaista huolta omasta pärjäämisestä tai sodan tulevasta tapahtumista näytä olevan.²⁰⁶ Mukaan mahtuu silti ripaus huumoria, kun Urho puhuu sodassa olemisestaan:

Pojat toivat juuri teetä. Tarjoilu tavallista aikaisemmin, kun lähdemme vähän ajelulle. Voin, ja moni muu myös, laulaa nykyisin, että ”Mustalaiselle olen syntynyt...” Tämän lyhyen ajelun jälkeen minä lähdän tarkastusmatkalle Hartmannin luokse. Hän on ollut koko reissun ajan meistä erossa ja siksi menen katsomaan kuinka hänen karusellinsa pyörii.²⁰⁷

Viittaus ”mustalaisuuteen” liittyy todennäköisesti siihen, että joukot ovat jatkuvasti liikkeellä, eikä minnekään voi asettua pidemmäksi aikaa aloilleen. Irma ei kuitenkaan aivan ymmärrä tätä Urhon letkautusta,²⁰⁸ minkä vuoksi Urho selventää sanomisiaan kirjeessään 30.7.1944:

Tarkoitin sillä ”mustalaisuudella” koko joukkoa. Missä luistaa asiat heikommin, niin sinne olemme saaneet aina vaeltaa. Kai me palaamme vielä sinne mistä tämän touhun -41 aloitimme, eihän rengasmatka muuten ole täydellinen.²⁰⁹

Näissä Urhon molemmissa kirjeissä erityisesti ilmaisut ”*lähdemme vähän ajelulle*” ja ”*kuinka hänen karusellinsa pyörii*” sekä sodasta puhuminen ”*rengasmatkana*” tuntuvat lisäksi kaikki humoristisuudellaan vähättelevän sodan vaaroja. Kirjeitä lukiessa on kuitenkin vaikea arvioida, missä määrin tällaiset ilmaisut ovat Urhon itsensä keksimiä ja mitkä ovat mahdollisesti rintamalla opittuja. Ainakin hyökkäyssodan aikana Irma tuntui ihmettelevän Urhon kirjeiden huolettomuutta, eikä näissä loppuvaiheenkaan kirjeissä Irma tunnu aina käsittävän miehensä kirjoituksia. Tästä voi siten päätellä, että vakavahenkisemmän puheen ja isänmaallisuuden lisäksi Urhoa auttoi paremmin jaksamaan kevyt vitsailu ja toisinaan jopa ronskimpi rintamahuumori. Irman reaktioiden puolesta myös vaikuttaisi siltä, että Urho ei ennen sotaa ollut yhtä kova vitsailemaan, joten tämän kaltainen asioista kirjoittaminen näyttäisi kehittyneen Urholle sodan aikana tai vähintäänkin se on lisääntynyt sodan aikana. Vastaavasti Kivimäki mainitseekin, että psyykinen selviytyminen vaati sotilailta usein

---

²⁰⁵ Lamminpää 2014, 67.

²⁰⁶ Kirje Urholta 11.7.1944, ei paikkaa.

²⁰⁷ Kirje Urholta 22.7.1944, ei paikkaa.

²⁰⁸ Kirje Irmalta 27.7.1944, ei paikkaa.

²⁰⁹ Kirje Urholta 30.7.1944, ei paikkaa.

voimakasta identiteettimuutosta, jolloin muutoksia saattoi huomata esimerkiksi sotilaan huumorissa, slangissa ja käytöksessä.²¹⁰ Muutokset Urhon huumorissa ja käytöksessä jatkosodan aikana näyttäisivät siten olleen hänelle keskeinen keino selviytyä henkisellä tasolla.

Huumorin osalta Urho tuntuu tipahtavan jokseenkin sodanjohdon ja tavallisten rivimiesten väliin. Hyökkäyssodan aikaisiin kirjeisiin nähden hän vaikuttaisi käyttävän puolustusvaiheen kirjeissään enemmän rintamahuumoriin liittyviä ilmaisuja. Näin ollen voi olettaa, että sodan aikana myös Urhon huumorintaju on jokseenkin muuttunut. Aiemmin hänen kirjoittamansa humoristiset ilmaisut tuntuivat olevan vahvasti kytköksissä sotapropagandaan, mutta puolustusvaiheessa osittain propagandapohjaisen huumorin tilalle on tullut huomattavasti kevyempää vitsailua.

Elokuussa Urhon kirjeiden sävy jälleen vakavoituu, eikä sodan viimeisten viikkojen aikana kirjeistä enää löydy niin huumoria kuin muutakaan huolettomuutta. Urho ei myöskään enää kovin usein kommentoi sodan tapahtumia ja kirjeissään hän keskittyykin puimaan lähinnä kotiin ja lomalle lähtöön liittyviä asioita.

Syyskuun alkupuolella vielä ennen aselevon solmimista sota tulee uudelleen puheenaiheeksi, eikä Urhon kirjeessä ole enää jäljellä lainkaan optimismia:

Kyllä ovat touhut muuttuneet siitä, kun viimeksi Sinulle kirjoitin. Varjoon jäävät ”sisäpoliittiset” juttumme kaiken tämän tuntemattoman rinnalla. Tuntematonta tämä on, sillä kaikki voi muuttua kokonaan toiseksi mitä kuvitellaan, riippuen siitä mitä vanja meille aikoo syöttää. Karvas se kalkki on joka tapauksessa niellä, sen tietää jo etukäteen, sillä ei kai se ehtoja lievennä kun kerran kesällä sai kärsiä sellaisen materiaali- ja ihmishenkikolahduksen. Ja ellemme voi suostua ehtoihin, mikä edessä? Taistelu elämästä ja kuolemasta vailla apua ja myötätuntoa. Vaikea on ratkaisu. Toiveajatteluun tietysti voimme turvautua toivoen, että rauha vaikka huonoillakin ehdoilla ja kituva elämä vanjan armoilla siihen asti kun joku (?) silpoo ryssän ja me pääsemme painajaisesta. Parempi on maalata piruja seinälle kuin tuodittautua lepoon valmiille, joka on kaukana tai ei tule koskaan. Aina olen sanonut: Kun ei mitään toivo, niin jos jotain jää, niin paljon on jäänyt.²¹¹

Viimeistään tässä vaiheessa Urhokin on siis päättänyt luopua turhan toiveikkaista ajatuksistaan ja varautuu päinvastoin pahimpaan. Kaikki entinen huolettomuus ja sotaan liittyvien asioiden käsittely huumorin avulla on jäänyt pois ja jäljelle jää vain katkeraa tilitystä ja pettymystä. Kotiasioista Urho puhuu sentään tuttuun tapaansa arkisesti, mutta muutoin kirjeestä jääkin päällimmäiseksi melko lohduuton tunnelma.

Tarkasteltaessa Urhon kirjeitä koko puolustusvaiheen osalta on siten selvästi havaittavissa, miten voimakasta vaihtelua niissä esiintyy huolettomuuden ja huumorin osalta. Osassa Urhon kirjeistä

---

²¹⁰ Kivimäki 2013, 399.

²¹¹ Kirje Urholta 7.9.1944, ei paikkaa.

korostuu niin huolettomuus kuin isänmaallisuuskin, mutta uutuutena joissakin kirjeissä esiintyy myös pessimistisempiä piirteitä. Eri viikkojen kirjeet ovatkin kuin eri ihmisten kirjoittamia ja toisinaan jopa saman kirjeen sisällä esiintyy huomattavan ristiriitaista suhtautumista sotaan. Osaltaan tämä ristiriitaisuus saattaisi selittyä Urhon asemalla. Suorittaessaan töitään rintaman selustassa hän ei täysin pysty samaistumaan etulinjan sotilaiden elämään ja ajatuksiin, mutta toisaalta hän ei myöskään kuulunut sodanjohtoon, vaan on kapteenin arvossaan huomattavasti alemmalla tasolla. Tältä osin Urhon kirjeiden ristiriitaisuudet voisivatkin johtua juuri hänen ristiriitaisesta asemastaan. Yhtäältä hän kokee velvollisuudekseen nostattaa mielialoja ja puhua ylevään sävyyn kotimaansa puolustamisesta, mutta välillä hän kuitenkin kirjoittaa asioista varsin humoristiseen sävyyn. Myös kirjeiden epätoivoisemmat kirjoitukset voi nähdä osana Urhon henkilökohtaisempaa ajatusmaailmaa, sillä valtionjohdon asettama velvoite kirjeiden rohkaisevista sanoista oli koko sodan ajan voimassa. Urhon pessimistisemmät kirjeet voi siten nähdä näiden ohjeistusten vastaisina, vaikka hän puhuikin samassa yhteydessä usein isänmaalliseen henkeen esimerkiksi sankarikuolemasta.

Urhon kirjeitä sodan loppuvaiheilta voisi siten kuvailla suoranaiseksi tunteiden sekamelskaksi. Välillä hän kirjoittaa asioista tuttuun humoristiseen tai velvollisuuden tuntoon vetoavaan tapansa, mutta nyt kirjeissä on nähtävissä enemmän ristiriitaisuuksia. Välillä Urhon usko tuntuu loppuvan, kun tilanne muuttuu koko ajan huonommaksi, vaikka hän edelleen yrittää nostattaa mielialaansa monenlaisilla isänmaallisilla ja huolettomilla fraaseilla. Nyt näissä fraaseissa on kuitenkin jo huomattavasti synkemmät sävyt, sillä ne sisältävät enemmän viittauksia esimerkiksi *”sankarikuolemaan”* ja *”viikatemieheen”*.

Urhon kirjeitä kokonaisuudessaan tarkastellessa näyttäisikin siltä, että hänen kirjoittamansa huolettomat ja humoristiset sutkautukset tarjosivat hänelle aina hetkittäistä helpotusta sodan epävarmojen hetkien keskellä. Kovin pitkäaikaista apua näistä fraaseista ja sutkautuksista ei vaikuttaisi olleen, mutta todennäköisesti ne antoivat Urholle tarpeellista lisätukea silloin, kun hän sitä eniten tarvitsi. Henkisen selviytymisen kannalta näillä kirjoituksilla ei kuitenkaan näyttäisi olleen kovinkaan suurta merkitystä, sillä näitä sutkautuksia ja fraaseja esiintyy Urhon kirjeissä varsin epäsäännölliseen tahtiin, eikä ristiriidoiltakaan aina vältytä.

Urhon aseman vaikutusta hänen kirjeidensä huumoriin ja huolettomuuteen on melko haastavaa arvioida. Näyttäisi kuitenkin siltä, että hänen asemansa vahvisti kirjeiden huolettomuutta ja vitsikkyyttä aina silloin, kun se oli Suomen armeijalle eduksi tai hänen itse kokiessaan erityistä ylpeyttä asemastaan. Tästä viitettä antaisi esimerkiksi hänen kirjoittamansa kirjeet asemasotaan asettumisen aikoihin, jossa hän tuntuu saavan ylennyksestään jonkinlaisen tarmon puuskan. Siinä missä muut sotilaat tunsivat väsymystä sotaan hyökkäyssodan pitkittyessä ja vaihtuessa asemasotaan,

Urho yllättää voitontahtoisillaan kirjeillään. Huumorin ja huolettomuuden osalta Urhon aseman vaikutus näyttäisi siten näkyvän kirjeissä lähinnä voimakkaampien ilmaisujen kautta esimerkiksi Suomen armeijaa tai sen toimia kehuessa. Muutoin Urhon kirjeissä korostuvat pitkälti samat teemat ja fraasit, kuin useissa muissakin sotakirjetutkimuksissa on tullut ilmi.

4. Mielenvirkistystä vapailla ja lomilla

Urhon henkiseen selviytymiseen jatkosodan aikana vaikuttivat mentaalisen tason isänmaallisuuden, uskonnon, huolettomuuden ja huumorin lisäksi myös monet konkreettisemmat asiat, kuten vapaa-ajan viettäminen rintamalla sekä lomalle pääseminen. Tässä luvussa tarkastelen siten Urhon kirjeissä näkyviä vapaa-ajan riemuja ja muita hyvää mieltä tuoneita asioita. Alaluvut etenevät edellisten käsittelylukujen tavoin kronologisesti käsitellen erikseen hyökkäyssota-, asemasota- ja vetäytymisvaiheen, minkä ohessa tarkastelen näissä sodan eri vaiheissa tapahtunutta muutosta Urhon henkisessä selviytymisessä vapaa-ajan vieton ja muiden hyvää mieltä tuoneiden asioiden suhteen. Samalla pohdin, vaikuttiko Urhon asema hänen henkiseen selviytymiseensä myös tällä konkreettisemmalla tasolla.

4.1 Leppoisaa arkea ja varovaisia lomatoiveita

Urhon kirjeissä näkyy jo hyökkäyssodan ajalta monia arkisilta ja pieniltä tuntuja asioita, jotka vaikuttaisivat lisänneen hänen viihtyvyyttään rintamalla ja tarjonneen pieniä mukavia hetkiä. Yksi näistä asioista on ehdottomasti saunassa käyminen. Pelkän maininnan lisäksi hän usein kuvailee saunomiskokemustaan monisanaisemmin ja muistaa usein mainita saunan jälkeisestä mukavasta olosta:

Eilen olimme Viteleessä saunassa, hyvä löyly, mutta muuten paikat (lattia) vähän likaiset. Kyllä oli mukava olo poistullessa auto nytkyttäessä saunan herpaisemaa ruumista.²¹²

Urho muistaakin kirjeissään aina kertoa, onko heillä saunomismahdollisuutta, millaiseen paikkaan sauna on rakennettu ja milloin hän pääsee saunomaan seuraavan kerran.²¹³ Puheet saunassa käymisestä saattoivat yhtäältä olla osa kirjeenvaihdon arkista jutustelua, mutta toisaalta kirjeiden perusteella näyttäisi siltä, että saunassa käyminen oli sekä Irmalle että Urholle tärkeä hetki arjen keskellä. Irma myös liittää saunomisen perhe-elämään ja toivoo Urhoa kotiin, että he pääsisivät taas yhdessä ”perhesaunaan”.²¹⁴ Toisaalta jotain saunan tärkeydestä rintamalla kertoo Kivimäen maininta siitä, että suomalaisupseerit pitivät omia sotilaitaan laiskoina kaivautujina, jotka

---

²¹² Kirje Urholta 2.8.1941, paikaksi merkitty ”Ulkomaan matkalla”.

²¹³ Esimerkiksi kirje Urholta 8.8.1941 ja kortti 5.11.1941.

²¹⁴ Kirje Irmalta 3.10.1941, Riihimäki.

rintamalinojen edelleen liikkua halusivat välttää turhaa työtä ja mieluummin rakensivat alkeellisen saunan kuin suojarustuksia.²¹⁵

Vastaavanlaisia kuvauksia saunan tärkeydestä rintamalla esittää myös Lamminpää tutkimuksessaan sotakirjeissä näkyvistä selviytymiskeinoista. Hänen mukaansa saunomisen merkitys selviytymiskeinona piileekin juuri sen rentouttavassa ja virkistävässä vaikutuksessa, mutta myös hygienialla oli osansa saunan tärkeydessä.²¹⁶ Olihan sauna kuitenkin tärkeä paikka sotilaiden peseytymisen ja puhtauden kannalta.

Vaikka Urhon elämä hyökkäyssodan aikana rintamalla oli usein työntäyteistä, oli hänellä silti aikaa toisinaan viettää myös vapaa-aikaa. Näinä hetkinä hän saattoi esimerkiksi osallistua ruoanhankintaan ja sen valmistamiseen tai rintamalla järjestettyihin viihdytysiltoihin. Jo aivan sodan alkuvaiheissa Urhon kirjeestä löytyy tällaisia vapaa-aikaan ja hupiin viittaavia hetkiä. 6.7.1941 kirjoittamassaan kirjeessä Urho muun muassa kertoo tilaisuudesta käydä uimassa sekä toisen sotilaan yrityksestä soittaa urkuharmonilla ”*Ukko nooaa*”.²¹⁷ Elokuun alkupuolella Urho mainitsee myös marjojen poimimisesta ja lettujen paistosta:

Täällä pojat poimivat mustikoita ja keittelevät jotain soppaa niistä. Räiskäleitä paistelivat pojat eilen illalla tuossa mäen juuressa, nuotio tulella pakin kansi pannuna. Sain minäkin maistaa ja mikäs siinä, sokerin kanssa menivät hyvin alas.²¹⁸

Vaatimattoman oloisesta kommentistaan huolimatta Urho tuntui kuitenkin olevan mielissään siitä, että pääsi maistamaan lettuja. Hän myös mielellään aina kertoo, kun he ovat itse onnistuneet hankkimaan ruokaa:

Pojat laskivat eilen verkot järveen ja kymyniska ahvenia ja särkiä tuli, joten pieni kalasoppa on tiedossa. Meillä on eräs luutnantti, jonka koti on 14 km. päässä täältä ja hän tuntee täkäläiset kalastusajat ja tavat. Hänen omat verkkonsa ovat liossa. Metsän riistaa ei ole näkynyt, mutta on uskottavaa sen paenneen pauketta.²¹⁹

Metsästys ja kalastus olivatkin sotilaille keskeinen keino hankkia aterioihin monipuolisuutta sekä saada vaihtelua rintaman arkeen.²²⁰ Ja vielä seuraavana päivänä Urho kertoilee vaimolleen mielellään rintaman herkuista:

---

²¹⁵ Kivimäki 2016, 33.

²¹⁶ Lamminpää 2014, 56.

²¹⁷ Kirje Urholta 6.7.1941, ei paikkaa.

²¹⁸ Kirje Urholta 8.8.1941, ei paikkaa.

²¹⁹ Kirje Urholta 17.8.1941, ei paikkaa.

²²⁰ Pilke 2015, 141.

Eilen oli harvinaisen kaunis sunnuntai ja tuntui todella ensi kerran sunnuntailta pitkästä aikaa. Kävimme rannassa ja illalla oli präiskäleitä. Tänään pojat olivat saaneet ”kolhoosista” maitoa ja riitti muki mieheen. En ollut saanutkaan 10.7.-41 jälkeen tippaakaan, en edes nähnyt, mutta toimeen on tultu. Ei loppunut herkuttelu vielä tähän. Kalasoppa uusista perunoista, mitäs tykkäät.²²¹

Herkuttelun lisäksi Urhon tässä kirjoituksessa mielenkiinnon herättää myös sen ensimmäinen lause, jossa Urho kertoo sunnuntain tuntuneen todella ensi kerran sunnuntailta pitkästä aikaa. Lausahduksellaan Urho on todennäköisesti tarkoittanut päivän tuntuneen leppoisalta ja levollisesta. Olivathan sunnuntait yleisiä vapaapäiviä, jolloin kansa vietti leppoisasti vapaa-aikaansa kukin tavallaan. Vastaavanlaista tunnelmointia esiintyy Urhon kirjeissä muinakin päivinä. 25.8.1941 hän mainitsee viettäneensä jo kuukauden päivät ”kauniissa honkametsikössä, vesien välissä”²²² ja 28.7.1941 hän on merkinnyt kirjeen kirjoittamispaikaksi ”Kauniin Salojärven rannalla yöpäivystyksen aikaan”²²³. Poikkeuksellisista olosuhteista huolimatta Urho siis mitä ilmeisimmin osasi nauttia kauniista maisemista ja arvosti ympäröivää luontoa. Näyttäisi siten siltä, että ympäristön viihtyisyys vaikutti myös Urhon mielialoihin ja jaksamiseen positiivisella tavalla, vaikka ympärillä pauhaava sota vähän väliä rikkoikin idyllin. Myös Lamminpää esittää vastaavanlaisia havaintoja tutkimuksessaan. Hänen mukaansa luonnon ihastelun lisäksi myös marjastus, kalastus ja metsästys ovat saunomisen ohella osa selviytymisen fysiologista ulottuvuutta. Sodan aikana luonto tarjosikin sotilaille kauneutta, virkistystä kuin ruokaakin, mikä teki siitä merkittävän osan rintamaelämää. Hän myös arvelee metsän toimineen suomalaisille turvapaikkana, vaikka osittain se oli myös sen vastakohta, sotatanner.²²⁴ Vastaavia havaintoja voi tehdä myös Urhon kirjeistä, mikä osoittaa luonnon ja muiden fysiologisten selviytymisulottuvuuksien toimineen Urholle merkittävänä voimavarana sodan keskellä.

Urho kertoo kirjeissään osallistuneensa rintamalla järjestettyihin viihdytysiltoihin. Ensimmäisen kerran hän mainitsee rintamaviihdyttäjistä 21.8.1941, muttei kommentoi sen tarkemmin esitystä.²²⁵ Lokakuun puolella hän kertoo yrittäneensä mennä katsomaan Jääkärin morsian -elokuva, mutta harmillisesti teatteri oli jo aivan täynnä hänen saapuessa paikalle.²²⁶ Elokuvista hän kertoo tarkemmin vielä marraskuussa. Teatterit ovat olleet joka ilta auki, mutta hän ei toistaiseksi ole vielä käynyt katsomassa näytöksiä. Tässä vaiheessa sotaa Urhon työtehtävät sijoituivat lähelle Äänislinnaa, missä

---

²²¹ Kortti Urholta 18.8.1941, ei paikkaa.

²²² Kirje Urholta 25.8.1941, ei paikkaa.

²²³ Kirje Urholta 28.7.1941, ”Kauniin Salojärven rannalla yöpäivystyksen aikaan”.

²²⁴ Lamminpää 2014, 56.

²²⁵ Esimerkiksi kirje Urholta 21.8.1941.

²²⁶ Kirje Urholta 29.10.1941, ei paikkaa.

sijaitsikin oma rintamateatteri.²²⁷ Samaisessa kirjeessä hän myös kertoo muutaman päivän päästä olevasta Teddy Björkmanin konsertista kaatuneiden hyväksi, jota hän ajatteli tilaisuuden tullen käydä kuuntelemaan.²²⁸ Näistä viihdytyskiertueista ja elokuvista Urho ei kuitenkaan tunnu olevan erityisen innoissaan. Vaikka järjestetty ohjelma toi varmasti vaihtelua rintama-arkeen, ei Urho tunnu sitä erityisemmin kaipaavan tai ainakin kätkee innostuksensa kirjeissään hyvin. Sen sijaan hän tuntuu nauttivan enemmän esimerkiksi lukemisesta ja kitaran soiton opettelusta. Kirjeessään 19.11.1941 hän muun muassa harmittelee, kun iltaisin valaistus on lukemiseen liian huono. Kuitenkin hän kiittelee, että lukemista on hyvin tarjolla.²²⁹ Kitaran soiton opettelusta Urho puolestaan kiinnostuu, kun löytää sen hetkisestä rintaman asunnostaan kaksi kitaraa.²³⁰ Musisointi rintamalla olikin jatkosodan aikana hyvin suosittua, sillä moni piti sitä mukavana ajanvietteenä. Lisäksi se kokosi musisoinnista kiinnostuneita miehiä yhteen.²³¹ Urho tuntui siten nauttivan kovasti siitä, kun sai vapaa-ajallaan puuhastella omia juttujaan. Ainakin näin sodan alkupuolella viihdykkeeksi hänelle riitti hyvin yksinkertaiset ajanvietteet, eikä hän kirjeiden perusteella erityisemmin innostunut valtion puolesta järjestetyistä viihdykkeistä.

Muiden viihdykkeiden ohella Urholle oli myös tärkeää muistaa säännöllisesti lapsiaan ja vaimoan pienillä paketeilla. Aina hänellä ei ollut mitään lähetettävää, mutta toisinaan hän saattoi saada hankittua rintamalle jotain perhettään varten. Useimmiten hän lähetti kotiin esimerkiksi karamelleja ja ruokasäilykkeitä, joita kotopuolen kaupoista ei löydy. Näitä *”ryssän tuotteita”* Urho osti itse Suomen valtaamilla alueilla sijainneissa kaupoista tai liittyi mukaan suurempiin porukkatilauksiin.²³² Erityisesti juuri lasten muistaminen esimerkiksi karamelleilla tuntui olevan Urholle tärkeää, kuten 27.8.1941 lähetetystä kirjeestäkin voi päätellä: *”Koetan siihen pakettiin saada lapsille jotain hyvää, sillä onhan hauska saada isin paketista namia.”*²³³

Vastavuoroisesti myös kirjeiden, korttien ja pakettien saaminen oli Urholle tärkeä asia rintamalla ollessaan. Hän muistaa aina kiittää kaikista saamistaan lähetyksistä ja kertoilee vaimolleen yksityiskohtaisesti, mitä on saanut esimerkiksi jonkun sukulaisen lähettämästä paketista. Erityisesti Irman lähettämät leivonnaiset tuntuvat lämmittävän Urhon mieltä, vaikka hän usein toppuutteleekin

---

²²⁷ Syrjö 2005, 566.

²²⁸ Kirje Urholta 8.11.1941, ei paikkaa.

²²⁹ Kirje Urholta 19.11.1941, ei paikkaa.

²³⁰ Kirje Urholta 12.11.1941, ei paikkaa.

²³¹ Pilke 2015, 173.

²³² Kirje Urholta 8.8.1941, ei paikkaa.

²³³ Kirje Urholta 27.8.1941, ei paikkaa.

vaimoaan, ettei tämä lähettäisi rintamalle kaikkea hyvää kotoa.²³⁴ Kirjeiden saamisen sisältyi kuitenkin myös vastausvelvoite, joka toisinaan tuotti Urholle haasteita:

Kiitos kirjeestä (16.7.-41, sain 28.7.-41) Suo anteeksi rakas etten tosiaan pysty vastaamaan kirjeisiin kirjeellä, mutta olosuhteet ovat sellaiset ettei aina ole alustaa missä kirjoittaa. Nytkin kävin illansuussa tarkastelemassa vartijoita ja palattuani oli jo täysi hämärä, mutta sitten sain taskulampun ja nyt palaa kallis patteri, savuntäyteisessä kosteassa heinäkuun yössä, että voisi kirjoittaa rakkailleni.²³⁵

Kuten katkelmasta näkyy, Urho kuitenkin yritti parhaansa mukaan tiedottaa oloistaan kotiväelleen välittämättä edes ”kalliista pattereista”. Tällä Urho yritti siten lievittää rikkomustaan sosiaalista vastuunkantoa kohtaan, jossa kirjeenvaihdon osalta keskeistä oli sitoutua säännölliseen kirjeenvaihtoon.²³⁶ Toisaalta tällä lausahduksella hän todennäköisesti halusi juuri todistella vaimolleen, että todella välittää perheestään ja haluaa pitää heihin mahdollisimman paljon yhteyttä.

Urho harvemmin puhuu kirjeissään omasta ikävästään, mutta silloin tällöin pienistä lausahduksista saa kuitenkin vihiä kirjeiden kirjoittamisen merkityksestä Urholle. Kirjeessään 12.11.1941 hän muun muassa kirjoittaa vaimolleen näin: ”*Sama kuin Sinulla on minullakin, että pitää kirjoittaa vaikka ei tiedä mitään uutta, kun hiljaiselo jatkuu.*”²³⁷ Virkkeen perusteella kuulostaa siltä, sen kirjoittamishetkellä Urho on ikävöinyt perhettään ja haluaa kirjoittaa heille kirjeen, vaikkei hänellä juurikaan ole mitään, mistä kirjoittaa. Tällaisia ikävään viittaavia kirjoituksia Urhon kirjeistä löytyy kuitenkin varsin harvoin, sillä hänellä ei kirjeissään ollut yleensä tapana puhua tunteistaan. Syy tälle yllättävälle tunteenpurkaukselle piileekin todennäköisesti virkkeen viimeisissä sanoissa. Rintaman hiljaiselon aikoihin hänellä oli enemmän aikaa ajatella, mikä nostatti ikävääntunteita pintaan. Vastaavasti Lamminpää mainitsee, että hänen tutkimissaan kirjeissä ikävääntunteita ilmeni eniten asemasodan aikaisissa kirjeissä, jolloin rintamalla elettiin hiljaisinta aikaa.²³⁸ Toisaalta avioparin säännöllinen kirjeenvaihto liittyi myös emotionaalisen yhteyden ylläpitämiseen. Vaikkei kirjoittamista juuri ollut, niin säännöllinen kirjeenvaihto toimi tärkeänä keinona ylläpitää parisuhdetta ja toi suhteeseen jatkuvuutta ja läheisyyttä.²³⁹

Vapaa-aikaan liittyen ehdottomasti yksi Urhon ja Irman hyökkäyssodan aikaisten kirjeiden keskustelluimmista aiheista on Urhon lomalle pääseminen. Harvassa ovat ne kirjeet, joissa Irma ei toivoisi Urhon jo pian pääsevän lomalle. Urho itse ei välitä lomistaan kauheasti kirjoittaa tai

²³⁴ Kirje Urholta 27.9.1941, ei paikkaa.

²³⁵ Kirje Urholta 28.7.1941, ”Kauniin Salojärven rannalla yöpäivystyksen aikana”.

²³⁶ Lamminpää 2014, 66.

²³⁷ Kirje Urholta 12.11.1941, ei paikkaa.

²³⁸ Lamminpää 2014, 50.

²³⁹ Taskinen 2015, 17.

kommentoida vaimonsa toiveita paitsi silloin, kun lomalle lähteminen on jo lähellä tai hän joutuu tyynnyttelemään ikävissään olevaa vaimoa. Silti lomalle pääseminen on selvästi Urholle harras toive ja ilmeisen tärkeä mielialan kohottaja.

Ensimmäisen kerran sodan syttymisen jälkeen Urho mainitsee edessä siintävästä lomastaan syyskuun alussa melko toiveikkain mielin. Samalla hän kuitenkin toppuuttelee niin vaimoaan kuin ehkä myöskin itseään, ettei pääsystä ole vielä varmuutta, sillä *”taivalta on kyllä edessä vaikka millä mitalla”*.²⁴⁰

Seuraavan kerran Urho mainitsee lähestyvistä lomasta 29.9.1941 ja kertoo laittaneensa lomahanomuksen eteenpäin.²⁴¹ Hän alkaa siis olla jo varsin toiveikkain mielin ja uskaltaa jo vaimolleenkin puoliksi luvata tulevansa pian kotona käymään. Tämän kortin lähettämisen jälkeen hän kuitenkin vastaanottaa vaimoltaan melko syyttävän oloisia kirjeitä lomaan liittyen. Erityisen synkkää kirjoitusta näkyy Irman 25.9.1941 kirjoitetussa kirjeessä, jota kirjoittaessaan hän ei vielä ole kuullut Urhon lähestyvistä lomasta:

Sain juuri kirjeesi 20/9. Ihmettelen, kun et mainitse mitään tässäkin lomastasi, vaan muut askarruttavat mieltäsi aina vaan. Tuntuu jo siltä, että on paras se toivo jättää mielestä pois, että sinä tulisit kotiin vielä. Sellaisille annetaan lomaa, kun ei ole perhettä edes. Saat nähdä, että ne ovat silloin jo toisen kerran, kun sinä pääset ensimmäiselle lomalle. Onko A. Touri ollut myös lomalla, kun on kuvat lähettänyt Loimaalta? Pentti on puhunut lämpimikseen Olaville sinun tulostasi, millä vaivalla hänkin loman sai sitten?

Minä en enää puhu sinulle lomasta sanaakaan täst edes, saat tehdä kuinka haluat, oma asiiasi, kärsin tämänkin, kun on kerran kuormaa ennestäänkin kannettavaksi pantu.²⁴²

Näitä kirjeitä luettuaan Urho tuntuu loukkaantuvan vaimonsa syytöksistä ja vastaakin tälle 3.10.1941 hyvin tiukkaan sävyyn sanojaan säästelemättä:

Se lomajuttu. Sinä et tunnu uskovan lainkaan siihen, että minä olisin halukas tulemaan lomalle, koska niin pistävästi kirjoitit viimeisessä kirjeessäsi. Et rakas ymmärrä näitä oloja ja siksi vain voit niin kirjoittaa. Siitä asti minun on ollut mieleni raskas ja työ kuin tervaa, kun luin Sinun kirjeestä kohdan, jossa puhut ”muista asioista” y.m ja väität minulta puuttuvan halua tulla kotiin. Meillä on tästä lomasiasta käyty täällä monet raskaat ja harmilliset keskustelut. Kaikista muista joukko-osastoista lasketaan lomalle vuorojärjestyksessä ja sallittu 3% on aina lomalla, jopa yli senkin, mutta esikunnasta ja esik. kompaniasta ei veljien hautajaisiin ole aina päästetty ja tämä johtuu ennen muuta esikuntapäälliköistä. Tänäpäin on viimeksi puhuttu ja koetettu saada syntymään lomasuunnitelma, mutta saadun tiedon mukaan olisi eversti 3% ylittämistä ja koko lomahosumaa vastaan tällä hetkellä. Koska me voimme sopivan tilaisuuden saada on vaikea kenenkään sanoa ja sitä ei varmaan muuten tule ellei kertakaikkiaan aloita lomien antoa oli tilanne mikä tahansa. Vakuutan, että halua minulta ei puutu ja parhaani koetan, mutta jos ei myönnetä, niin sille ei voi mitään. Hauskaa ei ole elää kahden tulen välissä, koeta ymmärtää rakas

²⁴⁰ Kortti Urholta 4.9.1941, ei paikkaa.

²⁴¹ Kortti Urholta 29.9.1941, ei paikkaa.

²⁴² Kirje Irmalta 25.9.1941, Riihimäki.

minua tässä asiassa. Ole rauhallinen ja toivo, sen voimme vain tällä hetkellä tehdä. Heti kun saan loman, ilmoitan puhelimitse Raffun välityksellä.²⁴³

Erityisesti Urhoa tuntuu harmittava se, ettei hänen vaimonsa usko hänen haluavan tulla kotona käymään. Katkelmasta päätellen hän on kuitenkin monin keinoin yrittänyt järjestää loma-asiaansa, mutta asioiden ollessa vielä kesken hän ei ole viitsinyt herättää vaimossaan turhaa toivoa. Urholla tuntuu muutenkin olevan taipumusta varovaisempaan optimismiin, mitä hänen vaimonsa on välillä vaikea ymmärtää ja sietää. Lisäksi Urholla vaikuttaisi olevan hyvin korkea velvollisuudentunto yhteisen hyvän puolesta, joka kiilaa monissa asioissa hänen oman etunsa edelle. Tämä ilmenee esimerkiksi hänen 30.9.1941 kirjoittamassaan kirjeessään: *”Elämme kaikki loman toivossa ja katkeraa se on, jos emme saa, mutta on toisella puolen ymmärrettävää, että ensiksi yhteisetu ja sitten yksilön. Toivotaan kuitenkin tulevan pienen levähdyshetken ja sinä aikana annettavan lomiam edes joillekin.”*²⁴⁴ Tässä katkelmassa on myös havaittavissa Urhon aseman vaikutusta hänen ajatuksiinsa. Myös lomien suhteen hän on valmis uhraamaan omat toiveensa yhteisen hyvän puolesta, muttei tee asiasta kuitenkaan sen suurempaa numeroa. Lopulta Urho pääsee lomalle 10.-22.10.1941 väliseksi ajaksi.

Loma ei kuitenkaan tunnu tuovan kuin hetkellisen helpotuksen, sillä heti palattuaan takaisin rintamalle Irma alkaa kaipaamaan miestänsä kotiin ja kertoo raskaasta ja ikävästä olostaan.²⁴⁵ Urholla ei itsellään ole yhtään sen helpompaa, mutta hän tyytyy vain toteamaan: *”Kyllä arvaan sen, että teillä on ollut ikävä niinkuin minullakin, mutta ei sille mitään mahda täytyy vain kärsiä ja odottaa rauhallisesti. Vähitellen sitä tottuu siihen vanhaan oloon.”*²⁴⁶ Urhon suhtautumista oloonsa rintamalla voisikin kuvailla varsin sopeutuvaksi. Ainakaan kirjeissään hän ei jää vellomaan ikävään, vaan pyrkii siirtämään ajatuksensa jonnekin muualle.

Lomista kinastelu oli kuitenkin pariskuntien sota-ajan kirjeenvaihdossa varsin yleistä. Erään avioparin, Antin ja Inkerin, riidanaiheita jatkosodan aikaisissa kirjeissä tutkinut Pajunen nostaa aineistostaan yleisimmiksi riidanaiheiksi esimerkiksi juuri yhteydenpidon takkuamisen ja lomalle pääsyn vaikeuden. Irman tavoin myös Inkeri kyselee toistuvasti miehensä lomien perään ja vastaavasti Antti vastaa vaimolleen lähes samoin tavoin kuin Urhokin. Molemmat miehet tyytyvät toppuuttelemaan vaimojaan sekä välttävät turhien lupauksien antamista.²⁴⁷

---

²⁴³ Kirje Urholta 3.10.1941, Petroskoin liepeillä.

²⁴⁴ Kirje Urholta 30.9.1941, ei paikkaa.

²⁴⁵ Kirje Irmalta 26.10.1941, Riihimäki.

²⁴⁶ Kirje Urholta 29.10.1941, ei paikkaa.

²⁴⁷ Pajunen 2017, 69.

Vajaa kuukauden kuluttua Urho ja Irma alkavat keskustelemaan jo Urhon seuraavasta lomasta ja toivoisivat sen sijoittuvan joulun tienoille.²⁴⁸ Loma säilyikin tästä eteenpäin heidän keskusteluissaan kestopuheenaiheena, ja tuntuu, että lähestyvä loma ja sen odottelu parantavat molempien mielialoja. Vaikuttaisi siltä, että Urhon lomista tulee sekä Irmalle että Urholle jo hyökkäyssodan aikaan kiintopisteitä tulevaisuuteen, jotka auttavat heitä molempia jaksamaan sota-ajan läpi.

Lisääntyvästä lomakeskustelusta huolimatta Urho tuntuu säilyttävän kirjeissään varsin toppuuttelevan sävyn. Todennäköisesti hän varoo innostamasta liikaa sekä vaimoaan että itseään, ettei mahdollinen pettymys lomalle pääsyn suhteen tuntuisi niin karvaalta. Irmakin tuntuu rauhoittuneen Urhon ensimmäisen loman jälkeen, eikä enää yhtä kovasti hiillosta miestänsä anomaan lomaa, vaan tyytyy lähinnä toivomaan uuden loman koittavan pian.²⁴⁹

Lomat ovat kuitenkin selvästi aihe, joka herättää paljon tunteita ja keskustelua Irman ja Urhon välisessä kirjeenvaihdossa. Irma näyttää tunteensa paljon avoimemmin ja toisinaan jopa kiivastuu, kun ei koe Urhon tekevän elettäkään päästäkseen lomalle. Urho sen sijaan pelkää toivoa liikoja ja mieluummin esittää varovaisia arvioita tulostaan. Lomat selvästi ovat Urholle kuitenkin tärkeitä ja usein mielessä päätellen siitä, miten hän alkusyksystä loukkaantui vaimonsa väitteistä, ettei hän mukamas haluaisi tulla lomalle. Jo hyökkäyssodasta alkaen lomat alkoivatkin selvästi rytmittää Urhon sodassa oloa ja antoivat aina jotain odotettavaa tulevaisuuteen. Näyttäisi myös siltä, että Urhon huomattaessa jatkosodan pitkittyvän, hän alkoi hanakammin anoa lomiaan ja odottaa niitä, kun sodan päättymisestä ei näkynyt minkäänlaista merkkiä.

Henkisen selviytymisen osalta lomat ja kotiin pääseminen vaikuttaisivat olleen Urholle tärkeässä asemassa. Kivimäki mainitseekin, että rintamamiehille koti oli kaipauksen kohde sekä rauhan ja levon tyyssija. Samalla kodissa konkretisoitui kaikki se, mitä sotilaat kokivat rintamalla puolustavansa.²⁵⁰ Urhon aseman puolesta on taas selvää, että myös lomien ja muun vapaa-ajan vieton suhteen hän oli valmis uhraamaan omat etunsa yhteisen hyvän puolesta. Muutoin Urho vietti vapaa-aikaansa varsin samoin tavoin kuin muut rintaman sotilaat, eikä hänen asemansa siten näyttänyt vaikuttavan hänen tapaansa viettää vapaa-aikaa loma-asiaa lukuun ottamatta. Hänen asemallaan ei siten ollut suurta vaikutusta hyökkäyssodan aikaiseen vapaa-ajan viettoon.

---

²⁴⁸ Kirje Urholta 19.11.1941, ei paikkaa.

²⁴⁹ Kirje Irmalta 24.11.1941, ”Kotona” (Riihimäki).

²⁵⁰ Kivimäki 2016, 94.

4.2 Kukoistava rintamakulttuuri

Asemasodan alettua ja rintamalinjojen suurin piirtein pysähtyttyä monen sotilaan arki koostui pitkälti odottelusta ja monenlaisista vapaa-ajan aktiviteeteista. Asemasodan aikana moni sotilas turtuikin toimeentuloon ja ikäväänsä, mikä sai sodanjohdon etsimään keinoja joukkojen mielialojen ja taistelutaitojen ylläpitämiseksi.²⁵¹ Ajanvietteeksi ja ikävääntorjunnaksi rintamalle muodostui monenlaista urheilutoimintaa, huvihuoneistoja kuin mittava puhdetyökulttuurikin.²⁵² Hieman yllättäen asemasodan alkaminen ei kuitenkaan merkinnyt Urholle loppoaikaa. Päinvastoin hänen arkensa rintamalla muodostui entistä kiireellisemmäksi, sillä hänen työnsä rintamalla koostuivat asemasodan alun aikana monenlaisista mittaus- ja laskentatöistä, minkä seurauksena kotiinkaan ei ehtinyt aina kirjoittaa:

Anna anteeksi, että vain kortteja on tullut, mutta lepo muille muodostuu säännöllisesti työksi minulle. Ensin olin kahdella majoitustiedustelukomennuksella ja nyt olen kiertänyt yli 160 taloa mitaten tilavuuksia ja laskien huoneita. Päivän työt olen piirtänyt iltaisin millimetripaperille, jonka mukaan teen kauppalaista asemakaavan, jollaista tästä ei vielä ole. Paremminkin aika kuluu, kun on työtä.²⁵³

Katkelmasta käy kuitenkin ilmi, ettei töiden määrä harmita Urhoa, sillä niin aika kuluu nopeammin. Ainoastaan se, että yhteydenpito kotiin jää vähemmälle, tuottaa Urholle pieniä omantunnon tuskia. Osaltaan Urhon suorittamien töiden määrään vaikutti varmasti myös hänen työskentelynsä Laguksen divisioonassa. Lagus piti joukkonsa kurissa asemasodankin aikana jatkuvilla koulutuksilla eikä erityisemmin kannustanut puhdetöiden tekoon tai suvainnut korsujen koristelua. Sen sijaan hänen tavoitteenaan oli hioa joukoistaan entistä toimivampia.²⁵⁴

Töistä huolimatta Urholla on kuitenkin välillä vapaa-aikaakin, jolloin hän ehtii muun muassa saunomaan. Saunominen tuntuukin olevan edelleen Urholle yksi tärkeimmistä vapaa-ajan toimista myös asemasodan aikana. Puhdistautumisen lisäksi saunalla on ollut Urholle selvästi rentouttava vaikutus, sillä hän kuvailee erästä saunomiskokemustaan muun muassa suloiseksi.²⁵⁵ Muutoinkin hän muistaa hyökkäyssodan aikaisten kirjeiden tavoin aina kertoa Irmalle, jos on päässyt uuteen saunaan ja millaiset löylyt siellä sai.²⁵⁶ Toisaalta se, että saunassa käyminen on saanut kirjeissä useita

---

²⁵¹ Juutilainen 2005, 345.

²⁵² Pilke 2015, 109; Pilke 2015, 172 ja Kleemola 2015, 58.

²⁵³ Kirje Urholta 12.3.1942, ei paikkatietoja.

²⁵⁴ Enkenberg 2014, 220.

²⁵⁵ Kirje Urholta 20.1.1942, ei paikkatietoja.

²⁵⁶ Kirje Urholta 18.2.1942, ei paikkatietoja.

mainintoja saattaa liittyä myös siihen, ettei rintamalla tapahtunut kovin paljoa sellaista, mistä olisi vapaasti voinut kirjoittaa kirjeissään ilman sensuurin uhkaa. Lisäksi myös Irma kirjoittelee kirjeissään aina saunassa käymisestä, joten ehkä saunomisen ja siitä kertomisen kautta Irma ja Urho hakivat jonkinlaista yhteyttä sodan erotettua heidän perheensä. On myös mahdollista, että saunominen nousee Urhon kirjeissä esiin lähinnä siitä syystä, että se on vain sattunut tulemaan mieleen kirjeen kirjoittamishetkellä ja siitä on ollut mukavaa kertoa toiselle. Kivimäki esittääkin, että rauhallisena asemasodan aikana sotilaan arkea rytmittivät ruokailut ja muut rutiinit ja pidempää aikaperspektiiviä toi esimerkiksi postinkulku sekä oman yksikön sauna- ja lepovuorot sekä lomat. Asemasodan aikana aika ei kuitenkaan tuntunut etenevän vaan pikemmin kiertävän samaa kehää yhä uudestaan.²⁵⁷ Toisaalta saunomisesta kertomisen motiivina saattoi toimia kaikki nämä eri syyt enemmän ja vähemmän vaihdellen. Näistä monista mahdollisista merkityksistä huolimatta Urho kirjoittaa saunomisesta aina varsin positiiviseen sävyyn, joten uskoisin saunomisen joka tapauksessa parantaneen hänen mielialaansa ja viihtyvyyttään rintamalla.

Muita asemasodan aikaisia vapaa-ajan aktiviteetteja, joita Urho on rintamalla harrastanut tai muuten ottanut osaa, ovat olleet muun muassa metsästys, kaupoilla käynti, urheilu ja lukeminen. Esimerkiksi 12.3.1942 päivätyssä kirjeessään Urho kertoo käyneensä porukalla metsällä ja heidän kaataneen kaksi hirveä. Lukeminen puolestaan nousi sotavuosien aikaan ennennäkemättömään suosioon, sillä kirjat olivat niitä harvoja tavaroita, joita ei säännöstelty kortilla.²⁵⁸ Siten Urhokin todennäköisesti innostui sotavuosien aikana lukemaan useita kirjoja. Lamminpää kuitenkin näkee muun muassa lukemisen sekä viihdytysilloissa käymisen selviytymiskeinoina, joissa sotilas sai mahdollisuuden paeta todellisuutta hetkeksi mielikuviuksensa pariin.²⁵⁹ Todennäköisesti Urhokin nautti kirjojen lukemisesta rintamalla juuri tästä syystä.

Urho käy myös kaupoilla säännöllisin väliajoin ostamassa lapsilleen karamelleja sekä muita elintarvikkeita ja tavaroita kotiin lähetettäväksi. Erityisesti ennen joulua sekä Irman synnytyksen lähestyessä hän toivoo, että karamellit ilahduttaisivat lapsia, kun hän ei itse ole kotona ja äitikin joutuu lähtemään laitokselle jättäen lapset kotiin.²⁶⁰ Muuten Urho ei juurikaan kerro ostosreissuistaan näihin Suomen valtaamalla alueilla sijaitseviin Neuvostoliittolaisiin kyliin.

---

²⁵⁷ Kivimäki 2016, 63.

²⁵⁸ Niiniluoto 1995, 105.

²⁵⁹ Lamminpää 2014, 54.

²⁶⁰ Kirje Urholta 18.2.1942, ei paikkatietoja.

Urheilun osalta Urho kertoo ainakin käyneensä hiihtämässä, pelaavansa jalkapalloa sekä aloittaneensa myöhemmin asem sodan aikana uimahyppyjen harjoittelun.²⁶¹ Urheilu nousikin tärkeäksi viihtymys- ja harrastusmuodoksi jo jatkosodan ensimmäisenä syksynä. Esimerkiksi hiihtämisen ajateltiin ylläpitävän sotilaiden taistelukuntoa sekä tarjoavan samalla mukavaa vaihtelua ja virkistystä rintaman arkeen. Lisäksi urheilukilpailujen uskottiin nostattavan sotilaiden mielialoja. Moni havittelikin kilpailujen palkintoina tarjolla olleita lomiam, jotka saattoivat olla jopa 10 vuorokauden mittaisia.²⁶² Lamminpään liittää myös liikuntakokemukset osaksi selviytymisen fysiologisia ulottuvuuksia. Hänen omassa aineistossaan sotilaat eivät juuri kirjoittaneet harrastaneensa liikuntaa, minkä hän arvelee johtuneen sodan jo valmiiksi kuormittavasta arjesta.²⁶³ Vastaavasti Urhokin aloitti liikunnalliset harrastuksensa vasta asem sodan aikana, jolloin rintamalla oli levollisempaa ja energiaa riitti fyysisempiin harrastuksiin.

Myös puhdetöiden pariin Urho tuntui ehtivän erityisesti asem sodan edetessä. Lokakuussa 1942 hän kertoi tekevänsä nojatuolia ja edellisenä keväänä hän veisteli hirvensarvea.²⁶⁴ Rintaman puhdetyökulttuuria pidettiin jatkosodan alussa vielä turhana ja sotilaiden olisi toivottu mieluummin kaivavan esimerkiksi juoksuautoja tai tekevän jotain muuta ”hyödyllistä”. Sodan pitkittyessä vastustus kääntyi kuitenkin kannustukseksi, sillä puhdetöiden ymmärrettiin olevan esimerkiksi alkoholin juomista ja kortinpeluuta parempi vaihtoehto ajanvietteeksi. Samalla puhdetöiden tekeminen auttoi sotilaita pelon ja ikävän torjunnassa.²⁶⁵ Urhonkin innostus puhdetöiden tekoon vaikuttaisi alkaneen juuri pitkien odotteluiden ja sodanjohdon kannustuksen myötä.

Loppuvuodesta 1942 Urho alkaa myös suunnitella laulukirjan kokoamista.²⁶⁶ Vastaavanlaisia mainintoja vapaa-ajan puuhastelusta esiintyy Urhon kirjeissä runsaasti näissä asem sodan aikaisissa kirjeissä aina kasvipekin kylvämisestä radion kuunteluun.²⁶⁷ Rintamalla yleisimpiä harrastuksia sotilaiden parissa olivatkin muun muassa kortinpelu, puhdetöiden tekeminen ja lukeminen. Myös monenlaisia kisoja ja kepposia harrastettiin ajankuluksi.²⁶⁸ Kirjeissään Urho ei kuitenkaan kerro itse pelaavansa korttia tai osallistuvansa kisoihin. Kortinpeluuta pidettiin joissakin rintaman porukoissa

---

²⁶¹ Kirjeet Urholta 21.2.1942, ei paikkaa; 30.7.1942, ei paikkaa; 20.7.1941, ei paikkaa; 1.8.1943, ei paikkaa ja 11.8.1943, ei paikkaa.

²⁶² Pilke 2015, 109, 114—116.

²⁶³ Lamminpää 2014, 56.

²⁶⁴ Kirjeet Urholta 4.10.1942, ei paikkaa ja 4.5.1942, ei paikkaa.

²⁶⁵ Kleemola 2015, 58.

²⁶⁶ Kirje Urholta 13.12.1942, ei paikkaa. Kirjan nimeksi tuli ”Laulava Äänislinna – 131 valittua” ja se julkaistiin vuonna 1944. Urhon lisäksi kirjan toimittajina oli Aarne Nurminen, Timo Salovaara ja Pentti Pakkala. Kirjasta otettiin 21 000 kappaleen painos ja se oli sotilaille mukana rintaman lukemattomissa lauluilloissa.

²⁶⁷ Kirjeet Urholta 21.3.1943, ei paikkaa; 10.4.1943, ei paikkaa ja 11.6.1943, ei paikkaa.

²⁶⁸ Pilke 2015, 39—41 ja Pilke 2015, 181—182.

pahana,²⁶⁹ minkä vuoksi Urho ei välttämättä olisi halunnut kertoa asiasta vaimolleen, vaikka olisi joskus korttia pelannutkin. Toisaalta kortinpeluu ei Pilkkeen mukaan ollut sodanjohdon tai esimiesten suosiossa, sillä sen pelättiin aiheuttavan kurittomuutta ja rahapeliä.²⁷⁰ Urhon asemaan nähden on siten mahdollista, että myös Urho piti kortinpeluuta paheellisena.

Omien harrastustensa lisäksi Urho viihdyttää itseään asemasodan aikana käymällä aktiivisesti rintamalla järjestetyissä viihdytysilloissa sekä elokuvissa. Viihdytysiltojen osalta hän kertoo käyneensä ainakin konserteissa, asemiesilloissa, lauluilloissa ja teatterissa.²⁷¹ Lisäksi syksyllä 1942 Urho kertoo useissa kirjeissään käyneensä katsomassa elokuvia.²⁷² Jatkosodan aikana rintaman viihteeseen olikin alusta asti panostettu huomattavasti enemmän kuin talvisodan aikana. Tilastojen mukaan rintamalla kiersi parhaimmillaan kymmeniä kiertueita samaan aikaan.²⁷³ Myös Niiniluoto mainitsee, että sodan pitkittyessä joukkojen mielialojen hoitaminen huomattiin tärkeäksi tehtäväksi ja viihteestä toivottiin ratkaisua. Samalla viihdytystoiminnan hakiessa vielä muotoaan, huomattiin, etteivät joukot enää jaksa kuunnella propagandistisia puheita tai lähetyksiä, sillä sotilaat toivoivat kevyempiä ajanviete- ja musiikkiohjelmia. Hän myös esittää viihteellä olleen rintamalla jopa terapeutista merkitystä, sillä se tarjosi hetkellisen pakopaikan johonkin toiseen maailmaan.²⁷⁴

Näistä viihdytysilloista ja elokuvista tuntuukin muodostuvan Urholle asemasodan aikana tärkeä keino virkistää mieltään rintamalla. Esimerkiksi 2.6.1942 päivätyssä kirjeessään hän kertoo, että ”*Kaupungissa on aina sellaista pientä menoa kuten elokuvat, konsertit ja teatteri, joissa tulee käytyä, sillä hulluksi täällä tulee, jos aina virkahuoneessa istuu Volasen kanssa.*”²⁷⁵ Kirjeissään Urho myös usein kehuu tai arvostelee rintaman viihdettä,²⁷⁶ mikä kertoo, että viihteestä muodostui hänelle tärkeä osa rintaman arkea asemasodan aikana. Pilke kuitenkin mainitsee, että lukuisista viihdytyskiertueista ja muista järjestelyistä huolimatta sotilaiden mielialat laskivat sitä enemmän, mitä pidemmälle sota eteni ja erityisesti talviajat koettiin raskaina.²⁷⁷ Urhon kirjeissä ei kuitenkaan näy juurikaan väsymystä sodan pitkittyessä tai suoranaista eroa kesä- ja talviajan kirjeiden välillä. Yksi syy tähän saattoi olla Urhon aseman myötä hänen saamansa paremmat asuinolot. Esimerkiksi loppuvuodesta 1943 hän kertoilee kirjeissään tyytyväisenä tulevasta uudesta asumuksestaan, joka tulee olemaan lämmin, siisti

---

²⁶⁹ Pilke 2015, 15.

²⁷⁰ Pilke 2015, 43.

²⁷¹ Kirjeet Urholta 6.7.1942, ei paikkaa; 2.9.1942, ei paikkaa; 24.10.1942, ei paikkaa; 19.11.1942, ei paikkaa

²⁷² Esimerkiksi kirjeet Urholta 4.10.1942, ei paikkaa; 8.10.1942, ei paikkaa ja 24.10.1942, ei paikkaa.

²⁷³ Pilke 2015, 165, 168.

²⁷⁴ Niiniluoto 1995, 22—23, 54.

²⁷⁵ Kirje Urholta 2.6.1942, ei paikkaa.

²⁷⁶ Esimerkiksi kirjeet Urholta 2.9.1942, ei paikkaa ja 6.2.1943, ei paikkaa.

²⁷⁷ Pilke 2015, 183.

ja viihtyisä.²⁷⁸ Asemasodan edetessä rintamalla tavoiteltiin myös korsuissa kodinomaisempaa tunnelmaa muistutuksena entisestä elämästä, johon toivottavasti vielä palattaisiin.²⁷⁹ Lisäksi Urhon jaksamiseen varmasti vaikutti myös hänen työtehtäviensä sijoittuminen rintaman selustaan esikunnan alueelle muutaman kilometrin päähän varsinaisesti eturintamasta. Siellä sodan läsnäolon saattoi jopa unohtaa elokuvateattereiden, kanttiinien ja viljelypalstojen keskellä, eikä kuolemanvaarasta usein ollut tietoaakaan.²⁸⁰

Alkoholin kuluttamisesta Urho ei yleensä kirjeissään kirjoita, mutta hänen vaimonsa ottaa asian kuitenkin useamman kerran puheeksi.²⁸¹ Irma ei tunnu luottavan siihen, että hänen miehensä pysyisi rintamalla selvinpäin, vaan pelkää tämän tarttuvan pulloon aina tilaisuuden saadessaan. Pari kertaa asemasodan aikana Urho myös ”jää kiinni” alkoholin nauttimisesta puhuessaan vaimolleen puhelimesta humaltuneena.²⁸² Urho kuitenkin vakuuttaa kirjeissään juovansa alkoholia vain vähän ja harvoin, vedoten samalla sen huonoon saatavuuteen.²⁸³ Pilkkeen mukaan alkoholia oli tarjolla tavalliselle rivimiehelle yleensä vain hyvin harvoin jos ollenkaan, mutta yksiköiden komentajat ja muut erikoistehtävissä olevat miehet sen sijaan saivat alkoholia hieman helpommin. Rintaman selustassa toimineiden miesten parissa alkoholin saanti oli muutenkin helpompaa ja juominen yleisempää. Alkoholi kuului myös olennaisena osana useisiin rintaman juhliin.²⁸⁴ Tältä osin vaikuttaisikin siltä, että joko Urho tosiaan pidättäytyi alkoholin juomisesta omasta tahdostaan tai sitten vain pimitti tietoa vaimoltaan. Alkoholin saaminen ei kuitenkaan vaikuttaisi olleen Urholle hänen asemansa puolesta kovin vaikeaa, vaikka hän toisinaan muuta kirjeissään väittikin. Henkisen selviytymisen osalta alkoholilla ei kuitenkaan näyttäisi olleen suurta roolia Urhon jaksamisessa. Juhlien yhteydessä tai satunnaisissa illanvietoissa alkoholi mahdollisesti auttoi häntä rentoutumaan, mutta kovin usein Urho ei kuitenkaan alkoholia juonut tai ainakaan hän ei kertonut asiasta kirjeissään kuin harvoin vaimonsa painostuksen myötä.

Urhon kirjeissä osansa saavat myös monenlaisista herkuista mainitseminen myös asemasodan aikana. Hän muistaa aina kiittää vaimoaan herkkulähetyksistä, kuten pullasta ja kertoilee, mikäli rintamalla on ollut tarjolla jotain hyvää kuten mansikoita.²⁸⁵ Nämä rintaman herkut toivatkin syöjälleen hyvää mieltä niin maukkuden kuin muistamisen ja yhteisöllisyyden muodossa. Esimerkiksi 23.7.1942

---

²⁷⁸ Kirje Urholta 17.10.1943, Varkaus; 3.11.1943, ei paikkaa.

²⁷⁹ Kivimäki 2016, 34.

²⁸⁰ Kivimäki 2016, 21—22.

²⁸¹ Kirje Irmalta 1.7.1942, kotona.

²⁸² Kirje Urholta 1.12.1943, ei paikkaa.

²⁸³ Kirje Urholta 25.8.1941, ei paikkaa.

²⁸⁴ Pilke 2015, 45—46.

²⁸⁵ Kirjeet Urholta 11.5.1942, ei paikkaa ja 20.7.1942, ei paikkaa.

joulua ei päästy viettämään tuttuun tapaan koko perheen kesken.²⁹¹ Joulun lähestyessä Urho kuitenkin halusi saada myös rintamalle joulun tunnelmaa ja useaan otteeseen toivoi vaimonsa lähettävän hänelle paperiliinan joulupöytään. Urho koki paperiliinan niin tärkeäksi, että pyysi Irmaa jopa lähettämään sen sotilasasiana.²⁹² Muita toiveita hänellä ei jouluun liittyen ollut. Todennäköisesti paperiliinan pyytäminen kertoi asemasodan mittaan kasvavasta kodinomaisuuden tavoittelusta, jolla yritettiin säilyttää yhteys entiseen elämään.²⁹³

Paperiliina ei koskaan saapunut rintamalle, mutta sen puutteesta huolimatta Urho kirjoitti joulupäivänä lähetetyssä kortissaan joulun muodostuneen rintamalla yllättävän viihtyisäksi, sillä he saivat aattona riisipuuroa ja kinkkua.²⁹⁴ Myös Pilke mainitsee, että joulunperinteiden noudattaminen rintamaoloissa joulusiivouksineen ja aattoaterioineen koettiin tärkeäksi mielialan kohottajaksi.²⁹⁵

Uutenavuotena 1942 rintamalla järjestettiin pienet pirskeet, joista Urho kommentoi, että ”uusi vuosi otetaan täälläkin vastaan parhaalla mahdollisella tavalla”. Tinaa Urho ja muut hänen kanssaan joulua viettävät eivät kuitenkaan pääse toimittamaan, sillä sitä ei ole saatavilla.²⁹⁶ Uuttavuotta seurasi pian Urhon syntymäpäivä 3. tammikuuta, jolloin hän tarjosi kavereilleen kahvia ja Irman aiemmin lähettämää kakkua. Muuten hän ei erityisemmin puhu syntymäpäivästään, kuin toteamalla olevansa nyt ”ikämies”.²⁹⁷ Kakkukahvien järjestäminen ystävien kesken kuitenkin osaltaan myös kertoo siitä, että elämän pieneltäkin tuntuvista merkkipäivistä oli tärkeää pitää kiinni, vaikkeivat olosuhteet aina olisikaan ihanteelliset. Tai ehkä juuri sotatilan vuoksi tällaiset pienetkin juhlallisuudet koettiin tärkeinä, sillä koskaan ei tiedä, montako syntymäpäivää tai muuta juhlaa pääsee enää viettämään. On myös mahdollista, että oman kulttuurin ja tapojen ylläpito näissä poikkeusoloissakin lisäsi tahtoa puolustaa omaa maata ja sen kansaa sekä perinteitä. Urhon kirjoittamien kirjeiden pohjalta vaikuttaakin vahvasti siltä, että vaikei perheen kanssa vietettyä aikaa korvaa mikään, tuo perinteiden noudattaminen ja muut pienet asiat kuitenkin Urholle juhlamieltä rintamalle. Asemasodan alun kirjeissä huomiota kiinnitti erityisesti myös se seikka, miten kovasti Urho toivoi paperiliinaa rintaman joulupöytään. Todennäköisesti paperiliina symboloi Urholle jonkinlaista kodin ja jatkuvuuden tuntua, mitä hän halusi ylläpitää rintaman haastavissa olosuhteissakin.

Vuoden 1941 joulun lisäksi Urho vietti asemasodan aikana rintamalla useita muita juhlapyhiä. Myös sodanjohto kannusti rintaman väkeä järjestämään kaikenlaisia juhlia ja illanviettoja osana

---

²⁹¹ Metsberg 2012, 102.

²⁹² Kirje Urholta 14.12.1941, Lumbusin kylä. Kortti Urholta 21.12.1941, ei paikkatietoja.

²⁹³ Kivimäki 2016, 34.

²⁹⁴ Kortti Urholta 25.12.1941, ei paikkaa.

²⁹⁵ Pilke 2015, 26–29.

²⁹⁶ Kirje Urholta 31.12.1941, ei paikkaa.

²⁹⁷ Kirje Urholta 3.1.1942, ei paikkaa.

virkestystoimintaa.²⁹⁸ 4.5.1942 päivätyssä kirjeessään hän kertoo vapun viettämisestä juhlallisissa tunnelmissa. Ohjelmaan kuului aattona yhteinen illallinen ja laulamista sekä vapun päivänä erillinen ulkoilmajuhla, jossa karjalaiset esittivät kansallistansseja.²⁹⁹ Muutama päivä myöhemmin Urho on myös vaimonsa kirjeestä päätellen muistanut vaimoaan äitienpäivän kunniaksi kukilla ja sähkeellä.³⁰⁰ Vuoden 1943 äitienpäivänä puolestaan Urho on kovin harmissaan, kun hänen tilaamansa kukat eivät ikinä saapuneet Irman luo ja Irma kuvitteli hänen unohtaneen koko päivän:

Et kai usko minun niin huolimattomaksi tuleen etten muistaisi Sinua sinun ikiomana päivänäsi, Äitienpäivänä. Olin vielä koko torstaina niin hyvilläni, että oikein säteilin, kun sain kukka jutun hyvissä ajoin järjestykseen ja kuitenkin sain nyt tuntea tämän pettymyksen. Syy ei ole minussa, mutta minä kärsin kaksinkertaisesti tämän jutun takia.³⁰¹

Urhon kirjoituksen perusteella on siten selvää, että hän piti vaimonsa muistamista erityisesti äitienpäivänä kovin tärkeänä. Harmitus oli siten erityisen suuri, kun kukkalähetyksen toimittaminen epäonnistui Urhosta itsestään riippumattomista syistä. Onneksi kuitenkin seuraavan vuoden äitienpäivänä oli tilaisuus korjata edellisen vuoden virhe. Vuoden 1944 äitienpäivänä Urho tilasi vaimolleen ruusulähetyksen, joka osoittautui oikein mieluisaksi. Samalla Urho kertoi ilahtuvansa, kun asia hoitui tällä kertaa niin hyvin.³⁰² 29.3.1943 Urho muisti myös onnitella vaimoaan tämän nimipäivänä sekä kehotti tätä ostamaan itselleen kukan päivän kunniaksi.³⁰³ Pienetkin juhlapäivät näyttäisivät siten olleen Urholle merkityksellisiä ja muistamisen arvoisia sodasta huolimatta. Samalla ne olivat hänelle tapa säilyttää yhteys perheeseensä. Urho tuntuikin aina ilahtuvan kovasti silloin, kun hänen vaimonsa kertoi olleensa mielissään näistä muistamisista.

Vuoden 1943 joulukuun tuntuu sujuneen rintamalla huomattavasti tynnemmin, kuin Urhon edellinen rintamalla viettämä joulukuun. Siinä missä vuoden 1941 joulukuun Urho tuntui olevan kovin harmissaan lomiansa lykkääntymisestä ja joulukuun viettämisestä rintamalla, on hän huomattavasti levollisemmän oloinen kertoessaan tästä toisesta rintamalla vietetystä joulukuusta. Aaton ohjelmassa oli muun muassa jouluateria, sauna sekä joululaulujen laulamista. Lisäksi loppuillan Urho vietti illan ystävänsä kanssa aterioiden ja lahjoja vaihtaen.³⁰⁴ Rintamalla olikin varauduttu seuraaviin jouluihin huomattavasti paremmin, kuin vuoden 1941 joulukuun,³⁰⁵ mikä mahdollisesti vaikutti myös Urhon juhlamieleen. Vaikka Urho hieman pohti, josko sota ensijoulukuun mennessä päättyisi, ei hän kuitenkaan vaikuttanut

---

²⁹⁸ Pilke 2015, 176.

²⁹⁹ Kirje Urholta 4.5.1942, ei paikkaa.

³⁰⁰ Kirje Irmalta 10.5.1942, Riihimäki.

³⁰¹ Kirje Urholta 11.5.1943, ei paikkaa.

³⁰² Kirje Irmalta 18.5.1944, ei paikkaa; kirje Urholta 23.5.1944, ei paikkaa.

³⁰³ Kirje Urholta 29.3.1943, ei paikkaa.

³⁰⁴ Kirje Urholta 26.12.1943, ei paikkaa.

³⁰⁵ Pilke 2015, 31.

olevan alakuloinen viettäessään joulun rintamalla. Melkein päinvastoin Urho tuntui olevan hyvin juhlallisista mielin, vaikkei rintamalla vietetty joulu tietenkään voittanut oman perheen kanssa vietettyä joulua.

Lomalle pääseminen ja toive oman perheen näkemisestä toistuivat kuitenkin Irman ja Urhon kirjeenvaihdossa pitkin asemasotaa. Pariskunnan kirjeenvaihdossa ei liene viikkoakaan, jolloin Irma ei toivoisi miehensä tulevan jo pian lomalle. Niin paljon kun Irma lomaa toivookin, lienevät ne kuitenkin vielä tärkeämpiä Urholle. Tämä lomien merkitys Urholle näkyy hänen kirjeissään erityisesti silloin, kun lomalle lähtö on jo lähellä. Tällöin Urho saattoi korostaa lomalle tulemistaan esimerkiksi alleviivaamalla kirjeessä kertomansa lomanalkamispäivämäärän.³⁰⁶ Alleviivaamisella hän siis osoitti, että lomalle pääseminen oli hänelle erityisen merkittävä ja riemuisa asia. Vastaavasti loman yllättävä peruuntuminen tuotti karvaan pettymyksen mistä kertoo esimerkiksi vuoden 1941 joulukuinen kirje: ”Ilmoitan nyt ikäväkseni, että en pääse nyt lomalle, vaikka littera ja lomalappu sekä leipäkortit ovat parhaillaan taskussa.”³⁰⁷ Kaikki oli jo järjestelyiden osalta valmista, mutta muutokset sotilasjohdossa aiheuttivat lomakierron muutoksia, eikä Urho suuresta odotuksestaan huolimatta päässytkään lähtemään matkaan. Tällä kertaa alleviivaaminen viestittää suuren riemun sijasta suurta turhautumista ja harmitusta. Samassa kirjeessään Urho myös sättii itseään tästä ”*narraamisesta*”, vaikka tietää, ettei ole loman siirtymiseen syyppää:

Eniten tässä asiassa harmittaa tämä narraaminen, – tulen – en tule – tulen – en tule, johon en itse ole syyppää. Ajattelin ja sanoinkin jo P:lle, että en ilmoita lomalle tulosta mitään, menen yllättäin, mutta ajattelin sentään, että kevennän mieltänne tällä tiedolla, mutta nyt se keventyy ja taas raskaampi pettymys päälle. Olen pahoillani, että en noudattanut ensimmäistä mielijohdetta, silloin en olisi tuottanut teille pettymystä.³⁰⁸

Erityisesti näissä asemasodan aikaisissa kirjeissä huomaakin, miten tärkeitä lomat ja oman perheen näkeminen olivat rintamamiehille. Lomaa odotettiin taatusti myös kotiväen parissa, mutta rintamaväelle se tarjosi hetkellisen paon rintamalta ja palasen entistä elämää ja sen arkea. Urhon kirjeestä päätellen hänelle olisi myös ollut erityisen tärkeää viettää juhlapyhät kotona perheensä kanssa. Edes mahdollinen ylennys kapteeniksi ei lohduttanut Urhoa, mikä käy hyvin ilmi hänen kirjeessään: ”*Maj. Sandström ’lohdutti’ minua illalla, kun loma ’tyssäsi’, että Sinun on mukavampi mennä sitten lomalle kolme tähteä kaulassa. Ehkä, mutta joulu on joulu.*”³⁰⁹ Toisaalta se, ettei Urho

³⁰⁶ Kirje Urholta 10.12.1941, ei paikkatietoja.

³⁰⁷ Kirje Urholta 14.12.1941, ei paikkatietoja.

³⁰⁸ Kirje Urholta 14.12.1941, ei paikkatietoja.

³⁰⁹ Kirje Urholta 14.12.1941, Lumbusin kylä.

alun perin edes aikonut kertoa lomallelähdistään perheelleen kertoo siitä, että hän jollain tapaa osasi varautua, että kaikki ei välttämättä suju suunnitelmien mukaan. Harmikseen Urho kuitenkin sivuutti nämä epäilykset ja joutui lopulta suremaan niin lomansa lykkääntymistä kuin perheelleen aiheuttamaansa pettymystä.

Parin päivän kuluttua Urho alkaa kuitenkin hyväksyä sen, ettei pääse viettämään joulua yhdessä perheensä kanssa ja toteaa elämän olevan taistelua.³¹⁰ Näillä sanoilla Urho todennäköisesti yrittää valaa voimaa vaimoonsa jaksaa kaiken harmin ja epävarmuuden keskellä, vaikkeivat ne kovin lohdullisia sanoja olekaan. Pari päivää myöhemmin Urho myös pohtii, että ehkä loman lykkääntyminen olikin hyvä asia, sillä hänen vaimonsa odotti viimeisillään heidän kolmatta lastaan ja ehkä lapsi ehtisi syntyä ennen Urhon lomalle lähtöä.³¹¹ Vaikkei Urho siten edelleenkään ollut tyytyväinen lomansa lykkääntymiseen, onnistui hän silti löytämään asiasta myös valoisia puolia. Hän ei myöskään jäänyt kiinni turhautumisen tunteeseensa vaan tunnusti elämän realiteetit ja yritti parhaansa mukaan selviytyä niissä olosuhteissa, jotka hänelle oli suotu.

Loman tärkeys sotilaalle on esillä myös Martha Hannan tutkimuksessa erään ranskalaisen avioparin kirjeenvaihdosta ensimmäisen maailmansodan ajalta. Hänen mukaansa mitkään viihdykkeet eivät olleet verrattavissa oman kodin antamaan lämpöön ja lohtuun.³¹² Lisäksi jatkosodan osalta Pilke mainitsee että kaikista viihdytyskiertueista ja muista ohjelmista huolimatta parhaan virkistykseen sotilaalle tarjosi ehdottomasti loma. Jatkosodan alkupuolella lomaa oli vaikea saada muista kuin erittäin painavista syistä kuten oman lapsen ristiäiset tai lähiomaisen hautajaiset, mutta jo kevättalvella 1942 lomat alkoivat pyöriä säännöllisesti niin, että kukin sotilas pääsi lomalle pariiksi viikoksi aina muutaman kuukauden välein.³¹³

Asemasodan asettuessa tulevien viikkojen aikana uomiinsa alkaa Urhon kirjeissäkin näkyä enemmän viitteitä lisääntyneestä vapaa-ajasta ja toisinaan myös ikävää perhettä kohtaan. Esimerkiksi helmikuussa 1942 Urho tunnustaa, että hiljaisempina hetkinä hän ajattelee perhettään. Samassa yhteydessä hän myös kertoo yrittävänsä lähettää karamelleja lapsilleen.³¹⁴ Karamellien lähettäminen säilyikin koko asemasodan ajan Urholle keskeisenä keinona toimia lapsilleen isänä, vaikkei päässytäkään tapaamaan lapsiaan kuin muutaman kerran vuodessa. Vastaavasti aviomiehen roolia hän

---

³¹⁰ Kortti Urholta 16.12.1941, ei paikkatietoja.

³¹¹ Kirje Urholta 18.12.1941, ei paikkatietoja.

³¹² Hanna 2008, 284.

³¹³ Pilke 2015, 187–189.

³¹⁴ Kirje Urholta 18.2.1942, ei paikkaa.

toteutti toisinaan ostamalla vaimolleen jotain mukavaa kuten hajuveden tai osallistamalla perheen kulutustavaroiden hankintaan esimerkiksi tuohivirsuja tai kankaita ostamalla.³¹⁵

Maaliskuussa 1942 koettiin ilonhetkiä, kun Urho kuulee hänelle syntyneen kaksostyttäret. Hän kuvailee oloaan sanomalla, että ”*Kyllä putosi kivi sydämmeltäni, kun kaikki on onnellisesti ohi.*”³¹⁶ Tieto siitä, että kotona on kaikki hyvin ja vastasyntyneet tyttäret kunnossa näyttäisi siten lämmittävän Urhon mieltä kovasti. Huolehtiminen sekä rintaman että kotirintaman asioista kävi varmasti Urhon voimien päälle, joten tällaiset uutiset varmasti kohensivat Urhon mielialaa ja helpottivat huolia. Urholle tuntuu olevan myös tärkeää toimia isänä uusille lapsilleen ja hän pyytää vaimoaan hankkimaan molemmille tytöille vauvakirjat, jonne voisi pitää kirjaa lasten kasvusta ja kehityksestä. Tätä kautta myös Urho pääsisi osalliseksi lastensa vauvavaihetta. Lisäksi hän kutsuu vastasyntyneitä tyttäriään hellyttelevään sävyyn ”palleroisiksi” useaan otteeseen ja pyytää vaimoaan aina kertomaan heidän kuulumisiaan.³¹⁷ Jälkikasvun syntyminen ja heidän kehityksensä seuraaminen vaikuttaisivat siten olleen Urholle merkittävä asia, joka piristi rintama-arjen keskellä. Kirjeet ja paketit toimivatkin Urholle keinoina hoitaa isyyttään, kun välimatkaa kodin ja rintaman välillä oli satoja kilometrejä eikä lomille päässyt kuin muutaman kerran vuodessa. Isyyden hoitaminen kirjeitse olikin sota-aikana varsin yleistä. Kirjeissä käyty lasten kasvatukseen liittyneet keskustelut saattoivat olla varsin pinnallisia, mutta niillä oli suuri symbolinen arvo.³¹⁸

Huhtikuussa 1942 Irma saa kotiin puhelimen, mikä helpottaa hänen ja Urhon yhteydenpitoa. Samalla heidän kirjeidensä kirjoitteluväli pitenee vähitellen asemasodan loppua kohden. Muihin sota-ajan pariskuuntiin nähden tämä oli kuitenkin hyvin poikkeuksellista, sillä useimmiten läheisissä suhteissa kirjeitä kirjoitettiin useita kertoja viikossa, joskus jopa päivittäin.³¹⁹ Tässä on kuitenkin nähtävissä selvästi Urhon aseman vaikutus pariskunnan yhteydenpitoon. Odottelun sijasta hänen päivänsä täyttyivät monenlaisista toimituksista, eikä varsinaista loppoaikaa siten usein jäänyt. Kaikilla ei myöskään ollut Urhon tavoin mahdollisuutta soittaa läheisilleen, sillä rintaman ja kotirintaman välillä oli vain vähän puhelinyhteyksiä ja niitä käytettiin Pilkkeen mukaan vain armeijan asioissa. Maininnat omaisten puheluista ovat hänen mukaansa harvinaisia ja mahdollisia silloin tällöin vain esimerkiksi esikunnassa työskenteleville upseereille.³²⁰ Urhon kirjeiden perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että hän saattoi tilata puhelun vaimolleen lähes viikoittain. Yleensä puhelut sijoittuivat kuitenkin

---

³¹⁵ Kirjeet Urholta 13.8.1942, ei paikkaa ja 6.7.1943, ei paikkaa ja 28.4.1943, ei paikkaa.

³¹⁶ Kirje Urholta 1.3.1942, ei paikkaa.

³¹⁷ Kirje Urholta 12.3.1942, ei paikkaa.

³¹⁸ Taskinen 2015, 17.

³¹⁹ Taskinen 2015, 17.

³²⁰ Pilke 2015, 33.

myöhäisillasta varhaiseen aamuun, jolloin linjoilla oli vähemmän ruuhkaa.³²¹ Haastavista ajankohdasta huolimatta Urho oli kuitenkin selvästi tavallista rivimiestä etuoikeutetumpi saadessaan käyttää rintaman puhelinta yksityisasioihinsa.

Huolimatta puhelimenkäyttömahdollisuudesta Irma ei ole kovin tyytyväinen miehensä lähettämien kirjeiden määrään ja tuo selkeästi ilmi harmituksensa tulevien viikkojen kirjeissä. Kyllästyttyään vaimonsa vaatimukseen Urho vastaakin hänelle hyvin topakasti:

Syy miksi en ole kirjoittanut on myös edellä. Mitä kannattaa kirjoittaa, kun kirjeet saapuvat viikonkin vanhana, jolloin on jo monasti ennättänyt soittaa. Jos kaikki puhelimen omistajat hoitavat asiansa puhelimitse jää toisille, joille soittaminen ei ole mahdollista, tilaa postipussiin. Kovin tuntuvatkin monet kaipaavan kirjeitä, joka on ymmärrettävää, kun rakkaus rinnassa repii ja riuhtoo.³²²

Kirjoituksessaan Urho siis hakee hyväksyntää kirjeidensä vähyydelle yhtäältä puhelinsoittojen käytännöllisyyden ja toisaalta postilaitoksen kuormituksen vähentämisen kautta. Toisen kerran Urhon kirjeiden vähyys aiheuttaa pariskunnan välille kesäkuussa 1942 Urhon vaimon kirjoittaessa närkästyneesti, että: *"Tokko sinä, suuren perheen isä, muistatkaan keskellä työn ja aherruksen, että sinulla on näin monta täällä kotona vartomassa ja kaksi niin pientä ressurkkia."*³²³ Aiemmat Urhon esittämät aiheeseen liittyvät vakuuttelut vaimolleen eivät siten tunnu menevän Irmalle vieläkään läpi, eikä Urho vältty vaimonsa piikittelyiltä. Mahdollisesti vaimonsa muistutusten seurauksena Urho kirjoittaakin lokakuuisessa kirjeessään, että *"Toivottavasti ennätän useammin kirjoittamaan, kun tähän asti, mutta älä hätäile, vaikka väliin sattuu virumaan, ei asioissa mitään silti vinossa ole. Kyllä muistan monta kertaa vuorokaudessa, aamuin ja illoin sekä päivälläkin."*³²⁴ Toisin sanoen Urho tietää itsekkin kirjoittavansa vaimolleen liian harvoin, mutta yrittää kuitenkin vakuutella, että perhe on hänellä päivittäin monia kertoja mielessä, vaikkei suoranaisesti kaipauksesta puhukaan. Myös Pajusen tutkiman avioparin kirjeenvaihdossa jatkosodan ajalta yksi suurimmista kiistakapuloista oli juuri kirjeiden ja lähetysten lähettämisen takkuaminen. Erityisesti kirjeiden odottelu koettiin harmilliseksi puolin ja toisin. Pajunen uskookin, että säännölliseen kirjeenvaihtoon sitoutuminen oli merkki molemminpuolisesta kunnioituksesta ja arvostuksesta. Pitkät kirjoitusvälit puolestaan viestittivät välinpitämättömyyttä ja aiheuttivat parisuhteeseen epävarmuutta ja levottomuutta.³²⁵ Taskinen puolestaan lisää, että rintamalta lähetettyjen kirjeiden vähyys tai niiden hidas saapuminen

³²¹ Esimerkiksi kirje Urholta 26.4.1942, ei paikkaa; 4.5.1942, ei paikkaa ja 30.6.1942, ei paikkaa.

³²² Kirje Urholta 4.5.1942, ei paikkaa.

³²³ Kirje Irmalta 9.6.1941, kotona.

³²⁴ Kirje Urholta 24.10.1942, ei paikkaa.

³²⁵ Pajunen 2017, 66.

aiheuttivat huolta kotiväessä myös siitä syystä, että yhteydenpidon ohella ne viestittivät elossa olemisesta. Mikäli kirjeitä ei siis kuulunut, alkoi kotiväki huolestua ja pelätä pahinta.³²⁶

Täysin ei Urho kuitenkaan jätä ikävääntunteistaan kirjeissä kertomatta. 2.9.1942 hän kommentoi näkemiään äitejä ja lapsia sanomalla, että ”*Kyllä tulee monasti lapsia ikävä, kun näkee pieniä palleroisia äiteineen kulkemassa tuosta ohi.*” Herkkyyttä näkyy myös esimerkiksi kevään 1943 kirjeissä, joissa Urho ohimennen mainitsee puiden vihertävän ja lasten ”*hippaavan paljain jaloin*”³²⁷ ja kommentoi kansakoulun kevätjuhlaa hyvin liikuttuneeseen sävyyn:

Eilen illalla olin kansakoululaisten järjestämässä juhlassa. Kahdeksan pikkutyttöä tanssi ja lauloi niin sydämiin menevästi, että montaakaan kuivaa silmää ei ollut salissa. Kyllä muistui pienet ja suuret niin elävästi mieleen, että ikävä vaivasi mieltä vielä tänäänkin valtavampana kuin tavallisesti.³²⁸

Tämän kirjeen myötä puheet kääntyvät tulevissakin kirjeissä tunteisiin. Aluksi Irma kuittailee miehelleen, tämän sanomisista: ”*Oikeinko pitäisi vetää risti allakkaan, kun meidän isä mainitsee kirjeessään ikävästään, kyllä se taitaa olla ensimmäinen kerta.*”³²⁹ mihin Urho vastaa 5.6.1943, että osaa kyllä ikävöidä, vaikkei sitä usein tuokaan ilmi³³⁰. Hieman tunteikkuutta näkyy myös Urhon 9.12.1943 kirjoittamassa kirjeessä, jossa hän ilmaisee olevansa kovin kiitollinen saamistaan paketeista.³³¹ Erityisen hyvältä hänestä tuntui, että häntä muistettiin juuri joulun alla.

Irman naljailut miehelleen ikävän puutoksesta kirjeissä osuvat kuitenkin oikeaan koko jatkosodan aikaista kirjeaineistoa tarkastellessa. Muiden pariskunnan kirjeisiin nähden suoria ikävän ja kiintymyksestä kertovia ilmaisuja on Urhon kirjeissä hyvin niukalti. Tämä on sikäli yllättävää, että esimerkiksi Pehkonen esittää sotakirjeissä olleen tavanomaista enemmän tunteisiin liittyvää kerrontaa muun muassa rakkaudesta ja kaipuusta. Taustalla tässä oli sodan aikaan sama tunne elämän hetkellisyydestä ja rajallisuudesta. Lisäksi keskustelun käyminen kirjeiden välitykselle mahdollisti avoimuuden, jota tavallisissa olosuhteissa olisi saatettu hävetä ja välttää.³³²

On kuitenkin huomattava, ettei Urhon ja Irman avioliitto ollut jatkosodan aikaan enää tuoreimmasta päästä, millä oli todennäköisesti myös vaikutuksensa kirjeiden maltilliseen tunteiden ilmaisuun. Sen sijaan esimerkiksi Barbara Wooddall Taylorin ja Charles E. Taylorin kirjeissä tunteet ovat voimakkaammin esillä ja rakkautta tunnustetaan avoimesti. Urhoon ja Irmaan nähden pariskunta oli

---

³²⁶ Taskinen 2015, 18.

³²⁷ Kirje Urholta 11.5.1943, ei paikkaa.

³²⁸ Kirje Urholta 29.5.1943, ei paikkaa.

³²⁹ Kirje Irmalta 1.6.1943, ei paikkaa.

³³⁰ Kirje Urholta 5.6.1943, ei paikkaa.

³³¹ Kirje Urholta 9.12.1943, ei paikkaa.

³³² Pehkonen 2015, 64.

kuitenkin toisen maailman sodan syttyessä ja Charlesin lähtiessä sotaan vasta aloittanut seurustelemaan, joten he loivat ja ylläpitivät uutta romanssiaan pääsääntöisesti kirjeitse.³³³

Parisuhdediskursseja tutkineen Silénin tutkimuksessa hänen tutkimistaan aviopareista kauemmin yhdessä ollut aviopari ei juurikaan kirjoittele rakkaudestaan, kun taas nuoremmalla pariskunnalla puhetta kiintymyksestä on paljon. Kauemmin yhdessä olleen pariskunnan mies kertoo rakkaudestaan kuitenkin kiertoilmauksin. Silén lisäksi esittää, että kirjeiden hienovaraisemmat rakkauden ilmaisut liittyvät siihen, että pari on ollut yhdessä jo pitkään ja varsinaisen parisuhteen kehittämisen sijaan he pyrkivät lähinnä ylläpitämään suhdettaan. Sen sijaan nuoremmalla parilla parisuhde on vielä vakiintumatta ja vaatii kehittämistä, mikä ilmenee osoittamalla toistuvasti rakkautta ja uskollisuutta toista kohtaan sekä haaveilemalla yhteisestä tulevaisuudesta.³³⁴ Myös Urhon tapaa kirjoittaa tunteistaan vaimolleen muistuttaa tämän Silénin tutkimuksen kauemmin yhdessä olleen pariskunnan miehen kirjeitä. Suorien ilmauksien puuttuminen Urhon kirjeistä ei siten tarkoita sitä, etteikö hän olisi kaivannut perhettään ja rakastanut vaimoaan. Niiden sijaan Urholle näyttäisi olleen helpompaa osoittaa kiintymystään esimerkiksi lähettämällä lapsilleen karamelleja ja vaimolleen hirvipaistia.

Kirjeiden perusteella Urho tuntui kokevan tärkeänä myös vaimonsa vierailun rintamalle syksyllä 1942. Asiasta keskusteltiin useamman kerran syksyn aikana ilmeisesti puhelimitse ja lopulta vierailu onnistui marraskuussa 1942. Käynnin jälkeen Urho myös muisti kiittää vaimoaan tämän vierailusta, mutta hieman erikoisesti kommentoi, että ”*Uskon käynnin Sinua virkistäneen ja toivottavasti sellainen piipahtaminen on mahdollista toistenkin, jos tällainen olotila jatkuu.*”³³⁵ Urho ei kuitenkaan kommentoi mitään siitä, että olisi itse kokenut vaimonsa vierailun piristävänä, vaikka vaikutti aiemmin olevan vierailusta innoissaan. Kuitenkin toive siitä, että vierailu onnistuisi jossain vaiheessa uudelleen, kertoo myös Urhon olleen mielissään vaimonsa käynnistä rintamalla.

Asemasodan aikaan Urhon mielialoja ylläpitivät siten monenlaiset tekijät. Rintamalla ollessaan vapaa-ajan vieton merkitys korostui ja Urho kuluttikin aikaansa monipuolisesti muun muassa lukien, urheillen, metsästäen ja kalastaen. Lisäksi illat kuluivat toisinaan elokuvissa, konserteissa, teatterissa tai muissa rintamalla järjestetyissä viihdytysilloissa. Urho tuntui olevan myös innoissaan uuden asumuksensa valmistumisesta ja piti tärkeänä sen kodikkuutta. Sota-ajasta ja elämästä rintamalla huolimatta hänelle oli myös tärkeää viettää juhlapyyhiä kuten joulua, uuttavuotta ja vappua sekä osallistua rintamalla järjestettyihin juhlallisuuksiin. Myös omat syntymäpäivät, äitienpäivä ja nimipäivät olivat Urholla syy juhlia ja erityisen tärkeänä hän pitikin vaimonsa muistamista aina

---

³³³ Taylor & Smith & Litoff & Taylor 2013, 3—5.

³³⁴ Silén 2017, 107—109.

³³⁵ Kirje Urholta 19.11.1942, ei paikkaa.

äitienpäivänä. Rintaman huveista huolimatta kaikista odotetuista asioista Urholle kuitenkin oli aina lomalle pääseminen ja tärkeää oli myös oman perheen muistaminen edes karamellein.

Urhon asemalla ei kuitenkaan näyttäisi olleen juurikaan vaikutusta hänen tapaansa toimia tai muuten viettää vapaa-aikaansa rintamalla hänen uutta asuntoaan ja puhelimenkäyttömahdollisuutta lukuun ottamatta. Urhon asunto oli ainakin hänen omien kertomustensa perusteella laitettu varsin kodikkaaksi ja tärkeänä yksityiskohtana Urho mainitsi myös mökissään olevasta radiosta. Radio toimi Urholle jatkosodassa todennäköisesti sekä viihteenä että tärkeänä uutisväylänä,³³⁶ minkä vuoksi hän muisti mainita radiosta kirjeissään useamman kerran.

Epäilemättä siisti ja viihtyisä asunto rintamalla oli Urholle arvokas asia ja toi siten hänelle hyvää mieltä. Tavallisten rivimiesten korsiin verrattuna Urhon uusi asunto vaikutti varsin ylelliseltä. Etulinjan sotilaiden korsut olivat yleensä puusta rakennettuja ja sijaitsivat osittain maan alla. Riesoina näissä korsiissa oli kuitenkin yleensä maasta tihkuva kosteus, huonosti vaihtuva ilma sekä luteet ja täit.³³⁷ Urhon kuuluminen esikuntaan ja hänen työtehtäviensä sijoittuminen rintaman takaosiin selvästi mahdollistikin hänelle mukavimmat asuinolot. Pilke myös mainitsee, että asemasodan aikana komentokorsujen edustavuudesta suorastaan kilpailtiin,³³⁸ mikä osaltaan on saattanut innostaa Urhoakin kohentamaan omaa asuntoaan näyttävämpään kuntoon.

Urhon aseman tuomiin etuoikeuksiin voisi laskea myös alkoholin juomisen. Hän ei asiasta kovin usein kirjeissään mainitse, mikä johtunee siitä, että hänen vaimonsa avoimesti paheksuu alkoholin käyttöä. Urhon alkoholin käytöstä on kuitenkin muutaman kerran puhetta kirjeissä, mikä kertoo hänen sitä jonkin verran käyttävän, eikä sen saaminen tunnu olevan ongelmallista hänelle. Henkisen selviytymisen osalta jää kuitenkin epäselväksi, kokiko Urho alkoholin tuovan hänelle hetkellistä helpotusta arkeen, vai joiko hän sitä kirjoitustensa mukaisesti vain hyvin harvoin ja silloinkin maltillisesti.

4.3 Kaipuuta ja pieniä ilonaiheita

Edelleen sodan viimeisinä kuukausinakin Urho kirjoitti vaimolleen säännöllisesti vapaa-aikansa viettämisestä sekä muista rintamalla iloa tuottaneista asioista, vaikkakin vähenevissä määrin. Vielä kesäkuun alussa Urho kovasti haluaisi saada vaimonsa sekä mahdollisesti myös lapsensa kylään

---

³³⁶ Kivimäki 2016, 76.

³³⁷ Pilke 2015, 15—19, 22.

³³⁸ Pilke 2015, 21.

rintamalle ja on alkanut jo vähän tekemään suunnitelmiakin asian järjestämiseksi.³³⁹ Kirjeistä huomaakin, että Urho on kovin innoissaan jo suunnittelemassa tätä vierailua, vaikka se vaatii monenlaisia järjestelyitä. Oman perheen näkeminen olisi hänelle kuitenkin tärkeää etenkin nyt, kun vaimon edellisestä vierailusta rintamalle oli kulunut jo reilusti yli vuoden verran aikaa. Tilanne kuitenkin muuttui nopeasti, kun Neuvostoliitto aloittaa suurhyökkäyksensä ja suunnitteilla ollut vierailu unohdettiin. Asiaan ei myöskään enää palata kesäkuun alun jälkeen.

Vaikka vierailu peruuntui, niin yhteyden pitäminen perheeseen muutoin vaikuttaisi olleen Urholle tärkeä henkireikä vielä sodan viimeisten kuukausien aikana. Hän ei erityisemmin ole aiemmissa kirjeissään vuosien varrella tuonut ilmi, mitä kotoa saadut kirjeet ja paketit hänelle merkitsivät, vaikka on tietysti aina muistanut kiittää lähetyksistä. Elokuussa 1944 Irma kuitenkin lähettää kirjeitä tavanomaista harvemmin, mikä harmittaa Urhoa suuresti. Lopulta hän purkaa turhautumistaan saamiensa kirjeiden vähyyteen liittyen ja epäilee jopa Irman uskollisuutta:

Tuntuu vähän oudolta, että Sinä et ole kirjoittanut ja vaadit ilmoituksen etten tulisi yllättäen. Soitto klo 22.50 ja Sinä et vastaa. Kaikki ei ole oikein. Seuraavassa kirjeessä teet kaikesta tästä selvän, sillä Sinä määrääät itse perheessä elämän kulun, mutta minun on toinen juttu, joten kirjoittamiseen ei Sinulla ole estettä.³⁴⁰

Katkelman perusteella selviää, että aluksi Urho oli harmistunut saamiensa kirjeiden vähyydestä ja tilanteen pitkittyessä hän alkoi yhdistämään harmitukseensa epäilyjä ja mustasukkaisuutta. Lisäksi hän myöntää, ettei aina itse ole kirjoittanut tarpeeksi usein, mutta vetoaa kiireisiinsä, joita taas hänen vaimollaan ei pitäisi hänen mukaansa olla. Samalla Urho tulee ensimmäistä kertaa todella paljastaneeksi, miten tärkeitä hänen vaimonsa lähettämät kirjeet hänelle todella ovat. Kirjeiden sisällöllä ei tunnu sinänsä olevan hänelle niin väliä, kunhan Urho vain kokee olevansa muistettu ja kaivattu. Samalla kirjeet todistavat vaimon uskollisuudesta, kun etäisyyttä on satoja kilometrejä eikä toista pääse näkemään, kuin muutaman kuukauden välein. Vaikka Urho onkin aina aiemmissa kirjeissään muistanut kiittää vaimoaan saamistaan kirjeistä, korteista ja paketeista, niin vasta tässä kirjeessä todella huomaa, miten suuri merkitys näillä kirjeillä hänelle todella oli. Ehkä Urho itsekin hämmästyi voimakasta reaktiotaan, sillä sättivän kirjeensä lopussa hän vielä toteaa: *”Olenko väsynyt, en tiedä, mutta tuntuu kaikki niin raskaalta.”* Kotoa saadut lähetykset näyttäisivät siten vaikuttaneen Urhon jaksamiseen ja henkiseen selviytymiseen ehkä enemmän, kuin hän itse oli huomannutkaan. Siten vasta lähetysten käyminen vähiin paljasti, millainen merkitys yhteyden säilymisellä kotiin oli Urhon henkiselle selviytymiselle. Myös Kivimäki mainitsee kotoa saatujen kirjeiden olleen

---

³³⁹ Kirjeet Urholta 2.6.1944, ei paikkaa ja 10.6.1944, ei paikkaa.

³⁴⁰ Kirje Urholta 29.8.1944, ei paikkaa.

rintamasotilaille tärkeitä, sillä ne viestittivät paikasta kotona ja läheisten ajatuksissa. Samalla arkiset jutustelut kotirintaman kuulumisista toivat lohtua ja vakuuttivat, että elämä jatkuu sodasta huolimatta.³⁴¹ Vastaavanlaisia havaintoja esittää myös Lamminpää toteamalla, että kirjeenvaihdon säännöllisyys ja ennustettavuus toivat rintamalle lohtua ja turvaa. Siten katkokset kirjeenvaihdossa koettiin raskaina ja ikävinä, mikä näkyi kirjeissä esimerkiksi ikävänä ja kiukkuna.³⁴² Myös kotiin soittaminen tuntuu olevan Urholle tärkeä keino ylläpitää omaa jaksamistaan, josta hän myös mainitsee 5.7.1944 päivätyssä kirjeessään: *”Oli mukava kuulla pitkästä aikaa taas ääntäsi. Näin levossa ollen voi soittaakin, mutta touhujen aikana se on vaikeata.”*³⁴³

Yhteydenpidon lisäksi Urho kuitenkin kertoo viettävänsä vapaa-aikaansa vetäytymisvaiheen aikana tuttuun tapaan saunoen ja luonnon kauneudesta nauttien. 2.6.1944 hän kuvailee, kuinka: *”Puut alkavat jo olla täydessä lehdessä, koko luonto vihreänä.”*³⁴⁴ Myöhemminkin Urho kuvailee kovin runollisesti ympäröivää luontoa:

Kirjoitan tätä kirjettä ulkona. Nojana suuri kaksihaarainen kotikoivu ja istuimena kallio. Ympäristö on kaunis ja rauha tuntuu vallitsevan linjassakin. Silloin tällöin kuuluu kaukainen tykinlaukaus. Tuntuu kuin ei sotaa olisikaan.³⁴⁵

Lisäksi Urho käy aina tilaisuuden tullen uimassa, joskus useampia kertoja päivässä. Vastaavasti hän ottaa myös saunomisesta kaiken ilon irti silloin, kun vain pääsee löylyihin.³⁴⁶ Saunominen ja siitä nauttiminen toistuvatkin Urhon ja Irman kirjeenvaihdossa useasti koko jatkosodan ajan ja saunassa pääseminen on siten selvästi tärkeä osa arjen rutiineja ja tapa rentoutua niin kotona kuin rintamallakin. Tässäkin kohtaa Lamminpään ajatukset sotakirjeiden luontokokemuksista ja fysiologisen selviytymisen mallista näyttäisivät siten pitävän paikkansa.³⁴⁷

Vapaa-ajan riemut jäivätkin Urholla pitkälti yhteydenpitoon kotiväen kanssa sekä luonnosta, uimisesta ja saunasta nauttimiseen. Hyökkäys- ja asemasodasta poiketen Urho ei enää vietä vapaa-aikaansa konserteissa, teatterissa tai musisoiden. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen myötä kaikki viihdytystoiminta rintamalla lakkasi, kun osa miespuoleisista viihdyttäjäistä määrättiin tarttumaan aseisiin.³⁴⁸ Viihdytystoiminnan lakatessa vaikuttaisi kuitenkin siltä, että Urho osaa ottaa ilon irti myös arjen pienistä asioista. Kirjeessään 25.7.1944 Urho muun muassa kertoo poimineensa mansikoita ja

---

³⁴¹ Kivimäki 2016, 98.

³⁴² Lamminpää 2014, 52.

³⁴³ Kirje Urholta 5.7.1944, ei paikkaa.

³⁴⁴ Kirje Urholta 2.6.1944, ei paikkaa.

³⁴⁵ Kirje Urholta 5.7.1944, ei paikkaa.

³⁴⁶ Kirjeet Urholta 10.6.1944, ei paikkaa ja 5.7.1944, ei paikkaa.

³⁴⁷ Lamminpää 2014, 56.

³⁴⁸ Pilke 2015, 190.

lähettävänsä niitä tölkillisen myös kotiväelleen. Lamminpään mukaan myös marjastus ja muiden luennonantimien hankkiminen esimerkiksi kalastamalla ja metsästämillä liittyivät läheisesti fysiologisen selviytymisen malliin.³⁴⁹ Lisäksi hän riemuitsee sen hetkisestä asunnostaan: ”Asuntomme on loistava. Sähköt, vesijohto, sauna alakerrassa ja vesi aivan lähellä, mutta ei voi uida kun pato on juuri yläpuolella ja siksi kova virta. Kohina kuuluu sisään.”³⁵⁰

Näissä puolustusvaiheen kirjeissä Irma otti ensimmäistä kertaa puheeksi Urhon tupakoinnin ja toivomuksen sen lopettamisesta. Kirjeestä ei kuitenkaan käy ilmi, toivooko Irma Urhon lopettavan tupakoinnin terveyden vai kustannusten takia.³⁵¹ Keskustelu lähti liikkeelle tupakan huonosta saatavuudesta, mutta mahdollisesti myös terveydelliset syyt ovat vaikuttimena, sillä Irma sanoo tupakoinnin lopettamisen olevan ”*eduksi*” Urholle itselleenkin. Vastatessaan vaimolleen Urho ei kuitenkaan lämpene ajatukselle tupakoinnin lopettamisesta:

Kiitokset kirjeestä ja paketista (1.8.), sain 4.8.-44. Pulla oli vielä melko tuoretta ja tupakka hyvään tarpeeseen. Kiitos vain. Vaikeata on tänä aikana jättää tupakanpolto pois, vaikka hyvään tarpeeseenhan ne menisi sielläkin.³⁵²

”*Hyvästä tarpeesta sielläkin*” puhuessaan Urho viittaa tupakan arvoon elintarvikkeiden vaihdantavälineenä. Tässä vaiheessa sotaa elintarvikepula oli edennyt jo siihen pisteeseen, että kaikkea ei pystynyt enää rahalla ostamaan ja silloin toiset elintarvikkeet ja tavarat toimittivat valuutan virkaa. Tupakan tarpeessaan Urho on jopa valmis vaihtamaan ostolaiset tupakat itsekasvatettuihin ”kessun lehtiin”:

Kysy sieltä [epäselvä sana] öljyä eli maustetta kessujen joukkoon. Maj. Vahla sai kessuja, mutta ei ole mitään maustetta joukkoon. Jos saat niin osta pari pientä pulloa. Sitä on tupakkakaupoissa, mutta myös apteekissa. Täällä kasvaa kessuja joka mökin pihassa. Aijon kuivata kokeeksi jonkun lehden. Jos tulee hyvää, niin valmistan enemmän.³⁵³

Irma ei kuitenkaan tästä kessunpolttamisesta innostu, sillä haju on hänestä hirveämpi kuin pillitupakassa. Sen sijaan hän ehdottaakin miestään vain säännöstelemään vanhoja tupakoitaan:

En toivoisi sinun kessuja rupeavan polttamaan. Kyllä siinä haisee huoneet sekä mies sitten kessulle. Koittaisit säännöstellä vaan, tulee vielä aika, että saa pillitupakkaa niinkuin tykkää. Sitten ei tyydytä enää sellainen mieto sitä himoa, kun tottuu kessuun.³⁵⁴

---

³⁴⁹ Lamminpää 2014, 56.

³⁵⁰ Kirje Urholta 25.7.1944, ei paikkaa.

³⁵¹ Kirje Irmalta 1.8.1944, Riihimäki.

³⁵² Kirje Urholta 6.8.1944, ei paikkaa.

³⁵³ Kirje Urholta 6.8.1944, ei paikkaa.

³⁵⁴ Kirje Irmalta 13.8.1944, Riihimäki.

Urho kuitenkin vakuuttelee, ettei aio alkaa kessu-tupakkaa säännöllisesti polttamaan. ”Kessusauhut” hän sanoo ”kiskaisevansa piipusta” vain, jos muu tupakka loppuu kesken.³⁵⁵

Vetäytymisvaiheen viimeisinä viikkoina ennen virallista rauhaa Urhon ja Irman kirjeenvaihdossa huomio kiinnittyy jälleen Urhon lomiin. Irma on melko pitkään ollut rauhallinen Urhon lomien suhteen, mutta syyskuun alkupuolella hän ei enää jaksaisi odottaa ja samalla epäilee, ettei Urho edes haluaisi tulla lomalle. Tästä suivaantuneena Urho kirjoittaa vaimoilleen hyvin topakan vastineen:

Kirjeen olet kyllä saanut, koska niin kovaa porua pidät lomista. Jos Sinä rinnastat ilman muuta kaikki lomiin nähden tasaveroisiksi, niin erehdyt. Tilanne määrää meikäläisten lomiin paljon, mutta missä joku vääpeli on, niin se ei merkitse suuriakaan vaikka touhut olisi käynnissä. Te, eukot ja kotonaolijat, ajattelette kuin Pasilan eukko eli näin:

”Mikäs siellä rintamalla on olla, kun siellä on korsut ja sähkövalot, mutta toista se on meidän pojalla, kun se on Pasilan siltavartiassa. Aina tuulee ja sataa ja koneet on aina päällä, aina päällä.”

Jokainen tuntee itsensä sorretuksi, vaikka tosiasiaa saa olla hyvillään monta kertaa, että niin on kuin on. Tilannehan on aivan epäselvä. Asiat rullaa vaikka yksi vääpeli onkin poissa, mutta minun poissaollessa ne eivät taida mennä ihan kuten tavallisesti sillä viransijainen ei koskaan voi ottaa asioita samalla tavalla. Ymmärrän Sinun tuskat ja tunteet sekä toivon itsekin täydestä sydämmestä lomaa, Sinun ja lasten takia, mutta vastuuntuntoni pakottaa pysymään paikallaan ja odottamaan. Ensin yhteiset ja sitten yksityiset asiat, muuten me sorrumme kansana ja silloin ei yksilökään voi nauttia elämästään.³⁵⁶

Urhon kipakka avautuminen vaimolleen liittyi kuitenkin todennäköisesti siihen, että sotilaat tarkkailivat kotiseudun ihmisiä usein epäluuloisesti ajatellen, ettei heillä ole juuri minkäänlaista käsitystä meneillään olevasta sodasta. Närkästyistä aiheutti myös kotirintaman elämän jatkuminen ennallaan tai ainakin lähes entisenlaisena. Tilanne olikin paradoksaalinen, sillä vaikka sotilaiden toiveena oli turvata kotirintama, tuntui liiallinen rauhallisuus kotirintamalla kuitenkin siltä, kuin sotilaat olisi jätetty oman onnensa nojaan rintamalle.³⁵⁷

Urhon lomille tuleminen säilyikin hänen ja vaimonsa välisen kirjoittelun keskeisimpänä kiistakapulana aina sodan syttymisestä sen päättymiseen asti. Vaikuttaisi siltä, että nämä jatkuvat vaimon epäilyt ja ”porut” tuntuisivat Urhosta raskailta ja ikäviltä, eikä hän millään jaksaisi yhä uudestaan perustella lomiansa venymistä. Irman kirjeistä kuitenkin selvästi huomaa, että ainakin Urholla oli koko ajan joku, joka kaipasi häntä kotiin. Siten myös nämä ikävämmän oloiset kirjeet olivat selviä merkkejä siitä, että hänellä on joku, joka odottaa häntä ja toivoo hartaasti jälleennäkemistä. Vaikka jatkuvat loma-asioiden puimiset kirjeissä syystäkin turhauttivat ja väsyttivät Urhoa, voi kuitenkin olla, että näiden lomakeskusteluiden puuttuminen olisi vaivannut lopulta enemmän, kuin niiden toistuva läpikäyminen. Ehkä Urhokin kaikessa kiukustumisessaan

³⁵⁵ Kirje Urholta 16.8.1944, ei paikkaa.

³⁵⁶ Kirje Urholta 13.9.1944, ei paikkaa.

³⁵⁷ Kivimäki 2016, 69.

sisimmässään tiesi, että näitä keskusteluita käytiin rakkaudesta ja kaipauksesta eikä halusta pahoittaa oma tai toisen mieli.

Vetäytymisvaiheessa Urhon tavat viettää vapaa-aikaansa tai muuten virkistää itseään olivat osittain poikkeavat sodan aiempiin vaiheisiin nähden. Tuttuun tapaan Urho saunoi ja nautti luonnossa olemisesta sekä piti yhteyttä kotiin. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen myötä Urhon vapaa-ajan huveista karsiutui pois ainakin viihdytysilloissa käyminen. Hän ei myöskään kerro enää tekemistään puhdetöistä tai lukemisistaan. Urho kuitenkin edelleen nauttii hyvistä asumisolostaan ja tuttuun tapaan keskustelee vaimonsa kanssa tulevista lomista, vaikkakin keskustelun sävy ei aina ole ystävällisimmästä päästä. Urhon kirjeiden perusteella on kuitenkin selvää, että myös hän toivoi lomalle pääsyä hartaasti, mutta tunnusti tilanteen realiteetit eikä halunnut herättää vaimossaan turhia toiveita.

Henkisen selviytymisen konkreettisempien asioiden osalta avainasemassa Urhon jaksamisessa näyttäsi siten olleen vetäytymisvaiheen aikana ainakin vapaa-ajan viettäminen esimerkiksi saunoen ja luontoa ihailien sekä yhteyden pitäminen kotiin. Koko jatkosodan aikaa tarkastellessa nämä ovatkin toistuvia teemoja kaikkien aikojen kirjeissä. Henkisen selviytymisen konkreettisempia keinoja tarkastellessa kuitenkin asemasota oli Urholle selvästi aikakausi, jolloin hän kaipaisi eniten vapaa-ajan huveja omine puuhasteluineen ja järjestettyine viihdytysiltoineen.

Urhon asema ei näissäkään kirjeissä ollut juuri esillä asuntoasiaa lukuun ottamatta, sillä hän riemuitsi asuntonsa erinomaisuudesta samoin tavoin kuin asemasodan aikaisissa kirjeissä. Eturintaman korsuasuntoihin verrattuna Urhon mökki varmasti olikin varsin ylellinen. Puhelinta hän ei kuitenkaan juuri voinut enää vetäytymisvaiheen aikana käyttää. Muissakaan Urhon ajanvietteissä ei erityisemmin näy mitään tavallisen rivimiehen rintaman harrastuksiin nähden poikkeavaa.

Koko jatkosodan aikaa tarkastellen Urholla oli eniten vapaa-aikaa selvästi asemasodan aikana. Tämä on varsin luonnollista ottaen huomioon, että hyökkäys- ja vetäytymisvaiheen aikana rintama huoltolaitoksineen ja toimistoineen oli jatkuvassa liikkeessä. Sen sijaan asemasodan aikana eturintaman lisäksi myös sen selusta vakiinnutti asemansa ja elämä muodostui varsin rauhalliseksi ja rutinoituksi, jolloin myös vapaa-ajalle jäi enemmän aikaa.³⁵⁸

Asemasodan aikana Urho kertoili kirjeissään monenlaisesta ajanvietteistään niin viihdytysilloissa, saunassa kuin omien harrastuksenkin parissa. Myös juhlapyhien viettäminen rintamalla oli Urholle tärkeää ja vastaavasti hän toivoi myös vaimonsa juhlistavan esimerkiksi äitienpäivää ja nimipäiviään

---

³⁵⁸ Kivimäki 2016, 23.

kotona, vaikkei itse päässytäkään paikalle. Hyökkäyssodan ja vetäytymisvaiheen aikana sen sijaan hän kirjoittaa kirjeissään vapaa-ajastaan huomattavasti vähemmän ja niukemmin. Tähän näyttäisi vaikuttaneen yhtäältä asemasodan pitkä kesto ja toisaalta jatkuva odottelu ilman varsinaista tekemistä. Vaikka Urho siis asemasodan alkukuukausina kirjoitti vaimolleen, että *”lepo muille muodostuu säännölliseksi työksi minulle”*,³⁵⁹ vaikuttaisi hänen työtaakkansa kevenevän asemasodan edetessä. Samalla rintaman viihteestä sekä omista harrastuksista muodostuu Urholle tärkeä osa rintaman arkea ja henkistä hyvinvointia. Vaikka asemasota erottuukin sodan aikakaudesta monien huvien ja harrasteiden puolesta, niin sodan eri vaiheista löytyy myös keskeinen yhdistävä tekijä, mikä vaikutti Urhon henkiseen jaksamiseen konkreettisemmalla tasolla. Tämä tekijä oli perhe ja siihen yhteydenpitäminen. Syvästä kiintymyksestä kertovat niin säännöllinen kirjeenvaihto kuin karamellienkin lähettäminen lapsille aina, kun se oli mahdollista. Myös loman odottelu ja siitä haaveilu kertoivat, miten tärkeänä Urho piti perheensä näkemistä, vaikka hän välttikin viimeiseen asti lupailemasta vaimolleen liikoja ja säilytti puheissaan aina velvollisuutensa tehdä kaikkensa Suomen hyväksi. Silti oman perheen näkeminen vaikuttaisi olleen Urholle paras mahdollinen virkistyskeino sodan kaikissa eri vaiheissa.

---

³⁵⁹ Kirje Urholta 12.3.1942, ei paikkaa.

5. Johtopäätökset

Tutkimuskysymyksenäni oli selvittää, millaisia henkisen selviytymisen keinoja ja tekijöitä esiintyy erään upseeristoon kuuluneen miehen, Urhon, jatkosodan aikaisissa vaimolleen lähettämässään kirjeissä. Alakysymyksen puolestaan käsittelevät näitä mielialaan vaikuttaneita keinoja ja tekijöitä sodan eri vaiheissa sekä niiden mahdollisia yhtäläisyyksiä ja eroja. Lisäksi tarkastelun kohteena oli Urhon aseman vaikutus hänen henkisiin selviytymiskeinoihinsa.

Ensimmäisessä käsittelyluvussani tarkastelin Urhon kirjeissä näkyvien isänmaallisten ja uskonnollisten arvojen vaikutusta hänen henkiseen selviytymiseensä. Eniten hän viittasi isänmaallisiin ja uskonnollisiin arvoihinsa silloin, kun sodassa oli meneillään erityisen kiperä paikka tai muuten jännittävä aika. Tällaisia aikoja olivat sekä sodan alkuaika että sen loppuaikakin. Sen sijaan asemasodan aikana Urho viittasi näihin arvoihinsa vain hyvin harvoin. Voisikin sanoa, että asemasodan aikana hänen isänmaalliset ajatuksensa olivat hänen kirjeissään ikään kuin tauolla, kunnes palasivat takaisin Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alkaessa kesäkuussa 1944.

Täysin Urho ei kuitenkaan unohtanut isänmaanrakkauttaan asemasodan aikana. Äkillinen piikki isänmaallisuudessa ilmenee erityisesti silloin, kun Urho saa ylennyksen kapteeniksi. Ylennys tuntuu siten herättävän hänessä halun korostaa isänmaansa hyvyyttä ja voitokkuutta. Pian tämän jälkeen isänmaallisuus tipahtaa Urhon kirjeistä pois ja näyttäytyy vain asemasodan aikana enää vain silloin, kun Urhon esimerkiksi tarvitsee selitellä vaimolleen harvoja lomiaan. Uskonnollisuutta puolestaan ei esiinny Urhon kirjeissä asemasodan aikana senkään vertaa kuin lähinnä kirjeen päättävissä lopputoivotuksissa.

Isänmaallisuudella ja uskonnollisuudella olikin Urhon kirjeissä varsin erilaiset tehtävät. Isänmaallisuus oli selvästi Urholle ensisijainen arvo, johon hän perusti pitkälti koko elämänsä ja toimintansa merkityksen ja päämäärän. Uskonnolla sen sijaan oli huomattavasti toisarvoisempi tehtävä, vaikkakin tärkeä sellainen. Uskonnollisuutta kirjeissä näkyi erityisesti silloin, kun Urhon tarvitsi lohduttaa tai rohkaista vaimoaan sekä rutiinin omaisina loppulausahduksina. On kuitenkin selvää, että isänmaallisuus oli Urholle huomattavasti tärkeämpi arvo, minkä eteen hän oli valmis uhraamaan lähes mitä tahansa.

Asemasodan tuoman muutoksen lisäksi isänmaallisuus oli erilaista myös hyökkäys- ja vetäytymisvaiheen välillä. Molempina aikoina kirjeissä näkyi voimakasta uhmakkuutta sekä Suomen armeijan ylivertauuden korostamista, mutta vetäytymisvaiheen aikana oheen ilmaantui myös huomattavasti pessimistisempiä ajatuksia, jolloin Urho puhui muun muassa ”teurastuskuolemasta” ja

”viikatemiehestä”. Hyökkäyssodan aikana sen sijaan ilmapiiri Urhon kirjeissä oli pelkästään optimistinen, eikä hänen kantaansa horjuttanut silloin edes tuttavien kaatuminen rintamalla. Vetäytymisvaiheen aikana Urhon kirjeistä on siten aistittavissa jo jonkin asteista epätoivoa ja pettymystä, vaikka hän edelleen yrittää edes jollain tasolla säilyttää isänmaansa kehumisen osana kirjeitään. Uskonnon osalta muutosta ei kuitenkaan ollut juuri havaittavissa. Silloin, kun kirjeissä näkyi uskoon viittaavia ilmauksia, ne olivat pääsääntöisesti aina lohduttavia ja Jumalan varjelusta korostavia. Ainoa muutos tapahtuikin siinä, miten usein näitä ilmauksia kirjeissä esiintyi.

Urhon aseman vaikutusta isänmaallisuuteen oli selvästi nähtävissä. Etulinjan tavallisten sotilaiden kirjeisiin nähden hänen kirjeensä sisälsivät huomattavasti voimakkaampaa isänmaallisuuttaan. Hän myös ilmaisi näitä ajatuksiaan varsin suoraan, kun taas tavalliset sotilaat kätkivät isänmaallisuutensa lähinnä kotiseurakkauteen. Lisäksi Urho antoi ymmärtää, että hänellä isänmaan etu menee sodan aikana jopa perheen edelle, mikä oli varsin poikkeuksellista tavallisten sotilaiden kirjeisiin nähden. Urho ei myöskään kirjeissään haikaillut rauhan perään ja oli mieluummin valmis hyväksymään sodan viimeiseen mieheen asti kuin huonot rauhanehdot.

Toisessa käsittelyluvussani aiheena oli Urhon kirjeissä näkyvät huolettomuuteen viittaavat ilmaisut sekä niissä tapahtuvat muutokset. Kokonaisuudessaan huolettomuuden ilmaisut seurasivat pitkälti samaa kaavaa isänmaallisuuden kanssa. Erityisesti hyökkäyssodan ja vetäytymisvaiheen aikana Urhon kirjeissä esiintyy runsaasti uhmakkuutta ja voittamattomuutta kuvaavia ilmaisuja. Sen sijaan asemasodan aikana näitä ilmaisuja kirjeistä ei juurikaan löydy, eikä kirjeissä muutoinkaan kovin paljoa näy humoristisia piirteitä.

Urhon kirjeiden huolettomuus ja huumori muuntuivat kuitenkin voimakkaasti jo sodan eri vaiheiden sisällä, eikä pelkästään siirryttäessä hyökkäysvaiheesta asemasotaan ja edelleen vetäytymisvaiheeseen. Hyökkäyssodan alkaessa hänen kirjeensä korostavat yksinomaan Suomen joukkojen yliveraisuutta ja uskoa varmaan voittoon sekä nopeaan sotaan. Seassa on myös paljon puhetta Neuvostojoukkojen pelkäämisestä ja turhista yrityksistä yrittää vastustaa Suomen joukkoja. Parin ensimmäisen kuukauden jälkeen tämä puhe kuitenkin häviää Urhon kirjeistä lähes kokonaan, vaikka meneillään on edelleen hyökkäyssotavaihe. Todennäköisesti sodan jatkuminen odotettua kauemmin ja sitä seurannut pienimuotoinen turtumus tyrehdyttivät jo hyökkäyssodan aikana Urhon innostusta jatkosodan suhteen. Tämän seurauksena loppusyksystä 1941 Urhon kirjeisiin ei jää edes vähäiä rippeitä alkusyksyn voitonhuumasta.

Jatkosodan siirtyessä asemasodan vaiheeseen Urho kuitenkin saa hetken kestävän tarmonpuuskan myös kirjeiden huolettomuuden ja huumorin suhteen. Ratkaisevaa on kuitenkin huomata, että tämä

hetkellinen hengennostatus ilmaantui samaan aikaan Urhon ylennyksen kanssa, kun myös isänmaallisuus nosti hetkeksi Urhon kirjeissä päätään. Näin ollen huolettomuuden ilmaisut kulkevat pitkälti käsikädessä Urhon kirjeiden isänmaallisten ilmaisujen kanssa. Asemasodan edetessä hyökkäyssodan alun kaltaisesta huolettomuudesta ei kuitenkaan näy enää merkkiäkään. Tietysti Urho kertoilee rintaman arjestaan monin paikoin keveään sävyyn esimerkiksi mainitessaan lihomisestaan ja asuntonsa kuumuudesta, mutta kokonaisuudessaan Urhon asemasodan aikaiset kirjeet ovat varsin arkista luettavaa. Yhdessäkään asemasodan keskivaiheen tai lopun kirjeessä hän ei enää korosta Suomen ylivertaisuutta uhmakkaaseen tyyliinsä tai vähättele Neuvostojoukkojen sotataitoja.

Neuvostoliiton aloitettua kannaksella suurhyökkäyksensä ja jatkosodan edetessä vetäytymisvaiheeseen kesäkuussa 1944 huolettomuuteen liittyvät ilmaisut tekevät jälleen paluun Urhon kirjeisiin. Useissa kirjeissä on nähtävissä tuttua Suomen ylivertaisuuden korostamista ja jopa uhittelua Neuvostojoukoille. Vetäytymisvaiheen edetessä ja tilanteen vakavoituessa rintamalla Urhon kirjeet kuitenkin saavat huomattavasti pessimistisempiä sävyjä ja Urho tuntuu olevan itsekin jo sekaisin omista tunteistaan ja kirjoittamiensa kirjeiden sisällöistä. Kirjeiden välillä ja toisinaan jopa saman kirjeen sisälläkin näkyy voimakasta ristiriitaisuutta Urhon tavassa suhtautua sotaan. Yhtäältä hän edelleen yrittää uskoa Suomen mahdollisuuksiin, mutta paikoitellen kirjeistä kuultaa läpi suoranaista epätoivoa. Sekaan mahtuu myös varsin keveän tuntuisia kirjeitä, joissa Urho esimerkiksi toteaa, että ”tuntuu kuin ei sotaa olisikaan”. Urhon vetäytymisvaiheen kirjeissä näkyy siten vahvaa tunteiden heilahtelua suuntaan ja toiseen ja Urholla tuntuu olevan vaikeuksia ylläpitää positiivisia mielialoja, vaikka hän siihen yleensä pyrkiikin.

Urhon henkisen selviytymisen osalta hänen kirjeidensä huolettomuus näyttäisi toimivan jonkinlaisena stressinhallintakeinona. Hyökkäys- ja vetäytymisvaiheen aikana sotatilanteet olivat jatkuvassa muutoksessa, mikä väistämättäkin herätti Urhossa huolta ja epävarmuutta tulevaisuuden suhteen. Keskeisenä erona näiden aikojen välillä kuitenkin on, että hyökkäyssodassa Urhon stressiin sekoittui lähinnä innostusta hyvin etenevästä sodasta, kun taas vetäytymisvaiheessa innostuksen tilalla oli suoranaista pelkoa ja epävarmuutta. Kaikissa tapauksissa huolettomuus ei kuitenkaan ilmaantunut Urhon kirjeisiin erityisen jännittävässä sotatilanteissa. Asemasodan alkuvaiheessa Urhon ylennystä seurannut innostus vaikuttaisi yksinomaan riittäneen sekä huolettomuuden että isänmaallisuuden hetkelliseen voimistumiseen hänen kirjeissään.

Urhon henkisen selviytymisen osalta näyttäisi myös siltä, että hänen kirjeidensä huolettomuuteen ja huumoriin liittyvät sutkautukset eivät niinkään olleet osoitettu hänen vaimollensa vaan pikemminkin hänelle itselleen. Kirjeiden uhmakkuus, voittoon luottaminen ja Neuvostoarmeijan vähättely tuntuivat siten olevan Urhon keino todistaa itselleen, kuinka hyvin Suomella sodassa menee. Nämä

kirjoitukset toimivat ikään kuin Urhon omana motivaatiopuheena, vaikka hän verhosikin ne osaksi vaimolleen osoitettuja kirjeitä. Osaltaan tämä liittyy todennäköisesti myös Urhon asemaan, sillä kapteenin arvossaan hänen tuli ajatella sodasta esimerkillisesti ja nämä huolettomat fraasit olivat hänen tapansa tuoda tätä ajattelua esiin. Tähän viittaisi myös huolettomien ilmaisujen hetkittäinen kasvaminen Urhon kirjeissä asemasodan alun aikana hänen ylennyksensä myötä. Ylennyksen saaminen todennäköisesti muistutti Urhoa siitä, että asemassaan hänen tuli ylläpitää uskoa Suomen armeijan ylivertauuteen ja voittoon jopa vaimolleen osoitetuissa kirjeissä. Kovin pitkälle ylennyksen mukanaan tuoma velvollisuudentunto ja innostus eivät kuitenkaan kantaneet, mistä kertoo asemasodan suoranaishetkeltä turtumukselta tuntunut aika.

Viimeisessä käsittelyluvussani aiheena oli Urhon kirjeiden konkreettisemmat mieltä virkistäneet asiat ja tekijät rintamalla kuten vapaiden viettäminen ja lomille pääseminen. Tältä osin keskeisimpiä tekijöitä Urhon henkiselle jaksamiselle ja selviytymiselle olivat monet fysiologisen selviytymismallin mukaiset seikat kuten luonnosta ja saunasta nauttiminen sekä urheilu. Myös muut vapaa-ajan aktiviteetit kuten viihdytysilloissa käyminen ja lukeminen olivat hänelle mieluisia ajanvietteitä. Tärkein henkisen selviytymisen tuki näyttäisi kuitenkin tulevan Urholle hänen perheeltään. Vaikkei hän aina tuokaan asiaa kirjeissään kovin suoraan ilmi. Lomille pääseminen ja lähetysten vastaanottaminen rintamalla kuitenkin lämmittivät Urhon mieltä ehkä enemmän, kuin hän välttämättä aina itsekään huomasi. Vasta kirjeiden vähyys tai loman äkillinen peruuntuminen paljasti, kuinka tärkeää Urholle olikaan kuulla perheestään ja käydä kotona.

Sodan eri vaiheiden välillä oli siten nähtävissä paljon samoja teemoja Urhon kirjeissä näkyvien konkreettisempien selviytymiskeinojen suhteen, mutta jonkin verran myös eroavaisuuksia. Hyökkäyssodan aikana Urho viettää vapaa-aikaansa pitkälti omissa oloissaan ja nauttien luonnosta ja saunassa käymisestä. Valtion järjestämistä viihdytysilloista hän ei kuitenkaan vielä erityisemmin innostu. Alkusyksystä 1941 Urholla ei myöskään tunnu olevan kiire anoa lomaa, mutta sodan pitkittyessä odotettua pidemmäksi hän alkaa hanakammin pyytää vapailta pääsemistä.

Sodan siirtyessä asemasota-aikaan Urhon kirjeet hiljalleen täyttyvät arkisesta jutusta ja kertomuksista vapaa-ajan viettoon liittyen. Hän kertoo monenlaisista ajanvietteistään kuten lukemisesta, urheilusta ja viihdytysilloissa käymisestä. Myös juhlapyhien viettämisestä rintamalla tulee Urholle tärkeäksi asiaksi joulut, syntymäpäivät, vaput äitienpäivät ja nimipäivät mukaan lukien. Samalla hän on odottavaisin mielen uusien lomien suhteen ja kutsuu myös vaimoaan rintamalle kylään. Sodasta ei näissä kirjeissä ole pahemmin tietoa ja osin tuntuukin siltä, kuin mitään sotaa ei olisikaan.

Vetäytymisvaiheen alkaessa Urhon kirjeiden sävy näiden konkreettisempien selviytymiskeinojen osalta muuttuu merkittävästi. Enää hän ei kerro kirjeissään enää juurikaan vapaidensa viettämisestä tai pohdi seuraavien lomiansa alkamista. Se mitä kirjeisiin kuitenkin vapaa-ajan maininnoista jää, ovat lähinnä satunnaiset luontokuvaukset, maininnat saunomisesta ja uinnista sekä asuntoon liittyvät kehut. Poikkeuksena Urho ja Irma käyvät kuitenkin keskustelua kirjeiden vähyteen liittyen ja tällä kertaa Urho on se, ketä kaihertaa kirjeiden vähyys. Harmistuneilla kirjoituksillaan hän tulee samalla paljastaneeksi, miten tärkeitä hänen vaimonsa säännöllisesti lähettämät kirjeet hänelle ovat olleet. Urhon jaksamisen kannalta hänelle vaikuttaisi siten olleen tärkeää tuntea olonsa kaivatuksi ja osaksi omaa perhettään.

Urhon aseman vaikutus hänen henkiseen selviytymiseensä näkyi vahvimmin hänen tavallista rivimiestä paremmissa oloissaan. Rintaman takaosissa työskennellessään hän saattoi asua mukavissa ja lämpimissä asunnoissa vailla huolta täistä, luteista ja maapohjan läpi tihkuvasta kosteudesta. Urholla oli myös mahdollisuus käyttää puhelinta yksityisten asioidensa hoitamiseen, mikä oli tarjolla vain harvoille rintamalla olijoille. Lisäksi alkoholin saaminen ei vaikuttaisi olleen ongelma Urholle, vaikkakin hän kirjeissään vakuuttelee sitä olevan tarjolla vain harvoin. Hänen kirjeidensä perusteella alkoholi ei kuitenkaan ollut merkittävässä roolissa hänen jaksamisensa kannalta. Urhon aseman osalta on kuitenkin muistettava jo yksinomaan hänen työtehtäviensä sijainnin tuomat edut. Toimistotöitä tehdessään hän ei koskaan joutunut etulinjaan, vaan saattoi hoitaa työtehtävänsä huomattavasti turvallisemmissa oloissa. Vaikka vaaratilanteilta ei aina rintaman takaosissakaan vältytty, oli elämä varmasti mukavampaa kanttiinien ja teattereiden vieressä asuessa, kuin etulinjassa vastapuolen kiväärin tähtäimessä. Takaosissa kun saattoi toisinaan jopa unohtaa, että Suomi edes oli sodassa. Oletettavasti Urhon aseman myötä tulleet edut työtehtävien sijainnin suhteen olivatkin kaikista merkittävimmissä asema Urhon henkisen selviytymisen ja ylipäättään jaksamisen kannalta.

Koko kirjeaineistoa tarkastellen on siten selvää, että sodan kiihkeimpinä aikoina hyökkäyssodan ja vetäytymisvaiheen aikana Urho haki tukea selviytymiseensä erityisesti isänmaallisuudesta. Näin hetkinä vain isänmaallisuuteen turvautuminen tuntui antavan Urholle hänen tarvitsemaansa rohkaisua rintamalla. Myös uskonnon rooli kasvoi näinä aikoina hänen kirjeissään, mutta jäi lähinnä lohduttajan rooliin. Huolettomuus ja huumori puolestaan tuntuivat antavan lähinnä hetkittäistä tukea Urhon jaksamiseen tiukkojen tilanteiden aikana, mutteivat kuitenkaan korvanneet isänmaallisuuden tuomaa rohkaisua. Toisaalta sotatilanteiden ja vastustajan kuvaaminen huolettomuuden ja huumorin keinoin luultavasti auttoi Urhoa käsittelemään sodan pelottavampia puolia edes jollain tavalla ja mahdollisesti auttoivat häntä luottamaan Suomen menestykseen. Sodan rauhallisempina aikoina huomio kirjeissä kiinnittyi Urhon henkisen selviytymisen osalta sen sijaan lähinnä vapaa-ajan viettoon monin eri

tavoin. Tämän saattoi asemasodan aikana katkaista vain hetket, jolloin Urho koki isänmaallisuuden korostamisen tarpeelliseksi. Tällaisia hetkiä olivat esimerkiksi ylennyksen aiheuttama ylpeys ja innostus sekä tuohtuneen vaimon lepyttelyt isänmaallisuuteen ja omaan velvollisuuden tuntoon vedoten. Muutoin asemasodan aikana Urhon jaksamista tukivat lähinnä rintama-arjen ja lomien vuorottelu sekä elämän pienistä iloista kuten luonnosta, saunasta ja viihdytysilloista nauttiminen.

Urhon asemalla puolestaan on myös ollut merkittävä rooli henkisen selviytymisen kannalta. Ammattisotilaana hän koki alusta asti tehtäväkseen nostattaa henkeä niin rintamalla kuin kotirintamallakin ja tuntui vilpittömästi uskovan Suomen menestykseen sekä sodan oikeudenmukaisuuteen. Vetäytymisvaiheen epätoivonkin aikana Urho julisti, että ”*Sankarikuolema on kunniantomaan ’teurastuskuolemaan’ verrattuna helppo kuolema*” ja oli valmis taistelemaan sodassa viimeiseen mieheen asti.³⁶⁰ Pääsääntöisesti Urho myös noudatti sensuurin sääntöjä mallikkaasti, vaikka välillä erityisen raskaiden kokemusten jälkeen saattoi kertoa kokemuksistaan sensuurin ohjeistukseen nähden liian avoimesti. Aineiston kirjeiden osalta ei kuitenkaan voida aina tietää, olivatko tällaiset kirjeet kulkeneet ollenkaan kenttäpostijärjestelmän kautta vai matkasivatko ne esimerkiksi samoille seuduille suuntaavan lomalaisen repussa suoraan Irmalle. Koko Urhon sotakokemusta tarkastellessa on kuitenkin selvää, että se olisi ollut varsin erilainen ilman hänen asemansa tuomia etuja. Työtehtävät rintaman takaosissa, siistit kodinomaiset asunnot sekä oikeus käyttää puhelinta yksityisiin asioihin varmasti auttoivat Urhoa jaksamaan epävarmoista ajoista huolimatta merkittävästi. Hänen elämänsä oli siten huomattavasti erilaisempaa kuin etulinjan miesten.

Muulle sotakirjetutkimukselle tyypillisesti Urhonkin kirjeet kuitenkin sisältävät pitkälti arkista jutustelua rintama-arjesta ja kodista kuultujen asioiden kommentointia. Välillä Urho kuitenkin vihjaa, että jättää tarkoituksella osan rintamalla kokemistaan asioista kertomatta vaimolleen, jottei tämä liikaa järkyttyisi. Todennäköisesti siis myös Urho harjoitti kirjeissään voimakasta itsesensuuria monien muiden rintamamiesten tavoin. Aina tämä strateginen hiljaisuus ei kuitenkaan täysin pitänyt, sillä satunnaisesti Urho purki kirjeissään rankkoja kokemuksiaan ja ikäviä ajatuksiaan kenttäpostin sensuurista välittämättä. Näissä kirjeissä näkyy myös selkeimmin Urhon todelliset ajatukset murheineen ja pelkoineen.

Muihin sotakirjetutkimuksiin nähden Urhon kirjeet olivat hyvin samanlaisia. Ne sisälsivät paljon kuvauksia arjesta, mutta myös harvoja kuvauksia joistakin kiperämmistä taisteluista. Erojakin kuitenkin löytyi. Erityisesti Urhon isänmaallisuus on paljon suurempaa ja vahvempaa kuin muissa

---

³⁶⁰ Kirje Urholta 5.7.1944, ei paikkaa.

kirjetutkimuksissa on esitetty. Lisäksi hänen tunteensa ovat kirjeissä hyvin vaihtelevasti esillä. Yleensä hän jättää kertomatta ikävästään tai muista syvemmistä tuntemuksistaan, mutta välillä kuitenkin rikkoo tätä kaavaa ja paljastaa murusia todellisista tunteistaan. Keskeisimpänä erona muuhun sotakirjeiden selviytymistematiikkaa tutkineisiin tutkimuksiin oli kuitenkin selvästi Urhon aseman mukanaan tuomat edut ja ajatukset, jotka tekivät Urhon kokemuksesta rintamalla huomattavasti erilaisen etulinjassa työskennelleiden miesten kokemuksiin nähden.

On kuitenkin muistettava, että kukin ihminen niin koti- kuin sotarintamallakin koki sodan omalla tavallaan, eivätkä keidenkään kokemukset olleet täysin identtisiä.³⁶¹ Sotakirjeiden yksilöllisistä kokemuksista huolimatta jokaisen kirjeen taustalla vaikutti kuitenkin ympäröivän yhteiskunnan normit, arvot ja historia. Urhonkin kokemus vuosista 1941—1944 on siten ollut täysin ainutlaatuinen, mutta yhtä lailla siinä kaikuu tuhansien muiden rintamalla sotineiden suomalaisten miesten kokemia hetkiä, tunteita ja ennen kaikkea toiveita paremmasta tulevaisuudesta.

---

³⁶¹ Metsberg 2012, 102.

Lähteet ja kirjallisuus

I Arkistolähteet

Irma ja Urho Hälikän kirjeet ja kortit jatkosodan ajalta 29.6.1941—29.9.1944

Alkuperäiset kirjeet Asta Kiurun, Irma ja Urho Hälikän tyttären omistuksessa ja säilytyksessä. Aineisto digitoitu vuonna 2018.

II Kirjallisuus

Bourke, Joanna, ”’Uusi sotahistoria’”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kiviniemi, Ville (toim.), *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy, 2006, 21—42.

Calder, Anneli (toim.), Naurettiin sitä ennenkin. Oy Valitut Palat – Reader’s Digest Ab: Mateu Cromo, Espanja, 2004.

Enkenberg, Ilkka, Suomalaiset sotasankarit. 20 suomalaista, joiden sisu ja urheus jättivät unohtumattoman jäljen Suomen historiaan. Readme.fi: Bookwell Oy Porvoo, 2014.

Hagelstam, Sonja & Taskinen, Ilari, ”Hiljaisuuden myytit. Postisensuuri, vaikeneminen ja etulinjan kokemukset sota-ajan kirjeissä”. Teoksessa Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura. Tammerprint Oy: Tampere, 2015, 44—59.

Hanna, Martha, *Your death would be mine: Paul and Marie Pireaud in the Great War*. Harvard university Press: Cambridge Massachusetts, London England, 2008.

Heinilä, Harri, ”Vanhan rajan ylitys hyökkäysvaiheessa 1941 jalkaväkimiesten näkökulmasta”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 286—294.

Häikiö, Martti, ”Jatkosodan ulkopoliittikka: hyökkäysvaihe 1941-1943”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 148—154.

Häikiö, Martti, ”Jatkosodan ulkopoliittika: irtautuminen Saksasta 1944”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 807—822.

Häikiö, Martti, ”Jatkosodan ulkopoliittika: pitkosputa rauhaan”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 1092—1101.

Junttila, Paavo, ”Taistelutehon laskemiseen vaikuttaneet tekijät sodan 1941—44 aikana ja siitä tehtävät johtopäätökset”. Teoksessa Jouko, Petteri & Turjanmaa, Eelis & Häivälä, Timo & Puronen, Kirsti (toim.), *Suomalaisen sotataidon klassikot. Taistelutehon laskemiseen vaikuttaneet tekijät sodan 1941—1944 aikana ja siitä tehtävät johtopäätökset*. Maanpuolustuskorkeakolu: Juvenes Print, 2015, 47—128. (Junttilan tutkimus alun perin hyväksytty sotakorkeakoulun diplomityönä vuonna 1952.)

Juutilainen, Antti, ”Hyökkäys kolmelle kannakselle”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 132—147.

Juutilainen, Antti, ”Taistellen torjuntavoittoon”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 793—806.

Juutilainen, Antti, ”Turruttava asemasodan aika”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 340—349.

Kivimäki, Ville, ”Koti”. Teoksessa Kivimäki, Ville & Männistö, Anssi, *Sodan särkemä arki*. WSOY: Helsinki, 2016, 69—103.

Kivimäki, Ville, *Murtuneet mielet: taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945*. WSOY: Helsinki, 2013.

Kivimäki, Ville, ”Rintama”. Teoksessa Kivimäki, Ville & Männistö, Anssi, *Sodan särkemä arki*. WSOY: Helsinki, 2016, 19—65.

Kivimäki, Ville, ”Sodan kokemushistoria. Uusi saksalainen sotahistoria ja kokemushistorian sovellusmahdollisuudet Suomessa”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kiviniemi, Ville (toim.), *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy, 2006, 69—86.

Kivimäki, Ville & Männistö, Anssi, ”Prologi. Etäisyys, läheisyys ja sota-ajan mielenmaisema”. Teoksessa Kivimäki, Ville & Männistö, Anssi, *Sodan särkemä arki*. WSOY: Helsinki, 2016, 7—15.

Kleemola, Olli & Pilke, Helena, ”Lukijalle”. Teoksessa Pilke, Helena & Kleemola, Olli, *Elämää juoksuhaudoissa: sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamilla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2015, 7–9.

Kleemola, Olli, ”Suomalainen puhdetyökulttuuri jatkosodan rintamalla”. Teoksessa Pilke, Helena & Kleemola, Olli, *Elämää juoksuhaudoissa: sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamalla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2015, 57–77.

Lamminpää, Hannele, ”Kirjeet täällä korvessa ovat ainoat, jotka tuovat jonkinlaista merkitystä”: *jatkosodan kirjeet sotilaan ja kotiväen selviytymisen välineenä*. Historian pro gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, 2014.

Metsberg, Kimmo, ”Kirjeenvaihdon valvojat. Kenttäpostin ja kirjesensuurin järjestäminen talvi- ja jatkosodassa”. Teoksessa Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura. Tammerprint Oy: Tampere, 2015, 30—43.

Metsberg, Kimmo, ”Kirjoitan sinulle vähän vaikka ei täältä mitään erikoista kuulu” *Jatkosodan arkea kahden perheen kirjeissä*. Historian pro gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, 2012.

Mikkola, Marja-Riitta, ”Koti, uskonto ja isänmaa: sodanjohdon eetos sotilaiden ja kotirintaman kirjeissä”. Teoksessa: Mustanoja, Liisa (toim.), *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita: kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944*. Tampereen yliopisto: Tampere, 2017, 21–39.

Mustanoja, Liisa, ”Johdanto: kirjeitä sodasta ja rakkaudesta”. Teoksessa Mustanoja, Liisa (toim.), *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita: kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944*. Tampereen yliopisto: Tampere, 2017, 8–20.

Mäkinen, Petteri, *Historian punaiset langat – isänmaan historia -oppiaine ja sen opetukset jatkosodan armeijan käytössä*. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 2006.

Niiniluoto, Maarit, *On elon retki näin, eli, miten viihteestä tuli sodan voittaja: viihdytyskiertueita, kotirintaman kulttuuria ja Saksan suhteita vuosina 1939–45*. Kirjayhtymä: Helsinki, 1995.

Pajunen, Marjo, ”`Sinulla kultaseni, tuntuu olevan jotakin hampaan kolossa minua vastaan!’ Erään avioparin kiistanaiheet sodanaikaisessa kirjeenvaihdossa”. Teoksessa Mustanoja, Liisa (toim.), *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita: kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944*. Tampereen yliopisto: Tampere, 2015, 62–93.

Pehkonen, Erkkä, ”Kirjetutkimuksen etiikkaa. Yksityistä sota-ajan kirjeenvaihtoa tutkivan eettismetodologiset haasteet”. Teoksessa Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura. Tammerprint Oy: Tampere, 2015, 60—73.

Pilke, Helena, ”Kenttäarmeija kyntää ja kylvää”. Teoksessa Pilke, Helena & Kleemola, Olli, *Elämää juoksuhaudoissa: sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamalla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2015, 140—163.

Pilke, Helena, ”Korsussa koulunpenkillä”. Teoksessa Pilke, Helena & Kleemola, Olli, *Elämää juoksuhaudoissa: sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamalla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2015, 79—107.

Pilke, Helena, ”Sotilaan arki, asuminen ja vapaa-ajan vietto”. Teoksessa Pilke, Helena & Kleemola, Olli, *Elämää juoksuhaudoissa: sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamalla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2015, 10—55.

Pilke, Helena, ”Viihteelle, järjesty!”. Teoksessa Pilke, Helena & Kleemola, Olli, *Elämää juoksuhaudoissa: sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamalla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 2015, 165—193.

Pipping, Knut, *Komppania pienenishteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941-1944*. Suomentanut Heikki Vilén. Kustannusosakeyhtiö Otava: Helsinki, 1978.

Riihonen, Helmi, ”’Voi hyvin ja höykyttömästi!’ Toveruus, tunteet ja kokemukset miesten välisessä sota-ajan kirjeenvaihdossa”. Teoksessa Mustanoja, Liisa (toim.), *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita: kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944*. Tampereen yliopisto: Tampere, 2017, 40—61.

Schaeper, Thomas J; *Somewhere in France: the World war I Letters and Journal of Private Frederick A. Kittleman*. Excelsior Editions: Albany NY, 2017.

Schneck, Ralph H. & Schneck, Donald R; *Cheerio and Best Wishes: Letters from a World war II Hoosier Pilot*. Purdue University Press: West Lafayette Ind, 2013.

Silén, Sara, ”’Täällä ollessa vasta aukee silmä ja sydän tajuamaan omat tunteensa’. Parisuhdediskursseja sota-ajan kirjeissä”. Teoksessa Mustanoja, Liisa (toim.), *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita: kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944*. Tampereen yliopisto: Tampere, 2017, 94—111.

Syrjö, Veli-Matti, ”Propaganda jatkosodassa”. Teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen*. WSOY: Helsinki, 2005, 561—575.

Taskinen, Ilari, ”Sota-ajan kirjekulttuuri ja kirjeiden kokemusten tulkinta”. Teoksessa Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura. Tammerprint Oy: Tampere, 2015, 12—29.

Taylor, Barbara Wooddall & Smith, David C. & Litoff, Judy Barrett & Taylor, Charles E; *Miss you: the World War II letters of Barbara Wooddall Taylor and Charles E. Taylor*. The University of Georgia Press: Athens, Georgia, 2013.

Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena, ”Kirjeiden tutkimaton maailma”. Teoksessa Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Postimuseo: Tampereen Historiallinen Seura. Tammerprint Oy: Tampere, 2015, 6–9.